

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Г.М. УСТИНОВА-БОЙЧЕНКО

О.В. НАЗИМКО

А.С. АБДЕЛЬ ФАТАХ

М.О. ЮНАЦЬКИЙ

В.І. ГРАНКІНА

**«ГАЙД З ТРУДОВИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ
ПРАВОВІДНОСИН ДЛЯ ПРАЦІВНИКІВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ»**

Практичний poradник

Кривий Ріг

2024

УДК 349.2

ББК 67.9(4Ук)305

Рекомендовано до друку Науковою радою Донецького державного університету внутрішніх справ України (Протокол № 11 від 22.11.2024 р.)

Рецензенти

Ярошенко О.М., доктор юридичних наук, професор, професор НЮУ ім. Ярослава Мудрого, проректор з навчально-методичної роботи, член-кореспондент Національної академії правових наук України.

Ждан М.Д., доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені професора О.І. Процевського Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Устінова-Бойченко Г.М., О.В. Назимко,, Абдель Фатах А.С., М.О. Юнацький, В.І. Гранкіна В.І., Гайд з трудових та соціальних правовідносин для працівників Національної поліції України: наук.-практ. посіб. Кривий Ріг. 2024. 244 с.

У практичному poradнику на основі чинного розкриваються законодавчі положення щодо вступу в службові відносини, трудові права, гарантовані працівникам Національної поліції, механізми регулювання робочого часу та відпочинку. Значна частина збірника присвячена соціальним гарантіям поліцейських та їх сімей. У poradнику також йдеться про дисциплінарні заходи та проведення службових розслідувань, зокрема в надзвичайних обставинах, таких як воєнний стан. Наукове видання містить результати науково-практичного аналізу нормативно-правових актів, які репрезентовані у форматі питань та відповідей.

Розраховано на широке коло осіб: студентів, аспірантів, докторантів, викладачів закладів вищої освіти, правоохоронців, юристів-практиків.

УДК 349.2

ББК 67.9(4Ук)305

Відтворення всієї книги чи якої-небудь її частини будь-якими засобами або в якій-небудь формі, у тому числі в Інтернеті, забороняється без письмового дозволу видавництва

© Устінова-Бойченко Г.М., 2024

© Назимко О.В. 2024

© Абдель Фатах А.С. 2024

© Юнацький М.О. 2024

© Гранкіна В.І. 2024

ЗМІСТ

<i>ПЕРЕДМОВА</i>	8
<i>Які основні положення вступу в службові правовідносини з працівниками Національної поліції?</i>	9
<i>Які основні трудові права гарантуються працівникам Національної поліції?</i>	16
<i>Як регулюється робочий час працівників Національної поліції?</i>	22
<i>Які регулюється час відпочинку працівників Національної поліції?</i>	34
<i>Які дисциплінарні стягнення можуть бути застосовані до працівників Національної поліції за порушення правил праці та служби?</i>	45
<i>Порядок проведення службових розслідувань в умовах воєнного стану</i>	61
<i>Які існують механізми вирішення трудових спорів за участю працівників Нацполіції?</i>	63
<i>Вимоги та порядок підвищення кваліфікації?</i>	71
<i>Яке значення мають трудові відносини в Національній поліції України?</i>	81
<i>Яка структура органів Нацполіції?</i>	82
<i>Якими нормативно-правовими актами конкретно визначено трудові права та обов'язки працівників Національної поліції?</i>	84
<i>Чи існують якісь ключові відмінності між загальним законодавством про працю та законодавством про працю, що застосовується до працівників поліції?</i>	85
<i>Які та як визначаються посадові оклади працівників Національної поліції?</i>	96
<i>Чи передбачені додаткові пільги, премії чи надбавки для працівників різних відділів?</i>	101

<i>Які надбавки поліцейським передбачені за науковий ступінь?</i>	<i>107</i>
<i>Як система компенсації враховує ризики та відповідальність, пов'язану з роботою поліції?</i>	<i>109</i>
<i>Порядок виплати грошової компенсації поліцейським за невикористані дні відпусток</i>	<i>115</i>
<i>Які існують можливості для професійного розвитку та просування в Національній поліції?</i>	<i>117</i>
<i>Яку роль відіграє стаж у кар'єрному зростанні та просуванні?</i>	<i>121</i>
<i>Як Національна поліція забезпечує гендерну рівність і сприяє різноманіттю своїх співробітників?</i>	<i>132</i>
<i>Якими нормативно-правовими актами передбачено право працівників Національної поліції на отримання службового житла?</i>	<i>135</i>
<i>Яка характерна риса службового приміщення?</i>	<i>135</i>
<i>За яких умов здійснюється житлове забезпечення поліцейських та членів їх сімей?</i>	<i>136</i>
<i>Чи зберігається право у поліцейського на житлове забезпечення після звільнення зі служби в поліції?</i>	<i>136</i>
<i>Чи можуть бути виселені з житлового приміщення поліцейські?</i>	<i>137</i>
<i>Чи передбачені інші способи житлового забезпечення поліцейських, ніж надання службового приміщення?</i>	<i>137</i>
<i>Періодичність виплати та розмір грошової компенсації поліцейським за найм ними житла ?</i>	<i>137</i>
<i>Який передбачено порядок отримання грошової компенсації поліцейським за найм житла?</i>	<i>138</i>
<i>У яких випадках грошова компенсація поліцейським за найм житла не виплачується?</i>	<i>140</i>

<i>Які існують підстави припинення виплати грошової компенсації поліцейським за найм житла?</i>	<i>140</i>
<i>Які існують додаткові форми житлового забезпечення поліцейських?</i>	<i>141</i>
<i>Які передбачені підстави набуття права поліцейськими на забезпечення житлом на умовах фінансового лізингу?</i>	<i>142</i>
<i>На який строк укладається договір фінансового лізингу з поліцейським?</i>	<i>142</i>
<i>Яке житло передається поліцейському у фінансовий лізинг?</i>	<i>142</i>
<i>Як розраховується вартість житла, яке передається у фінансовий лізинг поліцейським?</i>	<i>143</i>
<i>Який встановлюється порядок оформлення договору фінансового лізингу поліцейським?</i>	<i>143</i>
<i>Який встановлено порядок розгляду заяви поліцейського про укладання договору фінансового лізингу?</i>	<i>145</i>
<i>Який передбачено порядок взаємодії уповноваженого підрозділу та лізингодавця щодо прийняття рішення про надання житла поліцейським на умовах фінансового лізингу?</i>	<i>145</i>
<i>Який встановлено порядок погодження житла, яке може бути передано у фінансовий лізинг поліцейським?</i>	<i>146</i>
<i>Які умови договору фінансового лізингу є обов'язковими?</i>	<i>148</i>
<i>Хто повинен бути проінформований про укладання договору фінансового лізингу з поліцейським?</i>	<i>148</i>
<i>Які складові лізингових платежів?</i>	<i>149</i>
<i>Чи передбачена компенсація частини лізингових платежів поліцейським?</i>	<i>149</i>
<i>Хто несе витрати на утримання житла, яке є предметом договору фінансового лізингу?</i>	<i>150</i>

<i>Що відбувається у разі зміни складу сім'ї/сімейного стану чи місця несення служби поліцейського?</i>	<i>150</i>
<i>У яких випадках та у якому розмірі погашаються лізингові платежі?</i>	<i>151</i>
<i>Як може бути розірвано договір фінансового лізингу?</i>	<i>152</i>
<i>У яких випадках припиняє свою дію договір про компенсацію частини лізингових платежів?</i>	<i>153</i>
<i>Що відбувається після виконання умов договорів фінансового лізингу?</i>	<i>154</i>
<i>Як часто поліцейський може укласти договір фінансового лізингу?</i>	<i>155</i>
<i>За яких підстав виникає право на отримання одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського?</i>	<i>155</i>
<i>З якого моменту виникає право на отримання одноразової грошової допомоги?</i>	<i>157</i>
<i>Чи має право поліцейський залишити особисте розпорядження на випадок своєї загибелі (смерті) щодо виплати одноразової грошової допомоги певним особам?</i>	<i>158</i>
<i>Які особи мають право на призначення та отримання одноразової грошової допомоги?</i>	<i>158</i>
<i>Хто відноситься до членів сімей загиблих (померлих) осіб?</i>	<i>159</i>
<i>Який розмір одноразової грошової допомоги встановлюються у разі загибелі (смерті) поліцейського?</i>	<i>160</i>
<i>Який розмір одноразової грошової допомоги встановлюється у разі визначення поліцейському групи інвалідності, та від яких обставин він залежить?</i>	<i>160</i>
<i>Чи передбачено право на одноразову грошову допомогу поліцейським, які отримали поранення, але не було встановлено інвалідність?</i>	<i>162</i>
<i>Який існує порядок призначення і виплати одноразової грошової допомоги у випадку загибелі (смерті) поліцейського?</i>	<i>163</i>

<i>У яких випадках може бути відмовлено у призначенні і виплаті одноразової грошової допомоги?</i>	<i>165</i>
<i>Яка передбачена процедура оформлення одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) поліцейського ?</i>	<i>166</i>
<i>Які документи необхідно підготувати для оформлення одноразової грошової допомоги у разі визнання інвалідності поліцейського ?</i>	<i>169</i>
<i>Яким чином здійснюється формування документів для призначення і виплати одноразової грошової допомоги?</i>	<i>170</i>
<i>Який передбачено порядок складання висновку про призначення одноразової грошової допомоги?</i>	<i>171</i>
<i>За рахунок яких коштів здійснюється виплата одноразової грошової допомоги поліцейським?</i>	<i>173</i>
<i>Протягом якого строку виплачується грошова допомога?</i>	<i>174</i>
<i>Чи передбачені додаткові виплати поліцейським на період воєнного стану?</i>	<i>175</i>
<i>Які ще додаткові виплати передбачені поліцейським?</i>	<i>176</i>
<i>Пенсійне забезпечення працівників Національної поліції України</i>	<i>176</i>
<i>Умови пенсійного забезпечення?</i>	<i>177</i>
<i>Призначення пенсій на підставах, встановлених ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» ?</i>	<i>180</i>
<i>Призначення пенсій поліцейським, звільненим зі служби та поновленим у спеціальному званні?</i>	<i>181</i>
<i>Одноразова грошова допомога при звільненні зі служби</i>	<i>182</i>
<i>Щомісячна грошова допомога особам, які звільнені зі служби за віком, станом здоров'я чи у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів без права на пенсію</i>	<i>185</i>
<i>Пенсії за вислугу років. Умови призначення пенсій за вислугу років?</i>	<i>185</i>

<i>Які передбачено розміри пенсій за вислугу років?</i>	188
<i>Який мінімальний розмір пенсії за вислугу років?</i>	190
<i>Які надбавки та допомога до пенсії за вислугу років?</i>	190
<i>Які види служби та періоди часу, які зараховуються до вислуги років для призначення пенсії?</i>	193
<i>Пенсії по інвалідності. Умови призначення пенсій по інвалідності</i>	200
<i>Який передбачено порядок встановлення інвалідності?</i>	201
<i>Мінімальні розміри пенсій по інвалідності</i>	203
<i>Надбавки та допомога до пенсії по інвалідності</i>	204
<i>Підвищення пенсій по інвалідності</i>	206
<i>Строки призначення і виплати пенсій по інвалідності</i>	207
<i>Пенсії в разі втрати годувальника. Умови призначення пенсій в разі втрати годувальника</i>	208
<i>Розміри пенсій в разі втрати годувальника</i>	213
<i>Обчислення пенсій</i>	216
<i>Призначення пенсій</i>	217
<i>Строки призначення пенсій</i>	219
<i>Строки перерахунку призначених пенсій</i>	220
<i>Виплата пенсії та допомоги в разі смерті пенсіонера</i>	222
<i>Порядок перерахунку пенсій</i>	223
<i>Індексація пенсій</i>	224
<i>Оскарження рішень органу, що призначає пенсії</i>	224
<i>В чому полягає завдання трудового права?</i>	225
<i>Чим регулюються права працівників та роботодавців?</i>	226

<i>Яких змін зазнало трудове законодавство в умовах військового стану в Україні?</i>	229
<i>Які найпоширеніші види відповідальності існують за порушення норм трудового законодавства?</i>	230
<i>Які існують підстави дисциплінарної відповідальності ?</i>	230
<i>Яка форма захисту порушених трудових прав є найбільш ефективною?</i>	233
<i>Яка існує адміністративна відповідальність за порушення норм трудового права?</i>	234
<i>Яка існує кримінальна відповідальність за порушення норм трудового законодавства?</i>	236

ПЕРЕДМОВА

Трудове та соціальне право є ключовими галузями юриспруденції, які розглядають основні правові відносини між особами, роботодавцями та державою. У контексті Національної поліції України ці галузі права набувають унікального виміру, що відображає специфіку правоохоронної служби та гостру потребу у забезпеченні трудових і соціальних прав тих, хто відповідає за охорону громадського порядку та національної безпеки.

Практичний poradnik «Гайд з трудових та соціальних правовідносин для працівників Національної поліції України» має на меті стати комплексним ресурсом для працівників правоохоронних органів, адміністраторів та практикуючих юристів. Він розглядає нюанси взаємодії між положеннями трудового законодавства та характерними вимогами служби в поліції, представляючи теоретичні ідеї та практичні вказівки для вирішення складних питань у цій сфері.

Poradnik структуровано таким чином, щоб сприяти чіткому розумінню основних принципів і механізмів трудового та соціального права, які застосовуються до Національної поліції. У ньому розглядаються важливі теми, такі як вступ і припинення службових відносин, регулювання робочого часу, забезпечення періодів відпочинку та вирішення трудових спорів. Автори наголошують на важливості узгодження трудових прав з оперативними вимогами правоохоронних органів, особливо в надзвичайних умовах, таких як воєнний стан.

Відмінною рисою практичного poradnika є акцент на соціальних гарантіях поліцейських та їхніх родин. Такі теми, як забезпечення житлом, пенсійні права та механізми компенсації, детально досліджуються з увагою до законодавчих нюансів та практичного застосування. Включення тематичних досліджень і прикладів підвищує актуальність посібника для повсякденних проблем, з якими стикається персонал правоохоронних органів.

Практичний poradnik розроблено відповідно до навчально-методичних стандартів, враховуючи останні законодавчі зміни та реформи. Його логічна структура та практична спрямованість роблять його важливим інструментом як для академічного навчання, так і для професійного застосування. Практики та правознавці отримують вигоду від ретельного аналізу нормативно-правової бази та практичних вказівок щодо використання трудового та соціального права в контексті правоохоронної діяльності.

Цей poradnik є не лише теоретичним дослідженням, а й практичним посібником, покликаним надати читачам змогу вирішувати нові виклики трудових і соціальних відносин у Національній поліції України. Це відображає прагнення авторів сприяти глибшому розумінню цих важливих юридичних галузей і підтримувати професійний розвиток персоналу правоохоронних органів.

Які основні положення вступу в службові правовідносини з працівниками Національної поліції?

Закон України «Про Національну поліцію» регулює умови проходження служби поліцейськими в Україні та визначає службу в поліції як державну службу особливого характеру.

Поліцейські — не звичайні службовці, їхня діяльність підкоряється особливому правовому режиму, що охоплює як повсякденні обов'язки, так і спеціальні умови роботи.

Поліція України складається з центрального органу управління та територіальних органів, що забезпечують реалізацію завдань на місцевому рівні. Така ієрархічна система дозволяє централізовано контролювати діяльність поліції, зберігаючи при цьому оперативну гнучкість на місцях. Це підсилює роль правового статусу поліцейського, оскільки він діє в рамках чітко визначеної системи органів.

Згідно із Законом, поліція включає кілька ключових підрозділів, таких як кримінальна поліція, патрульна поліція, органи досудового розслідування, поліція охорони, спеціальна поліція та поліція особливого призначення. Кожен підрозділ має свої специфічні функції, що закріплює правовий статус поліцейського в контексті його ролі у забезпеченні правопорядку, реагування на правопорушення та охорони громадської безпеки.¹

Отже, поліцейські можуть працювати в центральних і територіальних органах, навчальних закладах або установах поліції. незалежно від того, служба охоплює різні форми розпорядження, як-от перебування в підпорядкуванні, навчання за державним замовленням, прикомандування до Верховної Ради чи місцевих рад, а також відрядження до інших державних органів.

Важливо розуміти, що кожна з цих форм проходження служби має законодавчо визначені межі й порядок. Наприклад, навчання на денній формі за замовленням у закладі вищої освіти із специфічними умовами навчання, який

¹ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII: станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

здійснює підготовку поліцейських також визначено частиною служби в поліції. Таке положення відображає визнання навчання важливою частиною професійного формування поліцейських кадрів.

Призначення на керівні посади в поліції

Найбільшу чисельну категорію в Національній поліції України складають поліцейські. Службові (трудові) правовідносини виконуються на їх основі контракту, конкурсу з подальшим призначенням або строкового трудового договору. Водночас керівники територіальних органів поліції та їхні представники, а також керівництво поліції призначаються на посади.

Керівник Національної поліції призначається на посаду та звільняється з неї Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра на основі пропозицій Міністра внутрішніх справ.

Перший заступник та заступники керівника поліції призначаються та звільняються Міністром внутрішніх справ за поданням керівника поліції.

Керівники територіальних органів поліції призначаються та звільняються керівником поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України.

Заступники керівників територіальних органів поліції призначаються керівником відповідного територіального органу поліції.²

Для призначення на керівні посади в поліції особа повинна відповідати наступним вимогам:

- відповідати загальним умовам прийому на службу в поліції;
- мати вищу юридичну освіту;
- мати стаж роботи в галузі права (від 5 до 7 років залежно від посади);
- мати досвід роботи на керівних посадах (не менше одного року для керівників територіальних органів, не менше п'яти років для керівника поліції та його заступників).³

² Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII: станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

³ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII: станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

Основні вимоги до кандидатів на службу в поліції

На службу в поліції можуть прийматися громадяни України, які досягли 18 років, мають повну загальну середню освіту та володіють українською мовою. Прийом здійснюється незалежно від раси, статі, політичних чи релігійних переконань.

Важливою умовою є необхідний рівень фізичної підготовки кандидатів, який встановлюється Міністерством внутрішніх справ України.

На службу не можуть бути прийняті особи, які: відмовляються скласти Присягу поліцейського або прийняти відповідні обмеження; підлягають очищенню влади за Законом «Про очищення влади».

Кандидати зобов'язані пройти медичне обстеження, психофізіологічну перевірку, тестування на поліграфі (за згодою) та спеціальну перевірку відповідно до законодавства.⁴

Конкурс та призначення на посаду поліцейського

У разі необхідності заповнення вакантних посад у поліції проводиться конкурс, який організовується поліцейською комісією. Він проводиться для всіх, хто вперше приймається на службу, а також може проводитися під час просування по службі.

Конкурс складається з наступних етапів:

I. Подання документів. Кандидати подають заяву про участь у конкурсі, копії паспорта, документів про освіту, військового квитка, декларацію та медичну довідку.

II. Перевірка документів. Кадрова служба органу поліції перевіряє документи кандидатів на відповідність вимогам.

III. Тестування та співбесіда. Кандидати, що пройшли перевірку документів, проходять тестування, співбесіду та інші види оцінювання.

IV. Результати. Поліцейська комісія визначає переможця конкурсу на основі рейтингу професійної компетентності та особистих якостей кандидатів.

⁴ Там само

Інформація про результати конкурсу публікується на офіційному веб-порталі поліції.

Особа, що перемогла у конкурсі, призначається на посаду поліцейського відповідно до наказу.⁵

Укладання контракту про проходження служби в поліції.

Правовою основою наказу про призначення на посаду є контракт про проходження служби в поліції, що передбачено Порядком укладання контракту про проходження служби в поліції, затвердженим МВС України (наказ від 03.02.2017 № 89). Цей контракт офіційно оформлює згоду особи приєднатися до поліції, охоплюючи зобов'язання, які відповідають законодавчій базі для поліцейських обов'язків і правил. Незважаючи на обмежену свободу, характерну для умов роботи поліції, обидві сторони взаємно погоджують умови. Таким чином, наказ про призначення на роботу та службовий договір є двома невід'ємними частинами спільної основи для встановлення трудових відносин, а не як окрема основа.⁶

Контракт про проходження служби в поліції є письмовим договором між громадянином України та державою (в особі Національної поліції України). Його основне призначення – регулювання правовідносин між сторонами в процесі проходження служби в поліції. Він укладається у двох примірниках (за Типовою формою). Кожен примірник контракту має однакову юридичну силу. Контракт підписується кандидатом, який вступає на службу до поліції або призначається на певну посаду в органах поліції, а також посадовою особою, уповноваженою на укладення Контракту. Після підписання документ засвідчується гербовою печаткою відповідного органу, установи або підрозділу поліції та зберігається у кожної зі сторін.

Примірник Контракту, що залишається в органі (підрозділі) або установі поліції, додається до матеріалів особової справи новопризначеного або того

⁵ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

⁶ Порядок укладання контракту про проходження служби в поліції : Наказ М-ва внутр. справ України від 03.02.2017 № 89. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0191-17#Text> (дата звернення: 17.11.2024).

поліцейського, який продовжує службу в поліції. Контракт є підставою для видання наказу про прийняття особи на службу в поліції та/або призначення її на відповідну посаду.

Контракт є підставою для офіційного наказу про прийняття особи на службу в поліції або призначення її на посаду. Наказ повинен бути виданий не пізніше дати, з якої Контракт набирає чинності.

Право на підписання контракту мають посадові особи, визначені законодавством. Наприклад, міністр внутрішніх справ України підписує контракти з керівником поліції та його заступниками, а керівник поліції підписує контракти з підлеглими, включно з керівниками територіальних органів, за погодженням із міністром.

Контрактом визначаються обов'язки сторін з урахуванням законодавства. Для керівників поліції окремо зазначено обов'язок забезпечення довіри населення до поліції, що є основним критерієм оцінки їхньої ефективності.

Строк дії контракту встановлюється законодавством і обчислюється роками. Після завершення строку контракт припиняє свою дію, але може бути продовжений укладанням нового контракту.⁷

Частина 2 статті 63 ЗУ «Про національну поліцію» уточнює строки на які укладаються контракти для різних посад у поліції, таких як:

- Молодший склад поліції – строком на два роки без права продовження.
- Стажери поліцейських у спеціалізованих навчальних закладах – На період навчання.
- Заступники керівників територіальних підрозділів поліції – на три роки з можливістю продовження на той самий термін.
- Заступники керівника поліції та керівниками територіальних органів поліції - на чотири роки з правом продовження контракту одноразово строком до чотирьох років.

⁷ Порядок укладання контракту про проходження служби в поліції : Наказ М-ва внутр. справ України від 03.02.2017 № 89. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0191-17#Text> (дата звернення: 17.11.2024).

– Керівник поліції - на п'ять років з правом продовження контракту одноразово строком до п'яти років.⁸

Ці детальні положення підкреслюють структурований характер трудових контрактів у Національній поліції, пристосовуючи умови до різних ролей та умов перебування. Контракт про проходження служби в поліції укладається:

Підставами для розірвання контракту є, зокрема, припинення служби в поліції, недовіра керівнику відповідного органу, звільнення за наказом міністра чи керівника поліції. Рішення про припинення контракту відображається в особовій справі поліцейського.⁹

Призначення здійснюється на основі офіційного наказу відповідних посадових осіб. Наказ має бути виданий не пізніше дня набрання чинності контрактом.

Кожному новому працівнику присвоюється звання, передбачене для його посади.

Отримання службового посвідчення і спеціального жетону (є важливою частиною службової ідентифікації поліцейського)

Прийняття зобов'язань щодо дотримання обмежень, встановлених законом. Службовці лав Національної поліції мають дотримуватись встановлених законодавчих обмежень. Окрім того, На службовців поліції поширюються обмеження, закріплені в Законі України «Про запобігання корупції» та інших законодавчих актах. Ці обмеження мають забезпечити сумлінність виконання службових обов'язків і неупередженість у діяльності поліцейських. Поліцейські мають такі ж права, як і всі громадяни України, за винятком певних обмежень. Так, їм заборонено бути членами політичних партій, організовувати або брати участь у страйках. Ці обмеження спрямовані на те, щоб уникнути політичної упередженості та забезпечити політичну нейтральність поліції.

⁸ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 16 серп. 2024 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

⁹ Порядок укладання контракту про проходження служби в поліції : Наказ М-ва внутр. справ України від 03.02.2017 № 89. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0191-17#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

Не можуть бути прийняті на службу в поліції особи:

- яких в судовому порядку суд визнав недієздатними або обмежено дієздатними;
 - засуджені за умисні тяжкі та особливо тяжкі злочини, навіть якщо їхню судимість було знято чи погашено;
 - які мають непогашену або незняту судимість, крім випадків реабілітації;
 - звільнені від відповідальності з nereабілітуючих причин;
 - до яких застосовані адміністративні стягнення за корупційні правопорушення;
 - які відмовилися від спеціальної перевірки або допуску до держтаємниці;
 - які мають певні медичні обмеження, які заважають проходженню служби, встановлюється Міністерством внутрішніх справ та відповідними органами охорони здоров'я.
 - особи без громадянства України або з громадянством іншої країни;
 - що надали неправдиву інформацію під час прийняття на службу
- Таким чином, законодавчі обмеження для поліцейських сприяють дотриманню ними професійних стандартів і виконанню обов'язків в інтересах громадян та держави.¹⁰

Для забезпечення ефективної підготовки поліцейських в Україні існує можливість навчання у спеціалізованих освітніх закладах. Вступ до таких закладів передбачає спеціальний відбір, направлення та зарахування, після якого студенти проходять навчання за програмами, що включають дисципліни, необхідні для поліцейської служби: вогневу підготовку, рукопашний бій, тактико-спеціальні навички тощо.

Таким чином, трудові відносини з поліцейськими в Україні встановлюються через багатогранний процес, який поєднує в собі офіційний

¹⁰ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII: станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

наказ про призначення та службовий контракт. Призначення ініціює офіційне залучення, тоді як контракт визначає та забезпечує згоду офіцера та зобов'язання відповідно до попередньо встановлених правових обов'язків. Ця подвійна структура відображає унікальні та суворі вимоги роботи поліції, посилюючи структурований характер легальних трудових відносин у державних установах, таких як поліція.

Які основні трудові права гарантуються працівникам Національної поліції?

Створення Національної поліції України вимагало прийняття низки нормативно-правових актів, покликаних не лише регулювати діяльність поліції, а й захищати трудові права поліцейських. Для ефективного регулювання цих прав необхідний основоположний правовий підхід, заснований на принципі єдності та диференціації.

Цей принцип має дві основні цілі:

- (1) гарантувати однакові трудові права для всіх працівників у різних секторах, створюючи стандарт трудових прав, які захищаються державою;
- (2) дозволити диференційоване ставлення до конкретних груп працівників на основі унікальних обставин або вимог роботи. Для поліцейських це означає, що їхні права регулюються уніфікованим законодавством про працю, а також допускають спеціалізовані правила, які стосуються конкретних вимог роботи поліції.

Єдність у правовому регулюванні Концепція єдності гарантує рівний захист основних трудових прав для всіх працівників, у тому числі для поліцейських. Це досягається за допомогою централізованого законодавства, такого як Кодекс законів про працю України (КЗпП), який містить загальні вказівки щодо основних трудових прав. Стаття 1 КЗпП підтверджує його застосування на всій території України, охоплюючи всіх працівників незалежно від виду роботи та роботодавця. Наприклад, стаття 2 гарантує такі права, як безпечні умови праці, відпочинок, соціальне страхування, об'єднання в

профспілки та доступ до справедливого вирішення спорів — захист, який однаково поширюється як на співробітників поліції, так і на інших працівників.¹¹ Таким чином, Трудовий кодекс створює правову основу, яка уніфікує трудові права по всій країні.

Окрім Кодексу законів про працю, інші важливі закони, такі як Закон України «Про заробітну плату», Закон України «Про відпустки» та Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», забезпечують додаткову ясність та захист щодо різних аспектів трудових прав. Разом ці закони та відповідні укази створюють основу, яка підтримує єдність трудових прав, забезпечуючи повне охоплення всіх працівників.

Хоча єдність забезпечує основу, диференціація визнає, що певні ролі, як-от ролі офіцерів поліції, можуть потребувати унікальних положень. Розмежування не суперечить принципу рівності у трудових правах, як зазначено у статті 2 КЗпП, яка забороняє дискримінацію за ознаками раси, соціального статусу чи інших особистих ознак.¹² Натомість диференційовані нормативні акти спрямовані на адаптацію трудових прав таким чином, щоб враховувати конкретні робочі функції та ризики, пов'язані з поліцейською діяльністю.

Для поліцейських диференціація може означати спеціальні правила щодо робочого часу, вимог щодо здоров'я та безпеки та навіть пенсійних виплат, враховуючи вимогливий і часто небезпечний характер їхніх обов'язків. Цей індивідуальний підхід дозволяє трудовій структурі відповідати унікальним потребам поліцейських, узгоджуючи як національні трудові принципи, так і практичні реалії правоохоронних органів.

Таким чином, трудові права поліцейських в Україні структуровані балансом єдності та диференціації. Такий підхід гарантує, що в той час як поліцейські мають ті самі фундаментальні гарантії охорони праці, що й інші працівники, їхні унікальні обов'язки визнаються спеціальними нормативними

¹¹ Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII : станом на 27 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

¹² Там само

актами, що дозволяє системі трудового законодавства функціонувати як справедливо, так і ефективно.

Однак, слід наголосити на тому, що незважаючи на те, що обов'язки поліцейських регулюються окремими нормативно-правовими актами, це не виключає їх трудові відносини з підпорядкування трудовому праву. Навпаки, через специфіку служби в поліції ці трудові відносини вимагають детального регулювання спеціальними актами. Положення цих актів залишаються у сфері трудового права, підкреслюючи диференціацію галузі.

Розглядаючи питання трудових прав важливо звернути увагу на їх істотні характеристики. Наприклад В.М. Андріїв переконливо доводить, що трудові права мають декілька істотних характеристик. По-перше, вони є властивими людським здібностям і, таким чином, невіддільні від особистості. По-друге, трудові права життєво важливі для задоволення особистих інтересів і потреб. По-третє, вони функціонують у сфері працездатності індивіда. По-четверте, вони представляють особливу категорію прав людини, визначену контекстом зайнятості. По-п'яте, ці права закріплюються в правових нормах, надаючи їм формальний, позитивно-правовий статус. По-шосте, вони класифікуються як соціальні права, часто в межах соціально-економічної категорії. По-сьоме, вони здійснюються як в індивідуальних, так і в колективних трудових відносинах. По-восьме, вони існують як об'єктивні юридичні права до їх здійснення. Нарешті, ці права можуть бути реалізовані працівником на індивідуальній основі (індивідуальні трудові права) або шляхом участі в колективі (колективні трудові права).¹³

Право на працю визнається в усьому світі як фундаментальне право людини та включене в численні міжнародні правові рамки. Будучи основним соціально-економічним правом, воно забезпечує людям доступ до ресурсів, необхідних для самозабезпечення, підтримки сім'ї та самореалізації. В Україні право на працю піднесено як ключове соціальне право в рамках правової

¹³ Андріїв В.М. Система трудових прав працівників та механізм їх забезпечення : автореф. дис. ... д.ю.н., спец. 12.00.05. Одеса, 2012. 40 с.

системи країни, закріплене в Конституції України, яка є основним законом з моменту її прийняття в 1996 році.

Стаття 43 Конституції України чітко визначає, що кожна людина має право на працю, що включає свободу вибору професії та добровільне працевлаштування.¹⁴ Держава зобов'язана створити сприятливі умови для реалізації цього права, гарантуючи рівний доступ до можливостей працевлаштування.

Крім того, стаття 5-1 КЗпП України передбачає, що держава гарантує працевдатним громадянам, які проживають в Україні: свободу вибору професійної діяльності; безоплатна допомога державних служб зайнятості в пошуку підходящої роботи відповідно до навичок, підготовки та суспільних потреб; підтримка підприємств у прийнятті на роботу випускників державних вищих навчальних закладів за попередніми договорами; безкоштовне перенавчання безробітних, які отримують стипендію; та відшкодування витрат на переїзд, необхідних для працевлаштування в нових регіонах. Крім того, він забезпечує правовий захист від неправомірної відмови в працевлаштуванні чи незаконного звільнення та пропонує підтримку для збереження роботи.

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права прийнятий у 1966 році та ратифікований Україною, встановлює основні гарантії захисту прав людини, наголошуючи на недискримінації та свободі вибору під час працевлаштування. Стаття 2 якого передбачає, що всі держави-учасниці забезпечують права, що містяться в Пакті, кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, незалежно від раси, статі, мови, релігії чи будь-яких інших особистих ознак. Цей принцип рівних прав є основоположним, гарантуючи, що всі особи користуються захистом Пакту без упередженості. Крім того, стаття 8 прямо забороняє примусову працю, забезпечуючи свободу людей від примусових умов праці, тоді як стаття 22 закріплює право на свободу асоціацій,

¹⁴ Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

що включає створення та вступ до профспілок для захисту своїх колективних інтересів.¹⁵

Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, прийнята в 1965 році, закликає держави викоринити расову дискримінацію в усіх сферах життя, особливо в секторі праці. Стаття 5 якої зобов'язує держави-члени забезпечувати рівне ставлення та забороняти дискримінацію за расовою або етнічною приналежністю у сфері зайнятості, гарантуючи справедливий доступ до можливостей працевлаштування, безпечні умови праці, захист від безробіття, рівну оплату праці та право вступати до профспілок. Це зобов'язання підтримує справедливе робоче місце, де права людини на роботу та переваги при працевлаштуванні дотримуються без упереджень.¹⁶

Згідно зі статтею 49 Закону України «Про національну поліцію», до служби поліції можуть прийматися громадяни України, які досягли 18-річного віку та мають повну загальну середню освіту. Прийом розвитку без будь-якої дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану або місця проживання.¹⁷

Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, прийнята в 1979 році, ще більше розширює захист праці, зосереджуючись на гендерній рівності у сфері зайнятості. Стаття 11 зобов'язує держави-члени вживати заходів для усунення гендерної дискримінації та забезпечення рівних прав на роботу для жінок. Це включає право на працю як загальне право, рівні можливості працевлаштування, свободу вибору професії та доступ до просування по службі. Крім того, існує спеціальний захист для запобігання зайнятості на небезпечних посадах для жінок і неповнолітніх, гарантуючи, що вразливі групи захищені від потенційно шкідливих умов праці. Конституція

¹⁵ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Пакт Орг. Об'єдн. Націй від 16.12.1966 : станом на 19 жовт. 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 07.11.2024).

¹⁶ Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 21.12.1965 : станом на 4 лют. 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text (дата звернення: 07.11.2024).

¹⁷ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

також захищає права працівників від несправедливого звільнення та гарантує своєчасну винагороду, посилюючи правовий захист для стабільної роботи.

Права на працевлаштування переважно реалізуються через трудові договори, які дозволяють особам працювати в організаціях, установах або приватних роботодавців. Ці контракти захищають права працівників на відпочинок і щорічну оплачувану відпустку, безпечні та здорові умови праці та свободу вступу до профспілок.

Працівники також мають право брати участь у колективних переговорах щодо вирішення трудових спорів, брати участь в управлінні підприємством, отримувати соціальне забезпечення у старості, під час хвороби, у разі безробіття чи втрати працездатності. Більше того, працівники мають право звертатися до суду за спорами, пов'язаними з трудовими відносинами, незалежно від типу роботи чи звання, за винятком випадків, коли інше обмежено законом.

Конституція також підтримує трудові права через статтю 36, яка закріплює право громадян на вступ до профспілок.¹⁸ Ці профспілки є громадськими організаціями, які захищають соціально-економічні та трудові інтереси членів, функціонуючи незалежно від схвалення держави та забезпечуючи рівні права для всіх профспілок. Обмеження щодо членства в профспілках обмежені тим, що викладено в Конституції та законодавстві України, що забезпечує широкий доступ до профспілкового представництва.

Право на рівну винагороду, включаючи одержання пільг, на рівні умови щодо рівноцінної праці, а також на рівний підхід до оцінки якості роботи. Стаття 2 КЗпП закріплює основні права, до яких належать право на заробітну плату не нижчу від мінімальної заробітної плати, свободу вибору професії, право на безпечні умови праці.¹⁹ Крім того, Кодекс законів про працю передбачає права, пов'язані з відпочинком, членством у профспілці та

¹⁸ Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

¹⁹ Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII : станом на 27 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

соціальним страхуванням на випадок хвороби, виходу на пенсію чи безробіття. Працівники також мають право вимагати правового вирішення трудових спорів, зміцнюючи рамки, які захищають працівників незалежно від рівня їх роботи чи галузі.

Підсумовуючи, українське трудове законодавство та конституційні положення створюють надійну систему, яка не лише заохочує справедливу практику працевлаштування, але й всебічно захищає права працівників. Ці заходи демонструють прихильність соціальному та економічному добробуту працівників, сприяючи створенню середовища, в якому права на зайнятість підтримуються як центральний принцип людської гідності та національного розвитку. Крім того, закон передбачає, що будь-які умови трудового договору, які порушують або применшують права працівника, визначені законодавством України про працю, вважаються недійсними. Ця постанова підкреслює зобов'язання держави підтримувати та захищати стандарти праці, встановлені законом, забезпечуючи справедливе ставлення та належний захист для всіх працівників.

Як регулюється робочий час працівників Національної поліції?

Правове регулювання робочого (службового) часу поліцейських є складним і багатогранним аспектом, який вимагає особливого підходу в контексті правозастосування. Ця категорія праці має свої специфічні особливості, пов'язані як із підвищеними вимогами до професійної діяльності, так і з важливістю захисту прав самих працівників у складних умовах. З огляду на широку різноманітність різновидів робочого часу, як це визначено Конституцією України, регулювання вимагає детального підходу та адаптації до особливих умов службової діяльності.

Конституція України в статті 45 забезпечує основні права громадян на відпочинок, визначаючи право на щотижневий відпочинок і встановлення

обмежень для робочого часу залежно від специфіки професії.²⁰ Це свідчить про те, що законодавець усвідомлює необхідність збереження балансу між забезпеченням громадської безпеки та здоров'ям самих працівників, особливо тих, хто працює в екстремальних умовах або нестандартні робочі години, як це часто буває у поліцейських. Наприклад, нічні чергування або ситуації, що вимагають негайного втручання, є невід'ємною частиною їх роботи.

Варто також зазначити, що правове регулювання не просто обмежується встановленням загальної тривалості робочого часу, а включає гнучкі можливості для коригування тривалості, особливо в умовах нічної роботи. Такі положення є особливо важливими, оскільки вони враховують вплив нічної праці на здоров'я працівників, адже дослідження свідчать, що робота в нічні години може негативно позначитися на фізичному та психологічному стані людини.

Режим робочого часу повинен передбачати надання поліцейським можливості для відновлення, наприклад, через додаткові дні відпочинку або компенсаційний відпочинок, особливо після виконання завдань підвищеної складності.

Закон України «Про Національну поліцію» в статті 91 встановлює загальні положення регулювання робочого часу. Відповідно до Закону, для поліцейських встановлюється п'ятиденний робочий тиждень з двома вихідними днями.

Однак, одночасно з цим, законодавець визначає, що у зв'язку з особливим характером служби для певних категорій поліцейських передбачається:

- служба у святкові та вихідні дні;
- служба позмінно;
- служба з нерівномірним графіком;
- служба в нічний час.²¹

²⁰Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

²¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 16 серп. 2024 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

Розглянемо окремі види робочого часу поліцейських і виокремимо їхні ключові особливості.

Перший вид стосується звичайного робочого графіку, який передбачає п'ятиденний робочий тиждень із загальним навантаженням у 40 годин і двома вихідними, а для курсантів ЗВО із специфічними умовами навчання, які готують поліцейських, – шестиденний робочий тиждень з одним вихідним днем. Вихідні, святкові та неробочі дні є днями відпочинку для всіх поліцейських, крім залучених до виконання службових обов'язків. Організація робочого часу поліцейських базується на розпорядку, затвердженому керівництвом відповідного відділу поліції.

Нормальна тривалість робочого часу.

Працівники поліції в Україні загалом дотримуються п'ятиденного робочого тижня із встановленою нормою 40 годин на тиждень. Цей графік передбачає вихідні дні в суботу та неділю та забезпечує структурований розпорядок дня, що сприяє підтримці продуктивності та морального духу. Згідно з правилами внутрішнього розпорядку НПУ, робочий час поліцейських зазвичай з понеділка – четвер: з 9:00 до 18:00, а у п'ятницю: з 9:00 до 16:45. Ці норми деталізовані в наказі НПУ від 30.07.2016 р. № 654²², який регулює внутрішній розпорядок поліцейських, державних службовців і працівників центрального апарату ОВС. Цей графік розроблено для того, щоб дати поліцейським достатньо часу для ефективного виконання своїх завдань, одночасно забезпечуючи достатній відпочинок для запобігання фізичному та психічному виснаженню.

Структура стандартного робочого тижня для поліцейських має вирішальне значення для їх здатності ефективно виконувати свої обов'язки. Надання періодів відпочинку забезпечує відновлення внутрішніх ресурсів, необхідних для досягнення високих рівнів продуктивності. Запобігаючи

²² Сіротов О. А. Правове регулювання робочого часу поліцейських : дис. ... д-ра філософії в галузі права : 081. Харків, 2023. 195 с.

перевтомі, система захищає фізичне та психічне благополуччя офіцерів, дозволяючи їм відповідати суворим вимогам державної служби.

Скорочений робочий час

Скорочений робочий час – це специфічний режим праці, який надається певним категоріям працівників з огляду на шкідливі чи особливі умови роботи. В Україні це питання регулюється статтею 51 Кодексу законів про працю (КЗпП), яка встановлює 36-годинний робочий тиждень для осіб, зайнятих у складних умовах праці.²³ Таке регулювання базується на результатах атестації робочих місць, проведення якої є обов'язковим кожні п'ять років. Атестація забезпечує справедливу оцінку умов праці і визначає, чи має працівник право на скорочений робочий тиждень.

Для впровадження скороченого робочого часу важливу роль відіграє колективний договір, у якому враховуються результати атестації, визначеної постановою Кабінету Міністрів України № 442 від 01.08.1992 р. Крім того, працівник має право ініціювати додаткову перевірку робочих умов, особливо якщо вважає, що атестація була неправомірною або не врахувала шкідливих факторів. У разі конфліктів із роботодавцем можливе звернення до органів, що займаються трудовими спорами.

Варто зазначити, що в нинішньому законодавстві є прогалини щодо регулювання скороченого робочого часу для працівників органів внутрішніх справ.

Неповний робочий час

Неповний робочий час є альтернативним видом організації трудового процесу, який регулюється статтею 56 КЗпП України. Цей режим дозволяє працівникам, які через обставини не можуть працювати повний день, залишатися активними учасниками економічної діяльності. Основою для впровадження неповного робочого часу є добровільна згода між працівником і роботодавцем.

²³ Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII : станом на 27 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 16.11.2024).

Форми неповного робочого часу:

1. Неповний робочий день: скорочення тривалості щоденної роботи.
2. Неповний робочий тиждень: зменшення кількості робочих днів при збереженні звичайної тривалості дня.
3. Комбінований режим: поєднання обох варіантів, наприклад, 5-годинний робочий день протягом чотирьох днів на тиждень.²⁴

Особливістю цього режиму є те, що заробітна плата нараховується пропорційно до відпрацьованого часу. Проте працівники мають такі самі права, як і при звичайному робочому графіку: їм надаються вихідні, святкові дні, відпустки, а час роботи зараховується до трудового стажу.

Закон передбачає обов'язкове надання неповного робочого часу певним категоріям осіб за їхньою заявою. До таких осіб належать:

- Вагітні жінки.
- Особи, які доглядають за дітьми до 14 років або дітьми з інвалідністю.
- Працівники, які доглядають за хворим членом родини.
- Батьки, які самостійно виховують дітей.
- Особи з інвалідністю, якщо це передбачено індивідуальною програмою реабілітації.²⁵

Однак в Україні неповний робочий час ще не став поширеною практикою, зокрема в органах внутрішніх справ.

Ненормований робочий час.

Ненормований робочий час — це особливий режим організації праці, який застосовується до певних категорій працівників, чиї службові обов'язки неможливо чітко нормувати за часом. Такий режим характеризується епізодичним виконанням роботи понад встановлений робочий час у разі

²⁴ Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII : станом на 27 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 16.11.2024).

²⁵ Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII : станом на 27 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 16.11.2024).

службової необхідності. Це стосується переважно посад із підвищеною інтенсивністю, відповідальністю чи непередбачуваністю робочих завдань.

В Україні відсутнє чітке визначення ненормованого робочого часу в чинному Кодексі законів про працю (КЗпП). Однак рекомендації, затверджені Наказом Міністерства праці та соціальної політики України № 7 від 10 жовтня 1997 року²⁶, визначають основні принципи його застосування. Крім того, проєкт нового Трудового кодексу (ст. 145) пропонує закріпити положення, згідно з яким працівники, залучені до роботи понаднормово, повинні отримувати компенсацію у формі додаткової відпустки або підвищеної оплати.²⁷

Особливості режиму

1. Ненормований робочий час не означає, що працівник постійно працює понад норму. Основні аспекти цього режиму:

- Працівники підпорядковуються загальним правилам внутрішнього розпорядку організації.
- Стандартна тривалість робочого тижня залишається в межах 40 годин.
- Понаднормова робота допускається лише за службової потреби й не повинна носити систематичного характеру.

2. Цей режим здебільшого застосовується для керівників, службовців із підвищеною відповідальністю та працівників, чиї обов'язки неможливо чітко обмежити робочим часом. У Національній поліції України ненормований робочий день поширюється на такі посади, як слідчі, дільничні офіцери поліції, працівники карного розшуку, що зумовлено специфікою їхньої діяльності, високим рівнем відповідальності та необхідністю працювати за межами стандартного графіка.

²⁶ Про затвердження Рекомендацій щодо порядку надання працівникам з ненормованим робочим днем щорічної додаткової відпустки за особливий характер праці : Наказ від 10.10.1997 № 7.

²⁷ Трудовий кодекс України : проєкт від 08.11.2019. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67331.

3. Робота понад норму не повинна трактуватися як надурочна, якщо вона відповідає посадовим обов'язкам працівника. Завдання, які виходять за межі цих обов'язків, підлягають оплаті як додаткова праця.

Надурочна робота поліцейських.

Надурочна робота є важливим елементом трудової діяльності працівників, зокрема й поліцейських. Це виконання службових обов'язків понад встановлений законом або графіком робочий час. Основні положення, які регулюють надурочну працю, визначені в ст. 62 Кодексу законів про працю України (КЗпП). Згідно з цією статтею, надурочні роботи можуть застосовуватися лише у виключних випадках, наприклад:

- для ліквідації надзвичайних ситуацій (природних катастроф, техногенних аварій) або їх наслідків;
- у разі відсутності змінника на робочому місці, якщо перерва в роботі неможлива;
- у ситуаціях, пов'язаних із забезпеченням обороноздатності держави або громадського порядку.²⁸

Надурочна праця фіксується у звітах про фактично відпрацьовані години. Її головною ознакою є виконання завдань, що визначені трудовими договорами, наказами керівників або внутрішніми правилами трудового розпорядку. Водночас робота, виконана з власної ініціативи без відповідного наказу, не вважається надурочною.

Особливістю є також так звані приховані надурочні роботи, коли працівник виконує завдання понаднормово, але ці години не фіксуються належним чином. Наприклад, працівник перебуває на робочому місці дві години понад зміну, проте цей час не враховується в загальний облік.

Для окремих категорій працівників надурочна робота заборонена. Це стосується:

- вагітних жінок;

²⁸ Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII : станом на 27 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 16.11.2024).

- матерів із дітьми віком до трьох років;
- осіб віком до 18 років.

Інші працівники, наприклад жінки з дітьми віком до 14 років або з дитиною з інвалідністю, можуть залучатися до надурочних робіт лише за їхньою згодою (ст. 63 КЗпП).²⁹

Тривалість надурочних робіт має обмеження: не більше 4 годин протягом двох послідовних днів і не більше 120 годин на рік.³⁰

Робота поліцейських, за своєю природою, часто виходить за межі звичайного графіка. Відповідно до ст. 18 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейські зобов'язані реагувати на загрози громадській або особистій безпеці незалежно від часу доби. Це робить залучення до надурочних робіт постійною практикою. Залучення до надурочних годин дозволяється виключно у разі нагальної потреби та оформлюється наказом керівника поліції.³¹

Робота в нічний час.

Поліцейські часто виконують свої обов'язки в нічний час (з 22:00 до 6:00). Це зумовлено характером їхньої служби, спрямованої на охорону громадського порядку, розкриття злочинів та реагування на невідкладні ситуації.

Ст. 54 КЗпП регламентує, що робота в нічний час оплачується з доплатою, яка компенсує фізичні та психологічні труднощі нічної служби. Мінімальний розмір доплати становить 20% від тарифної ставки за кожну годину роботи.³²

Водночас для поліцейських передбачено підвищений розмір компенсації. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 988 від 2015 року та

²⁹ Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII : станом на 27 верес. 2024 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 16.11.2024).

³⁰ Там само

³¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 16 серп. 2024 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

³² Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII : станом на 27 верес. 2024 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 16.11.2024).

Наказом МВС № 260 від 2016 року, доплата становить 35% посадового окладу за кожну годину нічної роботи.³³

Законодавець передбачив обмеження для окремих категорій працівників: Вагітні жінки, матері дітей до трьох років та інші категорії працівників не можуть залучатися до роботи в нічний час.

Для більшості працівників тривалість нічного робочого часу скорочується на одну годину. Але це правило не поширюється на поліцейських через специфіку їхньої служби.

Нічні зміни організуються відповідно до графіків чергувань, затверджених керівниками підрозділів. У разі нагальної потреби залучення до нічної роботи може здійснюватися за усним наказом, який має бути документально оформлений протягом трьох днів.

Для забезпечення належного обліку нічної роботи впроваджено чітку систему контролю. Час служби фіксується у спеціальних довідках, які подаються до фінансових підрозділів. Оплата здійснюється одночасно з основною заробітною платою. Годинна ставка для розрахунку доплат обчислюється шляхом ділення місячного окладу на кількість фактично відпрацьованих годин за місяць.³⁴

Поліцейським надаються перерви для відпочинку та харчування (до 2 годин), що не включаються у службовий час. Для добових нарядів передбачено 4 години відпочинку, поділені на денний і нічний час.

Робота у вихідні та святкові дні

Вихідний день є фундаментальною складовою права працівника на відпочинок, закріпленого в трудовому законодавстві України. Згідно зі ст. 67-68 Кодексу законів про працю України (КЗпП), при п'ятиденному робочому

³³ Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та здобувачам вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських : Наказ М-ва внутр. справ України від 06.04.2016 № 260 : станом на 14 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0669-16#Text> (дата звернення: 12.10.2024).

³⁴ Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та здобувачам вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських : Наказ М-ва внутр. справ України від 06.04.2016 № 260 : станом на 14 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0669-16#Text> (дата звернення: 12.10.2024).

тижні працівникам надаються два вихідні дні, а при шестиденному – один. Крім цього, законодавство визначає мінімальну тривалість щотижневого відпочинку — не менше 42 годин.³⁵

Окремо визначаються святкові та неробочі дні, перелік яких міститься у ст. 73 КЗпП (наприклад, День незалежності України, Різдво Христове тощо). У ці дні залучення працівників до роботи допускається лише в окремих випадках, передбачених законодавством. Таким чином, правове регулювання спрямоване на забезпечення балансу між правом працівника на відпочинок і потребою роботодавців у виконанні певних завдань.

Залучення працівників до роботи у вихідні дні заборонено відповідно до ст. 71 КЗпП. Однак існують винятки, коли це дозволяється:

- у випадках аварій або ліквідації наслідків стихійних лих;
- для відвернення нещасних випадків чи ліквідації їх наслідків;
- за наявності письмового розпорядження роботодавця та згоди профспілки.³⁶

Ці винятки мають чітко окреслений характер і застосовуються лише у ситуаціях, коли безперервність роботи має критичне значення для суспільства або підприємства.

Поліцейські, на відміну від інших працівників, часто залучаються до служби у вихідні та святкові дні через специфіку своїх обов'язків. Забезпечення громадської безпеки, охорона порядку та реагування на правопорушення вимагають постійної готовності правоохоронців. Це регулюється спеціальним законодавством, зокрема Законом України «Про Національну поліцію» та внутрішніми наказами Міністерства внутрішніх справ (МВС).

Для поліцейських робота у вихідні дні не є винятковою, оскільки це є необхідною умовою для виконання службових обов'язків. Наприклад, їх часто залучають під час масових заходів (святкувань, спортивних подій, мітингів),

³⁵ Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII : станом на 27 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 16.11.2024).

³⁶ Там само

надзвичайних ситуацій або великих свят, коли зростає ризик порушень громадського порядку.³⁷

Законодавство передбачає обов'язкову компенсацію працівникам за роботу у вихідні чи святкові дні. Згідно зі ст. 107 КЗпП, компенсація може бути надана у двох формах:

- подвійна оплата за відпрацьований час;
- надання іншого вихідного дня за домовленістю між сторонами.³⁸

Для працівників поліції передбачена особлива норма — ч. 5 ст. 91 Закону України «Про Національну поліцію», згідно з якою компенсація за роботу у вихідні дні надається упродовж двох наступних місяців, окрім працівників, які працюють за змінним графіком.³⁹

Робота у змінному графіку та чергування мають свої особливості в правовому регулюванні. Згідно зі ст. 58-59 КЗпП:

- працівники мають рівномірно чергуватися між змінами;
- перерви між змінами повинні складати щонайменше подвійну тривалість часу роботи в попередній зміні.

У поліції чергування організовується з урахуванням необхідності оперативного реагування на надзвичайні ситуації. Наприклад, для слідчо-оперативних груп (СОГ) передбачено змінний графік роботи з тривалими змінами (до 24 годин), після яких працівникам надається відпочинок тривалістю 48-72 години.⁴⁰

Крім того, робота у нічний час компенсується додатковими виплатами, регламентованими наказом МВС України № 260 від 2016 року. Це відповідає загальним положенням ст. 108 КЗпП.

³⁷ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 16 серп. 2024 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

³⁸ Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII : станом на 27 верес. 2024 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 16.11.2024).

³⁹ Там само

⁴⁰ Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та здобувачам вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських : Наказ М-ва внутр. справ України від 06.04.2016 № 260 : станом на 14 черв. 2024 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0669-16#Text> (дата звернення: 12.10.2024).

Важливим аспектом є заборона залучення певних категорій працівників до роботи у вихідні та святкові дні, зокрема:

- вагітних жінок;
- жінок із дітьми віком до трьох років;
- самотніх батьків, які виховують дітей без матері (ст. 176, 186-1 КЗпП).⁴¹

У поліції ці обмеження також діють, однак допускається залучення таких працівників у виняткових випадках із урахуванням їхньої згоди та обставин конкретної ситуації.

Нерівномірний графік роботи.

Нерівномірний графік роботи передбачає гнучкий підхід до організації робочого часу поліцейських. Цей формат застосовується у випадках, коли обставини вимагають їхнього перебування на службі понад звичайні години роботи. При цьому така діяльність не підпадає під класифікацію роботи у нічний час, вихідні чи святкові дні. Впровадження нерівномірного графіка регламентується наказами Міністерства внутрішніх справ (зокрема, Наказом МВС від 10.12.2015 № 1560), що визначають порядок введення посиленого режиму службової діяльності.

Посилений варіант служби є організаційно-правовим механізмом, спрямованим на стабілізацію оперативної обстановки, та передбачає залучення значних людських і технічних ресурсів. Основними підставами для введення такого режиму є:

- загострення оперативної ситуації;
- масові заворушення;
- техногенні чи природні катастрофи;
- терористичні загрози або міжконфесійні конфлікти;
- спроби насильницької зміни конституційного ладу.⁴²

⁴¹ Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII : станом на 27 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 16.11.2024).

⁴² Про затвердження Інструкції про порядок переведення органів Національної поліції України на посилений варіант службової діяльності : Наказ М-ва внутр. справ України від 10.12.2015 № 1560 : станом на 6 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0012-16#Text> (дата звернення: 31.10.2024).

У рамках посиленого варіанту службової діяльності поліцейські можуть бути залучені до цілодобових чергувань, відряджень, або роботи у подовжені зміни (наприклад, 12-годинні зміни). Для ефективного виконання службових обов'язків може бути встановлено шестиденний робочий тиждень, а вихідні дні – тимчасово скасовані. У виняткових випадках працівників можуть відкликати з відпусток. Водночас, з метою запобігання перевантаженню, передбачено, що працівник має отримати щонайменше одну добу відпочинку на тиждень.⁴³

Особливу увагу приділено захисту соціальних прав поліцейських. Зокрема, до роботи за нерівномірним графіком не можуть бути залучені:

- вагітні жінки;
- одинокі матері;
- батьки, які самостійно виховують дітей.

Такі обмеження забезпечують збереження балансу між виконанням службових обов'язків та соціальними гарантіями вразливих категорій працівників.

Які регулюється час відпочинку працівників Національної поліції?

Концепція часу відпочинку є фундаментальним аспектом трудових прав і закріплена в національному та міжнародному законодавстві. Цей аналіз досліджує визначальні характеристики часу відпочинку з акцентом на його застосуванні до поліцейських в Україні. Незважаючи на наявність законодавчих положень, неясності та неузгодженості в регулюванні часу відпочинку працівників правоохоронних органів залишаються значними. У цьому дослідженні пропонується критичний аналіз цих питань і пропонується витончена концепція часу відпочинку для поліцейських, об'єднуючи теоретичні погляди та практичні міркування.

Час відпочинку можна охарактеризувати кількома основними ознаками:

⁴³ Там само

– Конституційне право. Відпочинок є основним правом, яке гарантується всім працівникам, включаючи поліцейських, як життєво важливий аспект охорони праці.

– Універсальна застосовність. Кожен працівник, незалежно від посади чи рангу, має право на відпочинок.

– Час відпочинку регулюється законодавством про працю та правилами внутрішнього трудового розпорядку, що забезпечує послідовність у його наданні, а також спеціальними нормативно-правовими актами, зокрема ЗУ «Про національну поліцію», ЗУ «Про державну службу» тощо.

– Надається з певною періодичністю та тривалістю.

– Відпочинок включає всі години поза офіційним робочим графіком.

– Має вимірюваний характер, виражається в вимірюваних одиницях, таких як години, дні або тижні.

– Роботодавці юридично зобов'язані надавати працівникам належний відпочинок. Цілеспрямоване призначення: час відпочинку виділяється для конкретних цілей, включаючи відновлення, дозвілля або особисту діяльність.

Дискреційне використання: працівники можуть використовувати час відпочинку на власний розсуд або відповідно до заздалегідь визначених цілей.

Ці особливості забезпечують фундаментальне розуміння часу відпочинку як трудового права, необхідного для підтримки добробуту та продуктивності працівників.

Регулювання часу відпочинку для поліцейських в Україні відображає ширші виклики у збалансуванні оперативних вимог і трудових прав. Основну нормативно-правову базу, яка регулює це питання, складають Конституція України, КЗпП, Закон «Про Національну поліцію України». Проте залишаються значні прогалини у визначенні та стандартизації часу відпочинку для працівників правоохоронних органів.

Чинне законодавство не дає конкретного визначення поняттям «час відпочинку» чи «відпустка» для поліцейських. Положення окреслюють види відпусток, але не роз'яснюють їх суті та практичної реалізації.

Щоденний відпочинок і позмінна робота:

Українське трудове законодавство не містить положень щодо щоденного відпочинку, еквівалентного 11 послідовним годинам, передбаченим Директивою 2003/88/ЄЕС.⁴⁴ Такі терміни, як «період відпочинку», «позмінна робота» та «достатній відпочинок» відсутні у відповідних законодавчих текстах, створюючи нормативні прогалини.

Забезпечення часу відпочинку є обов'язком роботодавця. Для поліцейських ненормований робочий день і оперативні потреби часто призводять до неадекватних періодів відпочинку.

Щорічні відпустки

Відпустка поліцейських обчислюється у календарних днях, але святкові та неробочі дні не враховуються. Це створює додаткові переваги, оскільки відпочинок не скорочується через офіційні свята, що збільшує реальний час для відновлення працівників.

Стандартна тривалість основної відпустки для поліцейських становить 30 календарних днів, із можливістю подовження за умови більш тривалого стажу служби. Додатковий день за кожен рік служби після 5 років мотивує до довготривалої кар'єри, але обмеження до 15 днів забезпечує баланс між інтересами працівників і організації.

У рік початку служби тривалість відпустки визначається пропорційно до часу роботи. Це забезпечує справедливий розрахунок і враховує час, проведений на службі.

Поліцейські можуть використовувати відпустку частинами, одна з яких повинна тривати не менше 10 днів. Це рішення дозволяє поєднувати особисті потреби зі службовими обов'язками.

⁴⁴ ILO Homepage | International Labour Organization. URL: <https://www.ilo.org/uk/media/87491/download> (дата звернення: 17.11.2024).

У разі захворювання під час відпустки працівники мають право на її продовження. Це положення забезпечує захист прав співробітників і гарантує повноцінний відпочинок.

У рік звільнення працівник може скористатися відпусткою пропорційно до відпрацьованих місяців. За невикористані дні передбачено грошову компенсацію, що є важливим соціальним гарантом.

Відкликання поліцейського із щорічної відпустки можливе лише у випадку крайньої необхідності. Це правило сприяє захисту працівників від надмірного втручання у їхній відпочинок.

Навчальні відпустки

Концепція оплачуваної навчальної відпустки, викладена в міжнародному та українському законодавстві, є наріжним каменем для забезпечення професійного зростання працівників із збереженням їхніх прав та фінансової стабільності. Стаття 1 Конвенції № 140 «Про оплачувану відпустку для навчання» визначає цю відпустку як час, який надається працівникам для освітніх цілей протягом робочого часу з відповідною матеріальною компенсацією протягом періоду відпустки.⁴⁵ Це положення підкреслює обов'язок роботодавців сприяти відпустці, пов'язаній з навчанням, коли працівники продовжують навчання, навіть якщо це тягне за собою тимчасове усунення від їхніх робочих обов'язків.

В Україні це право закріплено кількома законодавчими базами, зокрема КЗпП⁴⁶, Законом «Про відпустки»⁴⁷, Законом «Про Національну поліцію».⁴⁸ Ці статuti гарантують додаткову відпустку для працівників, які навчаються на денній або заочній формі навчання у визнаних закладах вищої освіти.

⁴⁵ Конвенція про оплачувані учбові відпустки N 140 : Конвенція Міжнар. орг. пр. від 24.06.1974 № 140 : станом на 26 верес. 2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_261#Text (дата звернення: 16.11.2024).

⁴⁶ Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII : станом на 27 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 16.11.2024).

⁴⁷ Про відпустки : Закон України від 15.11.1996 № 504/96-ВР : станом на 24 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-вр#Text> (дата звернення: 16.11.2024).

⁴⁸ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

Зокрема на початковому рівні – навчання в коледжі, а також бакалаврському, магістерському рівнях, аспірантурі та докторантурі

Зокрема, статтею 216 КЗпП⁴⁹ та статтею 15 Закону «Про відпустки»⁵⁰ визначено право на навчальну відпустку під час навчальних занять, лабораторних робіт, іспитів, захисту диплома. Важливо, що поліцейські, як передбачено частиною другою статті 92 Закону «Про Національну поліцію», для підтримки особистісного та професійного розвитку користуються додатковою відпусткою у зв'язку з навчанням та іншими видами відпусток, зокрема творчою та соціальною.

У контексті воєнного стану в Україні роботодавці отримали додаткові правові механізми для регулювання трудових відносин. Одним із таких аспектів стало обмеження у наданні відпусток, включаючи навчальні. Згідно із ч. 2 ст. 12 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» № 2136, роботодавець має право відмовляти працівникам, які залучені до робіт на критично важливих об'єктах, у наданні відпусток (окрім декретної відпустки та відпустки по догляду за дитиною до трьох років).⁵¹

Нові зміни, внесені Законом України № 3494-IX від 22.11.2023, розширили це правило. Тепер обмеження стосуються не лише працівників критичної інфраструктури, але й тих, хто бере участь у виробництві оборонної продукції або виконує мобілізаційні завдання.⁵² Це означає, що навіть навчальні відпустки, які раніше були гарантовані для здобуття освіти, можуть бути скасовані для цих категорій працівників.

Основні вимоги до навчальної відпустки:

Працівники, які бажають отримати навчальну відпустку, повинні надати офіційні документи з навчального закладу, зокрема повідомлення про виклик, який має містити відомості про:

⁴⁹ Там само

⁵⁰ Там само

⁵¹ Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX : станом на 24 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 16.11.2024).

⁵² Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX : станом на 24 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 16.11.2024).

- Форма навчання (наприклад, вечірня або заочна).
- Рівень акредитації закладу.
- Академічний статус, включно з інформацією про рік або курс.
- Мета відпустки, наприклад, іспити, навчальні заняття або захист

диплома.

- Конкретні дати, на які потрібна відпустка.

Навчальний заклад визначає графік навчання, якого роботодавець повинен безперешкодно дотримуватися. Це не залишає роботодавцю можливості відмовити у відпустці на підставі оперативних потреб. Крім того, навчальну відпустку не можна перенести або компенсувати готівкою, якщо вона не була використана, що підкреслює її часовий характер і не підлягає обговоренню.

Українське законодавство гарантує, що під час навчальної відпустки працівники відповідно до статей 211-217 КЗпП мають право на середній заробіток, який виплачується не пізніше як за три дні до початку відпустки.⁵³ Незважаючи на те, що це положення застосовується повсюдно, існують винятки для дистанційних або іноземних програм навчання, де право на відпустку може не застосовуватися.

Навчальна відпустка надається за умови успішного навчання, а її тривалість, залежно від конкретних обставин, складає від 10 календарних днів до чотирьох місяців.

Тривалість відпустки на початкових курсах (1-2 курс)

- Заклади фахової передвищої освіти (вечірня форма) – 10 календарних днів.
- Заклади вищої освіти (вечірня форма) – 20 календарних днів.
- Заклади фахової передвищої та вищої освіти (заочна форма) – 30 календарних днів.

⁵³ Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII : станом на 27 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 16.11.2024).

Ці відпустки надаються для участі в установчих заняттях, виконання лабораторних робіт, складання заліків та іспитів, як передбачено пп. 1 ст. 216 КЗпП.

Тривалість відпустки на старших курсах (3 курс і вище)

- Заклади фахової передвищої освіти (вечірня форма) – 10 календарних днів.
- Заклади вищої освіти (вечірня форма) – 20 календарних днів.
- Заклади фахової передвищої та вищої освіти (заочна форма) – 30 календарних днів.

Це час для атестацій, оцінювань, заліків, та іспитів згідно з пп. 2 ст. 216 КЗпП.⁵⁴

Відпустка для складання державної атестації

На період підготовки до державної підсумкової атестації або складання державного кваліфікаційного іспиту працівникам надається 30 календарних днів. Ця норма регулюється пп. 3 ст. 216 КЗпП.

Відпустка для підготовки та захисту дипломного проєкту

- Заклади фахової передвищої освіти (вечірня та заочна форми) – 2 місяці.
- Заклади вищої освіти – 4 місяці.

Ця тривалість обумовлена необхідністю завершити роботу над дипломом, що потребує значних зусиль і часу (пп. 4 ст. 216 КЗпП).

Додаткові оплачувані відпустки для аспірантів (ст. 216 КЗпП)

Для тих, хто прагне отримати ступінь доктора філософії, передбачені спеціальні умови:

- Підготовка до вступу: 10 календарних днів на кожен іспит раз на рік.
- Навчання в аспірантурі без відриву від виробництва: 30 календарних днів щороку за успішного виконання індивідуального плану.⁵⁵

⁵⁴ Про відпустки : Закон України від 15.11.1996 № 504/96-ВР : станом на 24 груд. 2023 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-вр#Text> (дата звернення: 16.11.2024).

⁵⁵ Там само

Для Національної поліції особливо актуальним є надання навчальних відпусток. Офіцери поліції потребують постійного професійного розвитку, щоб адаптуватися до нових викликів у правоохоронних органах, а додаткова освітня відпустка гарантує, що вони залишаються в курсі своїх справ. Підтримуючи офіцерів, які здобувають вищу освіту чи спеціальну підготовку, держава підвищує професійну компетентність своїх працівників правоохоронних органів.

Крім того, надання освітніх відпусток узгоджується з ширшими стратегічними цілями підвищення оперативної ефективності та кваліфікації персоналу Національної поліції. Наприклад, поліцейські, які вивчають кримінологію чи курси з кіберзлочинності, безпосередньо сприяють модернізації правоохоронної практики в Україні.

Соціальні відпустки

Соціальна відпустка є специфічною формою відпустки, яка надається працівникам у зв'язку із соціально значущими обставинами. Її регулювання передбачене Законом України «Про відпустки» від 15 листопада 1996 року № 504/96-ВР, хоча визначення самого поняття в законі відсутнє. Закон лише класифікує соціальні відпустки як один із п'яти типів відпусток.

Проаналізувавши положення Закону, можна зробити висновок, що соціальна відпустка – це відпустка, яка надається працівникам не залежно від результатів їхньої професійної діяльності, а з огляду на внесок у суспільство.⁵⁶ Наприклад, це може бути народження чи усиновлення дитини, догляд за малолітньою дитиною або турбота про особу з інвалідністю. Особливість цих відпусток полягає в тому, що вони можуть бути доступні працівнику навіть із першого дня роботи, за умови наявності підстав для їхнього отримання.

Види та тривалість соціальних відпусток

⁵⁶ Про відпустки: Закон України від 15.11.1996 № 504/96-ВР: станом на 24 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-вр#Text> (дата звернення: 16.11.2024).

1. Відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами.

Жінки мають право на 70 календарних днів відпустки до пологів та 56 днів після пологів. Для ускладнених випадків або народження двох і більше дітей тривалість післяпологової відпустки збільшується до 70 днів. Жінкам, які постраждали внаслідок катастрофи на ЧАЕС, надається 90 днів після пологів. Особи, які всиновили новонароджену дитину безпосередньо з пологового будинку, також отримують 56 днів (або 70, якщо всиновлено двох чи більше

2. Відпустка для догляду за дитиною до трьох років.

Ця відпустка дозволяє батькам зосередитися на догляді за малюком до досягнення ним трирічного віку. У разі необхідності (наприклад, за медичним висновком), відпустка може бути продовжена без збереження заробітної плати до 6 років.

3. Відпустка у зв'язку з усиновленням дитини.

Особи, які всиновили дитину старше 3 років із числа сиріт чи позбавлених батьківського піклування, мають право на 56 днів, а якщо це двоє і більше дітей – на 70 днів.

4. Додаткова відпустка працівникам, які мають дітей.

Працівникам надається 10 днів додаткової відпустки, а за наявності декількох підстав (наприклад, якщо працівник – одинока мати) – до 17 днів.

5. Відпустка при народженні дитини.

Батькові чи іншій особі, яка бере участь у догляді за дитиною, надається 14 днів.⁵⁷

Особливості соціальних відпусток у воєнний стан

В умовах воєнного стану (згідно із Законом № 2136) роботодавці можуть відмовити працівникам у наданні будь-яких відпусток, якщо ті працюють на об'єктах критичної інфраструктури. Виняток становлять лише декретні

⁵⁷ Про відпустки: Закон України від 15.11.1996 № 504/96-ВР : станом на 24 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-вр#Text> (дата звернення: 16.11.2024).

відпустки, пов'язані з вагітністю, пологами та доглядом за дитиною до трьох років.⁵⁸

Підстави та документи необхідні для оформлення соціальних відпусток

1. Відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами

Для оформлення такої відпустки необхідно подати:

- Листок непрацездатності (е-лікарняний) з відповідною позначкою «вагітність і пологи»;
- Заяву працівниці (хоча вона не є обов'язковою згідно із законодавством, зазвичай, її вимагають для внутрішнього обліку);
- Наказ про надання відпустки.

Важливо зазначити, що працівниця має право самостійно визначити дату початку відпустки та навіть скоротити її тривалість. Це підкреслює гнучкість у реалізації права на таку відпустку.

2. Відпустка для догляду за дитиною до трьох років:

- Заява;
- Копія свідоцтва про народження дитини;
- Наказ про надання відпустки.

3. Відпустка у зв'язку з усиновленням дитини передбачає подання:

- Заяви (не пізніше трьох місяців з моменту усиновлення);
- Рішення суду про усиновлення.

Така відпустка підтверджує рівність прав усиновлювачів із біологічними батьками.

4. Додаткова відпустка працівникам, які мають дітей ***Для її оформлення необхідно:***

- Заяву;
- Свідоцтво про народження дитини (або рішення про усиновлення);

⁵⁸ Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX : станом на 24 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 12.10.2024).

- Документ, що підтверджує статус одинокої матері (за потреби);
- Наказ.

Оскільки статус одинокого батька чи матері визначений неоднозначно, роботодавцям доводиться орієнтуватися на надані працівником докази (судові рішення, довідки з освітніх установ, акти соціальних комісій тощо).

5. Відпустка працівникам, які мають повнолітню дитину з інвалідністю

Для її надання потрібні:

- Заява;
- Свідоцтво про народження дитини;
- Документ, який підтверджує інвалідність;
- Наказ.

Ця відпустка є вагомою соціальною гарантією для працівників, що доглядають за дітьми з особливими потребами.

6. Відпустка при народженні дитини

Для оформлення потрібні:

- Заява (подана не пізніше трьох місяців після народження);
- Свідоцтво про народження дитини;
- За потреби – документи, що підтверджують статус батька/матері

або іншого члена сім'ї, який здійснює догляд.

Ця відпустка забезпечує право не лише матері, а й іншим членам родини брати участь у догляді за новонародженим.⁵⁹

Відпустка без збереження заробітної плати.

ЗУ «Про відпустки» передбачає право працівника на відпустку без збереження заробітної плати. Така відпустка може бути ініційована як працівником, так і роботодавцем, і може мати як обов'язковий характер

- обов'язкова – за зверненням працівника, яке роботодавець має задовольнити в обов'язковому порядку;

⁵⁹ Про відпустки : Закон України від 15.11.1996 № 504/96-ВР : станом на 24 груд. 2023 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-вр#Text> (дата звернення: 16.11.2024).

- за угодою сторін – за зверненням працівника та узгодженням з роботодавцем строків, тривалості відпустки без збереження зарплати або відмовою роботодавця надавати працівнику цю відпустку;

- на час участі у виборчому процесі;
- за ініціативою керівника держоргану;
- за ініціативою роботодавця – як заміна днів оплачуваних відпусток.

Ділити таку відпустку на частини законодавство не забороняє, однак встановлює загальну тривалість такої не більше 30 днів протягом календарного. Відпустка без збереження зарплати за сімейними обставинами не враховується у стаж роботи, що дає право на щорічну основну відпустку (ч. 2 та 5 ст. 84 КЗпП).⁶⁰

Які дисциплінарні стягнення можуть бути застосовані до працівників Національної поліції за порушення правил праці та служби?

За порушення службової дисципліни поліцейські незалежно від займаної посади та звання несуть дисциплінарну відповідальність. Зокрема до такої відповідальності поліцейські можуть притягатися і за вчинення адміністративних правопорушень, крім випадків, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Офіцери поліції, які притягнуті до адміністративної, кримінальної чи цивільно-правової відповідальності, також можуть бути притягнуті до дисциплінарної відповідальності.

Дисциплінарним проступком є будь-яка протиправна дія чи бездіяльність поліцейського, яка є порушенням службової дисципліни. Це стосується невиконання чи неналежного виконання службових обов'язків, перевищення повноважень, порушення встановлених законом обмежень і заборон або вчинення дій, що підривають довіру до поліції.⁶¹

⁶⁰ Про відпустки : Закон України від 15.11.1996 № 504/96-ВР : станом на 24 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-вр#Text> (дата звернення: 16.11.2024).

⁶¹ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

Ключовим і відмінним аспектом системи дисциплінарної відповідальності поліцейських є процесуальний елемент, відомий як службове розслідування. Цей процес являє собою спеціалізований підхід до об'єктивного розгляду питання про вчинення поліцейським дисциплінарного проступку шляхом ретельного збору, перевірки та аналізу відповідних матеріалів та інформації, пов'язаних зі справою. Закон України «Про Дисциплінарний статут поліції», прийнятий 15 березня 2018 року за № 2337-VIII, чітко визначає службове розслідування як діяльність, спрямовану на збір, перевірку та оцінку інформації та матеріалів про дисциплінарний проступок поліцейського.

Для подальшого врегулювання нюансів проведення службових розслідувань окремим нормативним документом, Наказом МВС «Про реалізацію окремих положень Дисциплінарного статуту Національної поліції України», виданим 7 листопада 2018 року за № 893, роз'яснюються процедури, пов'язані з проведенням таких розслідувань. Відповідно до цього наказу, службове розслідування розпочинається за офіційним письмовим розпорядженням керівника, який має повноваження застосовувати дисциплінарні заходи до відповідного працівника. Підставами для такого розслідування можуть бути різні джерела: заяви, скарги чи повідомлення громадян, посадових осіб, інших працівників поліції, повідомлення засобів масової інформації, що висвітлюють поведінку, яка може свідчити про дисциплінарне правопорушення, або навіть безпосереднє спостереження ознак правопорушення іншим працівником поліції. Для початку розслідування мають бути достатні підстави для підозри у вчиненні дисциплінарного проступку.

Отже, службове розслідування призначається в ряді випадків, що передбачають підозру або підтвердження порушення з боку поліцейського. До них належать ситуації, коли:

- у Єдиному реєстрі досудових розслідувань з'являються дані про можливе кримінальне правопорушення, вчинене поліцейським;

- поліцейському офіційно оголошено підозру у вчиненні кримінального правопорушення, якщо раніше службове розслідування не проводилося або не виявило факт дисциплінарного проступку;

- надходить запит від органів, уповноважених на боротьбу з корупцією, або припис від Національного агентства з питань запобігання корупції, який вимагає розслідування причин і умов можливого корупційного правопорушення або недотримання норм Закону України «Про запобігання корупції»;

- виявлено дисциплінарний проступок, що призвів до загибелі чи травмування поліцейського під час виконання службових обов'язків;

- порушено правила застосування вогнепальної зброї, спеціальних засобів або заходів фізичного впливу;

- мали місце порушення норм кримінально-процесуального законодавства під час проведення досудового розслідування;

- втрачено службові документи чи зброю, а також інші речові докази або матеріали досудових розслідувань;

- розголошено конфіденційну, службову чи іншу таємну інформацію, що охороняється законом;

- виявлено порушення у фінансовій та господарській діяльності поліції або установ, які знаходяться в підпорядкуванні Національної поліції, під час ревізій чи внутрішніх аудитів;

- поліцейський перебував на службі у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, або під впливом препаратів, що знижують увагу та реакцію;

- було приховано або неналежно зареєстровано заяви та повідомлення про правопорушення, що стали відомі поліцейському;

- поліцейський вчинив дискримінаційні дії на підставі раси, статі, етнічної приналежності, переконань чи інших ознак, або здійснив сексуальні домагання.

Ці випадки служать підставою для службового розслідування, що має на меті об'єктивно з'ясувати всі обставини та, при необхідності, вжити відповідних дисциплінарних заходів.⁶²

Важливим є те, що дисциплінарне провадження не повинно з самого початку передбачати вину. Натомість воно направлено на усестороннє та об'єктивне дослідження обставин для встановлення вини. Не всі дії, які виглядають як порушення дисципліни, обов'язково свідчать про провину, особливо якщо вони відбуваються внаслідок крайньої необхідності або самозахисту.

Іншим важливим аспектом внутрішніх розслідувань є їхній комісійний характер, що є основоположним елементом процесу. Стаття 15 Закону України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» (також від 15 березня 2018 року № 2337-VIII) визначає, що дисциплінарні комісії відповідають за проведення таких внутрішніх розслідувань щодо ймовірних дисциплінарних порушень з боку поліцейських. Положення про дисциплінарні комісії в Національній поліції України, затверджене Наказом Міністерства внутрішніх справ України № 893 від 7 листопада 2018 року, додатково визначає порядок створення та порядок роботи цих комісій.

Дисциплінарні комісії несуть відповідальність за проведення формальних розслідувань у випадках, коли поліцейський підозрюється в порушенні службової дисципліни.

Ці комісії складаються з кваліфікованого персоналу поліції, який має необхідні знання та досвід для проведення ретельного та неупередженого розслідування. До складу комісій, крім поліцейських, можуть входити представники громадськості. Ці члени спільноти обираються за бездоганну репутацію, сувору професійну етику, моральну цілісність і повагу в суспільстві.

Структура дисциплінарної комісії забороняє включати будь-яких осіб, які можуть мати конфлікт інтересів. Сюди входять підлеглі офіцера, щодо якого

⁶² Про реалізацію окремих положень Дисциплінарного статуту Національної поліції України : Наказ М-ва внутр. справ України від 07.11.2018 № 893 : станом на 7 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1355-18#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

проводиться розслідування, будь-яка особа, яка могла сприяти вчиненню злочину або приховувати його, а також будь-яка особа, яка має особистий інтерес у його результаті. Якщо член комісії потрапив у будь-яку з цих ситуацій, він зобов'язаний негайно повідомити про це посадову особу, яка санкціонувала перевірку.

Весь персонал поліції зобов'язаний у межах своїх повноважень підтримувати розслідування дисциплінарної комісії. Будь-яка посадова особа, яка втручається в роботу комісії, може понести юридичні наслідки, визначені чинним законодавством.⁶³

Порядок утворення дисциплінарних комісій визначаються Міністерством внутрішніх справ України.⁶⁴ Службове розслідування, що проводиться дисциплінарною комісією, передбачає структурований процес збору, перевірки та аналізу доказів, пов'язаних із ймовірним неправомірним поведінням поліцейського. Метою цього процесу є надання своєчасного, ретельного та неупередженого звіту про всі обставини, пов'язані з інцидентом. Це включає в себе встановлення характеру та обсягу дій співробітника, визначення причин та умов, що призвели до правопорушення, оцінку відповідальності співробітника, оцінку тяжкості правопорушення, оцінку завданих збитків та підготовку рекомендацій щодо усунення основних факторів, що сприяють виникненню таких дисциплінарних проблем.

Саме розслідування, як правило, відбувається у формі письмового провадження, де докази та відповідна інформація збираються за допомогою різних методів. Вони включають збір пояснень від офіцера, щодо якого ведеться розслідування, та інших залучених сторін, отримання необхідних документів від органів поліції та інших державних установ або, за необхідності, від органів місцевого самоврядування, а також долучення цих матеріалів до матеріалів справи. У справах, що розглядаються в порядку письмового

⁶³ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

⁶⁴ Положення про дисциплінарні комісії в Національній поліції України : Наказ М-ва внутр. справ України від 07.11.2018 № 893 : станом на 7 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1356-18#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

провадження, дисциплінарна комісія може приймати рішення без повідомлення або виклику інших учасників розслідування, ґрунтуючи свої висновки виключно на наявних матеріалах справи. Однак, якщо уповноважений голова вважає за необхідне, комісія може розглянути справу у відкритому засіданні.⁶⁵ Такий формат дозволяє публічно розглянути обставини, що стали підставою для проведення службового розслідування, за участю поліцейського, щодо якого проводиться розслідування, а також будь-яких інших зацікавлених осіб. Відкриті засідання особливо доцільно проводити у випадках, пов'язаних із можливими порушеннями конституційних прав і свобод, коли прозорість і участь є необхідними для забезпечення справедливої та всебічної оцінки фактів, пов'язаних із передбачуваними неправомірними діями.

Якщо призначено відкрите слухання, відповідний поліцейський має отримати письмове повідомлення принаймні за три дні до запланованої дати, включаючи інформацію про час, дату та місце зустрічі.

Якщо поліцейський перебуває поза службою, комісія офіційно викликає його рекомендованим листом, який надсилається за адресою проживання, яка вказана в обліковому записі. Ця повістка повинна дати офіцеру принаймні два дні для організації явки. Підтвердження отримання службовою особою — або її відсутності — повістки документується поштовими повідомленнями про доставку, відмову чи повернення через недоставляння.

У разі неможливості прибуття на засідання поліцейського з поважних причин він зобов'язаний не пізніше як за добу повідомити про це комісію та надати докази своєї неявки. Проте, якщо офіцер не з'являється без попередження чи причини, він вважається належним чином поінформованим, і комісія може продовжити роботу без його присутності.⁶⁶

⁶⁵ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

⁶⁶ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

Співробітник поліції, стосовно якого проводиться службове розслідування, має право на захист, у тому числі надати письмові заяви та докази щодо події, зокрема:

- Надати пояснення, документи та додаткові докази (можуть відмовити у наданні пояснень, така відмова оформлюється комісією).
- Переглядати та копіювати матеріали справи в межах закону.
- Подавати скарги на дії слідчих.
- Отримати юридичну допомогу.

Адвокати можуть представляти посадових осіб, реалізуючи права від їх імені за певних правових обмежень.⁶⁷

Окрім внутрішніх розслідувань, що проводяться дисциплінарними комісіями, керівництво поліції має ще один метод забезпечення законності та неупередженості при прийнятті рішень про притягнення до дисциплінарної відповідальності. Одним з таких інструментів є тимчасове відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків, або «відсторонення від роботи». Цей механізм часто застосовується для того, щоб запобігти впливу співробітника, щодо якого ведеться розслідування, на результат дисциплінарного провадження.

Відсторонення від роботи - тимчасове утримання працівника від виконання дорученої йому за трудовим договором роботи, що здійснюється представником роботодавця і ґрунтується на законодавчо визначених підставах. Ці тлумачення підкреслюють, що відсторонення від роботи є превентивним адміністративним заходом, спрямованим на забезпечення неможливості втручання відповідної особи в дисциплінарний процес.

Закон України «Про Дисциплінарний статут поліції» (№ 2337-VIII від 15 березня 2018 року) передбачає конкретні положення щодо відсторонення поліцейських від виконання службових обов'язків під час проведення службових розслідувань. Відповідно до цього закону, поліцейський може бути тимчасово відсторонений від виконання службових обов'язків, якщо його

⁶⁷ Там само

подальше перебування на службі може перешкоджати розслідуванню або якщо характер дисциплінарного порушення свідчить про те, що його присутність може перешкоджати виконанню основних обов'язків іншими поліцейськими. Таке відсторонення є формальною дією, яка здійснюється шляхом видання письмового наказу керівником, наділеним повноваженнями призначати або звільняти поліцейських. Термін відсторонення не повинен перевищувати тривалості, дозволеної для проведення службового розслідування або визначеної рішенням суду.

На час відсторонення поліцейські зобов'язані здати службове посвідчення, нагрудний знак, вогнепальну зброю та будь-яке спеціальне обладнання. Крім того, вони повинні залишатися на визначеному робочому місці відповідно до вказівок керівника, до компетенції якого належить їхнє призначення та звільнення, і повинні повністю співпрацювати зі слідством.⁶⁸

Дисциплінарний процес завершується формалізацією результатів розслідування та прийняттям рішення про накладення дисциплінарного стягнення або відмову від нього. На цьому етапі готуються два найважливіші документи: звіт про службове розслідування та, за необхідності, наказ про застосування дисциплінарного стягнення. Звіт є обов'язковим і слугує остаточним документом, що фіксує результати розслідування. Відповідно до правил, звіт підписується головою дисциплінарної комісії, його заступником та членами комісії. Якщо розслідування підтверджує наявність дисциплінарного проступку, комісія направляє звіт та проект наказу про застосування дисциплінарного стягнення на затвердження уповноваженому керівнику. Потім цей звіт затверджується керівником, який ініціював розслідування, або особа виконуюча обов'язки керівника, таким чином, завершуючи процедурні вимоги щодо дисциплінарної відповідальності.

Якщо службове розслідування не підтверджує наявність дисциплінарного проступку з боку поліцейського, такий результат, як правило, означає

⁶⁸ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

завершення дисциплінарного провадження, і статус поліцейського залишається незмінним. Однак, якщо в ході розслідування буде встановлено, що дисциплінарний проступок мав місце, цей висновок є підставою для видання офіційного наказу про накладення дисциплінарного стягнення на поліцейського.

По суті, наказ - це розпорядження керівника, яке дозволяє йому виконувати свої організаційні обов'язки та керувати діяльністю підлеглих. У контексті поліції такі накази видаються відповідно до процедур, визначених Наказом Міністерства внутрішніх справ № 1235 «Про затвердження Порядку підготовки та видання наказів по службі в поліції» від 23 листопада 2016 року. Коли йдеться про дисциплінарні стягнення, наказ ґрунтується на висновках, зроблених за результатами службового розслідування, разом із рекомендаціями щодо конкретного виду стягнення.

Уповноважений керівник відповідає за прийняття рішення про характер дисциплінарного заходу, беручи до уваги різні фактори, включаючи тяжкість проступку, обставини, за яких він стався, особисті характеристики співробітника, ступінь його вини, а також будь-які пом'якшувальні або обтяжуючі фактори. Також може братися до уваги попередня поведінка офіцера та його загальне ставлення до служби. На основі цієї оцінки керівник визначає відповідне дисциплінарне стягнення і видає письмовий наказ про його застосування.

У правоохоронних органах суб'єктами дисциплінарного провадження є уповноважені посадові особи цих організацій, які мають повноваження застосовувати необхідні заходи дисциплінарного стягнення. Якщо керівник не має повноважень накладати дисциплінарні санкції, він повинен подати офіційний запит на ім'я керівника вищого рівня, щоб той ініціював дисциплінарне стягнення. Після видання наказу він доводиться до відома підрозділу поліції, а співробітник отримує персональне повідомлення. Цим повідомленням займається відділ кадрів підрозділу, в якому працює

поліцейський, забезпечуючи повне інформування поліцейського про дисциплінарне рішення, прийняте у його справі.

Отже дисциплінарне провадження включає основні етапи:

- Дисциплінарне розслідування, як процес починається з розслідування ймовірного дисциплінарного проступку.
- Розгляд справи та прийняття рішення – розгляд висновків та прийняття офіційного рішення по справі.
- Оскарження рішення – дозволяє оскаржити або переглянути рішення, якщо це необхідно.
- Виконання рішення та дисциплінарних стягнень – виконання дисциплінарних стягнень, визначених в остаточному рішенні.

Службове розслідування має бути завершено протягом не більше одного місяця з дати початку.

У разі необхідності додаткового часу голова дисциплінарної комісії може подати докладну записку з обґрунтуванням продовження. Це продовження, надане керівником-ініціатором або його керівником, обмежується додатковим місяцем, гарантуючи, що загальний період розслідування не перевищує 60 календарних днів.

Час, протягом якого документально підтверджено перебування поліцейського у відрадженні, на лікуванні чи у відпустці, виключається зі строку розслідування.

Розслідування формально вважається завершеним у день, коли керівник або уповноважений керівник затверджує остаточний звіт. Якщо цей термін припадає на вихідний або святковий день, дата виконання автоматично переноситься на наступний робочий день.⁶⁹

Дисциплінарне стягнення є ключовим механізмом підтримання професійної дисципліни в поліції. Ця форма виправних заходів застосовується у відповідь на дисциплінарне порушення, спрямована як на те, щоб скерувати

⁶⁹ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

офіцера-порушника до суворого дотримання професійних стандартів, так і на запобігання майбутнім порушенням.

Кожне дисциплінарне стягнення є особливим для окремого випадку, що гарантує, що воно застосовується лише тоді, коли винність офіцера у вчиненні дисциплінарного правопорушення підтверджується належною судовою процедурою. Санкції не застосовуються, якщо дії службової особи були виправдані нагальною необхідністю або законною самообороною.

Службове розслідування дій (бездіяльності) поліцейського має на меті з'ясувати декілька основних моментів:

- чи вчинено посадовою особою дисциплінарний проступок, виходячи зі зібраних під час розслідування доказів.
- виявлення будь-яких порушень законодавства України, внутрішніх нормативних актів, адміністративних розпоряджень або службових розпоряджень.
- оцінка рівня відповідальності кожного окремо у випадках, коли до правопорушення причетні кілька осіб.
- розгляд факторів, які можуть або пом'якшити, або погіршити тяжкість дій офіцера, або які можуть розвіяти будь-які необґрунтовані звинувачення.
- оцінка професійної історії офіцера, включаючи будь-які попередні дисциплінарні заходи.
- розрахунок виду та розміру збитків, завданих правопорушенням.
- аналіз причин та умов, що сприяли вчиненню дисциплінарного проступку.⁷⁰

Ці висновки в сукупності сприяють об'єктивній та ґрунтовній оцінці дій офіцера та допомагають визначити будь-які необхідні дисциплінарні заходи.

Дисциплінарні заходи, які можуть бути застосовані до поліцейських, включають:

⁷⁰ Про реалізацію окремих положень Дисциплінарного статуту Національної поліції України : Наказ М-ва внутр. справ України від 07.11.2018 № 893 : станом на 7 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1355-18#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

- 1) зауваження;
- 2) догана;
- 3) сувора догана;
- 4) попередження про неповну службову відповідність;
- 5) пониження у спеціальному званні на один ступінь;
- 6) звільнення з посади;
- 7) звільнення із служби в поліції.⁷¹

Для курсантів (слухачів), які проходять навчання у спеціалізованих вищих навчальних закладах для підготовки поліцейських, застосовується додатковий вид дисциплінарного стягнення. Окрім санкцій, зазначених у цій статті, до них можуть призначатися позачергові чергування — максимум до п'яти нарядів.

Також, важливо зазначити, що до поліцейських заборонено застосовувати будь-які види дисциплінарних стягнень, які не передбачені Дисциплінарним статутом.

Фактори, що впливають на відповідальність поліцейського

Деякі умови можуть зменшити дисциплінарну відповідальність поліцейського, зокрема:

- Визнання та визнання провини у скоєному.
- Попередня історія зразкової поведінки.
- Високі результати роботи, попередні подяки чи державні нагороди.
- Вжиття заходів щодо запобігання або мінімізації шкоди від правопорушення або добровільного відшкодування заподіяної шкоди.
- Вчинення злочину внаслідок погрози, примусу або службової чи особистої залежності від інших осіб.
- Діяти згідно з незаконними вказівками начальника.

При визначенні відповідних дисциплінарних стягнень інші пом'якшувальні фактори, не перелічені чітко, також можуть бути розглянуті.

⁷¹ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII: станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

З іншого боку, певні умови можуть посилити відповідальність:

- Вчинення правопорушення в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння.
- Повторне вчинення злочину до зняття попереднього дисциплінарного стягнення.
- Навмисне націлювання на іншу посадову особу чи службовця з особистої неприязні або в якості помсти за минулі дії чи рішення.
- Заподіяння злочином значної шкоди або тяжких наслідків.
- Діяльність на ґрунті ідеологічної, релігійної, расової, етнічної, гендерної чи інших форм нетерпимості.⁷²

За кожний дисциплінарний проступок на поліцейського може бути накладено лише одне дисциплінарне стягнення. Якщо офіцер вчиняє кілька правопорушень, дисциплінарне стягнення розглядає всі правопорушення, щоб визначити відповідний рівень покарання.

Якщо в одному інциденті беруть участь кілька офіцерів, кожен офіцер підлягає індивідуальному дисциплінарному стягненню на основі своєї поведінки. У разі незначних порушень керівник може надати усне нагадування офіцеру про важливість дотримання належної дисципліни.

У випадках, коли посадова особа з наявним дисциплінарним досьом вчиняє інший проступок, будь-яке нове покарання має бути суворішим за попереднє. Однак, якщо правопорушення є незначним і офіцер продемонстрував загалом сумлінний підхід до виконання обов'язків або пропрацював на посаді протягом короткого періоду (менше трьох місяців), керівник може залишити в силі попереднє покарання, а не накладати нове.

Деякі дисциплінарні стягнення обмежені: офіцери з базовими званнями не підлягають зниженню в ранзі, а офіцери початкового рівня не можуть бути звільнені з посад за незначні порушення.⁷³

Методичні вказівки щодо застосування дисциплінарних стягнень

⁷² Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

⁷³ Там само

Дисциплінарні стягнення мають бути накладені протягом одного місяця з дня виявлення проступку та не пізніше шести місяців з дня вчинення проступку, оформленого наказом про дисциплінарне стягнення.

Якщо розслідування проводиться, правопорушення офіційно визнається з дати затвердження протоколу розслідування.

Відсутність посадової особи у зв'язку з хворобою або відпусткою не перешкоджає застосуванню до неї дисциплінарного стягнення.

Виконання дисциплінарних стягнень

Санкції повинні застосовуватися негайно та протягом одного місяця після винесення, за винятком будь-якого часу, коли офіцер перебуває у відпустці або непридатний до служби за станом здоров'я. Вони втрачають силу, якщо їх не застосувати протягом цього терміну.

Для стягнення, пов'язаного з пониженням у посаді або звільненням, видається службовий наказ по особовому складу.

Якщо наказ про звільнення надійшов під час перебування офіцера у відпустці або під час хвороби, він набуває чинності після його повернення на службу.

Офіцерам, відсутнім без поважних причин і яким загрожує звільнення, наказ надсилається поштою за зареєстрованим місцем проживання, а дата доставки задокументована в поштових реєстрах як доказ повідомлення.

У разі відмови посадової особи від отримання наказів поштою дата повідомлення фіксується на підставі поштового повідомлення про відмову або невручення.

Офіцер, понижений у званні, повинен оновити свої знаки розрізнення та посвідчення протягом семи днів після наказу, гарантуючи збереження гідності без принизливих дій, таких як видалення знаків розрізнення силою.

У разі надання додаткових обов'язків офіцер виконуватиме позачергові зміни в будь-який день.

Будь-яка неспроможність застосувати санкції через дії іншого службовця тягне за собою відповідальність.

Санкції, що накладаються на офіцера, мають бути реалізовані без зволікань та протягом одного місяця з моменту винесення рішення. Якщо цей термін порушено, санкція втрачає чинність. Однак у випадках, коли офіцер перебуває у відпустці або на лікарняному, застосування покарання відтермінується до його повернення на службу.

Для санкцій, що включають пониження у посаді або звільнення, необхідним є службовий наказ, який публікується в особовому складі. Якщо звільнення призначене під час відпустки або хвороби, воно набирає чинності одразу після виходу офіцера на роботу. У ситуаціях, коли офіцер відсутній без поважних причин, наказ про звільнення надсилається за місцем проживання рекомендованим листом, а дата доставки фіксується для підтвердження повідомлення.

У випадку відмови офіцера від отримання поштового повідомлення, дата відмови або невручення також є підтвердженням інформування про наказ.⁷⁴

Тривалість дисциплінарних стягнень для поліцейського, з моменту накладення, має такі терміни:

- Зауваження: 2 місяці
- Догана: 3 місяці
- Сувора догана: 4 місяці
- Попередження за неповну службову відповідність: 6 місяців
- Пониження в званні або зняття з посади: 1 рік
- Звільнення з поліції: 3 роки

Для курсантів, дисциплінарні стягнення за виконання службових завдань поза штатом вважаються виконаними після їх завершення.

У період дії дисциплінарного стягнення працівник не може отримувати заохочення або винагороди, за винятком випадків дострокового зняття стягнення.

⁷⁴ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

Час під дією стягнення не зараховується у стаж служби, необхідний для отримання наступного звання.

У перший місяць дії стягнення премія офіцера може бути частково або повністю утримана згідно з нормативами МВС.⁷⁵

Звільнення від дисциплінарного стягнення можливе, якщо:

- офіцер отримав державну нагороду;
- достроково знято стягнення;
- минув строк дії стягнення.

Закінчення терміну стягнення у вигляді пониження в званні не повертає офіцера до попереднього звання; подальше підвищення здійснюється за звичайним графіком.

Закінчення строку стягнення у вигляді звільнення з посади не надає офіцеру права на повернення до попередньої посади.

Поліцейський, звільнений за дисциплінарний проступок, не має права на повернення на службу протягом трьох років з дати видання наказу про звільнення.⁷⁶

Процедура оскарження дисциплінарних стягнень.

Поліцейський має можливість оскаржити дисциплінарне стягнення, подаючи рапорт своєму безпосередньому керівнику, вищому за посадою від того, хто наклав стягнення, або звертаючись до суду. *Строк для подання оскарження* – один місяць з дати набрання чинності стягнення.

Рапорт розглядається впродовж 30 календарних днів після його реєстрації в поліції. У цей період перевіряються факти, наведені поліцейським, особливо якщо вони стосуються можливих неврахованих обставин або фактів під час проведення службового розслідування.

Якщо факти, зазначені в рапорті, підтверджуються, керівник зобов'язаний негайно відновити права поліцейського, усунути порушення та притягти до відповідальності осіб, які допустили такі порушення.

⁷⁵ Там само

⁷⁶ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

За результатами розгляду рапорту поліцейський отримує письмове повідомлення від керівника з інформацією про ухвалене рішення.

Якщо права поліцейського були поновлені через суд, вищий керівник повинен негайно відновити його права, усунути наслідки порушень та притягти винних до відповідальності.⁷⁷

Ця процедура забезпечує поліцейському можливість відстояти свої права та добитися справедливого перегляду дисциплінарного стягнення.

Порядок проведення службових розслідувань в умовах воєнного стану

Під час воєнного стану офіційні розслідування проводяться відповідно до встановлених правил, доповнених додатковими процедурами, характерними для контексту воєнного стану. Розслідування проводяться виключно в порядку письмового провадження, розпочатого та задокументованого уповноваженою службовою особою.

Дисциплінарні розслідування за участю поліцейських можуть проводитися призначеною дисциплінарною комісією або окремою уповноваженою посадовою особою, якій були делеговані повноваження комісії. За розслідуваннями, які стосуються високопосадовців, таких як заступники керівників або обласні керівники поліції, лише дисциплінарна комісія відповідає за нагляд.

Офіційне розслідування має бути завершено протягом 15 днів з моменту його початку. У разі потреби керівник може продовжити цей термін ще на 15 днів. Час перебування службової особи у службовому відрядженні чи на лікуванні в підконтрольних державі закладах не впливає на тривалість розслідування. Якщо під час розслідування будуть виявлені додаткові дисциплінарні порушення, уповноважена посадова особа включить ці обставини в поточне розслідування.

⁷⁷ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

Після завершення уповноважений дослідник складає проект офіційного звіту з детальним описом результатів. Але якщо розслідування проводить безпосередньо керівник, який призначає, звіт не потрібен; натомість результати фіксуються в дисциплінарному наказі чи довідці, де вказується або необхідність застосування дисциплінарних стягнень, або відсутність проступку.

Розслідування завершується після затвердження звіту або наказу керівником, який призначає. Якщо розслідування проводить керівник, кінцева дата розслідування збігається з датою підписання наказу про притягнення до дисциплінарної відповідальності або довідки про відсутність проступку, яка згодом заноситься до міліції.⁷⁸

Збір пояснень під час розслідування воєнного стану

Слідчий зобов'язаний надати поліцейському, щодо якого проводиться слідство, або будь-якому свідку, який має справу, можливість подати заяву з поясненням обставин дисциплінарного проступку.⁷⁹

Якщо офіцер не на службі, видається офіційна повістка. Це можна надіслати особисто, рекомендованим листом або за допомогою електронного зв'язку. Повістки надсилаються на зазначену адресу офіцера, а електронне повідомлення спрямовується за контактною інформацією, зазначеною в особовій справі офіцера. Повістка повинна давати поліцейському принаймні один день для з'явлення для проведення слідчих дій. Повістка, надіслана поштою, вважається отриманою на четвертий календарний день після відправлення, тоді як повістка, надіслана в електронному вигляді, вважається отриманою на другий день після надсилання. Якщо поліцейський не з'явився або не вказав поважну причину своєї неявки, це документально фіксується як відмова від надання пояснень, і слідчий складає офіційний протокол про цю відмову.

⁷⁸ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

⁷⁹ Там само

Винятки щодо збору пояснень: пояснення не вимагаються від офіцерів, які мають обґрунтовані докази добровільного звільнення зі служби або несанкціонованого виїзду в інші регіони чи за кордон.⁸⁰

Ці процедури відображають структурований підхід до проведення розслідувань під час воєнного стану, забезпечуючи дотримання правових стандартів і пристосовуючись до обмежень середовища підвищеної безпеки.

Які існують механізми вирішення трудових спорів за участю працівників Нацполіції?

Термін «правовий захист» походить від більш широкого поняття «захист», яке містить різні тлумачення. До них належать надання підтримки, захист від шкоди та впровадження заходів для забезпечення безперебійного функціонування систем або окремих осіб. У юридичній сфері захист загалом стосується дій, спрямованих на протидію шкідливому впливу, запобігання порушенням і забезпечення відновлення або захисту прав. Як такий, «правовий захист» часто має позитивну конотацію, наголошуючи на запобіганні негативним наслідкам і відновленні законного порядку.

Правовий захист є багатограним тому визначення цього поняття може відрізнитися залежно від конкретних правових контекстів. Наприклад, правовий захист можна розглядати це як захід, який дозволяє уповноваженій особі самостійно або за юрисдикційною підтримкою застосовувати заходи державного примусу для усунення порушень, відновлення суб'єктивних прав або застосування санкцій до порушників.

У застосуванні до трудових прав, особливо в таких контекстах, як правоохоронна діяльність, правовий захист передбачає структурований механізм. Для поліцейських цей механізм має вирішальне значення, оскільки їхні умови праці та права часто регулюються спеціальними правовими та адміністративними рамками. Порушення встановлених норм, таких як робочий час, спричиняє використання регульованих інструментів для усунення та

запобігання подальшим порушенням. Ці інструменти включають адміністративні заходи, механізми вирішення спорів і процедури оскарження, які спрямовані на те, щоб поліцейські могли ефективно захищати свої трудові права.

Захист трудових прав часто передбачає розгляд спорів у трудових комісіях або судах, як зазначено в трудових кодексах. Такі процеси призначені для посередництва між працівниками та роботодавцями, забезпечуючи справедливість і дотримання договірних зобов'язань. Проте залишаються проблеми, зокрема щодо адекватності механізмів, доступних поліцейським. Наприклад, хоча вони мають право звернутися до начальства, цей процес може створити напругу в структурах службової дисципліни. Закон України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» наголошує на повазі до гідності поліцейських та вихованні сумлінного ставлення до виконання службових обов'язків шляхом переконання, заохочення та примусу.⁸¹

Незважаючи на ці положення, наявні інструменти захисту трудових прав поліцейських не вичерпно усувають усі потенційні порушення, зокрема щодо робочого часу. Існує потреба в більш надійній і чітко визначеній структурі, яка відповідає їхнім унікальним умовам роботи. Такі покращення забезпечать поліцейським не тільки доступ до механізмів відшкодування, але й отримають переваги від превентивних заходів, які зводять до мінімуму ймовірність порушення прав.

Таким чином, правовий захист є динамічним і важливим компонентом захисту трудових прав. Він охоплює комплекс заходів, спрямованих на попередження порушень, розгляд скарг та відновлення прав. Для поліцейських удосконалення та зміцнення механізмів правового захисту є обов'язковим для захисту їхніх прав та підтримки службової дисципліни, що зрештою сприяє створенню справедливого та функціонального трудового середовища.

⁸¹ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

Основною проблемою у вирішенні трудових спорів за участю поліцейських є неоднозначний правовий статус окремих підрозділів поліції та неоднозначне тлумачення законів, які регулюють поведінку поліцейських. Ця невизначеність ускладнює вирішення трудових спорів, оскільки чинне законодавство не чітко визначає процедури, характерні для спорів, пов'язаних із поліцією. Чинне законодавство про працю, у тому числі Кодекс законів про працю України, не має комплексної бази для вирішення трудових спорів за участю працівників поліції, натомість покладається на адміністративно-процесуальні норми, а не на традиційне трудове законодавство.

Відповідальність за підтримання службової дисципліни в підрозділах поліції покладається на призначених керівників, які здійснюють контроль за організацією та контролем за службовою діяльністю своїх підлеглих. Ці посадові особи відіграють вирішальну роль у створенні середовища, у якому поліцейські можуть здійснювати свої службові та трудові права. Ці права включають повагу до їхньої гідності, справедливе ставлення з боку начальства та колег, чітке документальне оформлення їхніх службових обов'язків та необхідні умови для ефективного виконання своїх обов'язків.

Відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України керівники зобов'язані організувати службовий процес таким чином, щоб дотримуватись прав і законних інтересів своїх підлеглих. Це зобов'язання поширюється на такі сфери, як розподіл і регулювання робочого часу, забезпечення дотримання встановлених норм.

У разі порушення поліцейські мають право офіційно повідомити про це вищий орган шляхом письмового звернення, відомого як рапорт. Ці звіти використовуються для розгляду скарг і пошуку вирішення в рамках службової та трудової діяльності.⁸²

Цей механізм внутрішнього звітування пропонує негайний і прямий шлях для вирішення випадків порушення прав. Наприклад, якщо виявлено

⁸² Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

відхилення від стандартів робочого часу, офіцери можуть використати цей метод, щоб спонукати керівництво до адміністративних дій. Однак ефективність цього підходу не позбавлена обмежень. Рапорти надсилаються керівникам, які самі можуть бути причетні до ймовірних порушень, що викликає занепокоєння щодо неупередженості при розгляді скарг.

Іншим важливим напрямком захисту трудових прав є участь у профспілках. Стаття 36 Конституції України гарантує працівникам міліції та іншим працівникам право на об'єднання у професійні спілки для захисту своїх трудових і соціально-економічних інтересів.⁸³ Профспілки є незалежними організаціями, які об'єднують людей на основі спільних професійних інтересів, забезпечуючи колективну платформу для вирішення таких питань, як умови праці, політика оплати праці та порушення прав. Членство в профспілках є добровільним і вільним від державного чи адміністративного втручання, що забезпечує рівні права для всіх профспілок.⁸⁴

Ключові нормативно-правові акти, такі як Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», детальніше визначають статус і функції профспілок. Ці положення підкреслюють, що профспілки діють незалежно від політичних партій і державного втручання, забезпечуючи свою автономію в представленні інтересів працівників. Важливо, що профспілки мають повноваження вести переговори щодо укладення колективних договорів, відстоювати безпечні умови праці та захищати від необґрунтованих звільнень.

На профспілки покладено широкий спектр обов'язків, починаючи від представництва працівників у переговорах з роботодавцями і закінчуючи контролем за дотриманням трудового законодавства. Їх діяльність включає:

– Колективні переговори результатом яких є укладання колективних угод, які встановлюють справедливую заробітну плату, робочий час та умови.

⁸³ Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 17.11.2024).

⁸⁴ Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України від 15.09.1999 № 1045-XIV : станом на 24 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text> (дата звернення: 17.11.2024).

- Вирішення суперечок, шляхом посередництва в конфліктах між працівниками та роботодавцями для підтримки промислового миру.
- Моніторинг трудових прав, з метою забезпечення дотримання стандартів охорони здоров'я та безпеки та запобігання експлуатації на робочому місці.
- Крім того, профспілки співпрацюють з державними органами, щоб відстоювати ширші соціально-економічні реформи, включаючи політику, спрямовану на зменшення безробіття та підвищення рівня життя.⁸⁵

Відповідно до Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» (ст. 27) професійні спілки та їх об'єднання мають законне право організувати страйки, мітинги, демонстрації, інші колективні заходи з метою захисту праці та соціально-економічні інтереси їх учасників. Однак це право підлягає певним обмеженням згідно з українським законодавством.⁸⁶

Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» (ст. 24, п. 2) прямо забороняє проведення страйків працівниками найважливіших державних установ, зокрема: прокуратури, судів, Збройних сил України, державних органів, та правоохоронних органів (крім технічного та обслуговуючого персоналу).⁸⁷

Ці обмеження відображають важливу роль, яку ці інститути відіграють у підтримці державних функцій та охороні громадського порядку, який не можна порушувати під час колективних трудових дій, таких як страйки.

Національна поліція України, як центральний орган виконавчої влади, несе обов'язки, які роблять право на страйк несумісним з її повноваженнями. Його основні обов'язки включають:

- забезпечення громадської безпеки і порядку,
- захист прав і свобод людини,

⁸⁵ Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України від 15.09.1999 № 1045-XIV : станом на 24 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text> (дата звернення: 17.11.2024).

⁸⁶ Там само

⁸⁷ Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) : Закон України від 03.03.1998 № 137/98-ВР : станом на 6 листоп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137/98-вр#Text> (дата звернення: 17.11.2024).

- профілактика та боротьба зі злочинністю,
- захист державних і суспільних інтересів.

Враховуючи ці важливі завдання, поліція повинна підтримувати оперативну готовність і стабільність навіть у періоди трудових конфліктів. Участь поліцейських у страйках може поставити під загрозу громадську безпеку, перешкодити зусиллям правоохоронних органів і порушити основні державні послуги. Тому чинне законодавство виправдано обмежує право поліцейських на страйк, зосереджуючи натомість альтернативні механізми вирішення їх соціально-економічних та трудових проблем.⁸⁸

Хоча поліцейським заборонено страйкувати, їм не заборонено створювати профспілки чи брати участь у них. Національне законодавство дозволяє створювати об'єднання профспілок за різними критеріями, зокрема:

- промисловим,
- територіальним розташуванням,
- іншим організаційним характеристикам.⁸⁹

Наприклад, працівники поліції можуть створити національне об'єднання профспілок, яке відповідає законодавчим критеріям визнання всеукраїнським профспілковим об'єднанням. Відповідно до частини шостої статті 11 Закону «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» такий статус можуть отримати:

- Створення профспілкових організацій у більшості адміністративно-територіальних одиниць України.
- Створення організацій у регіонах, де працюють певні установи чи підприємства (наприклад, відділи поліції).

Такі профспілки мають право представляти поліцейських на колективних переговорах і відстоювати їх соціально-економічні та трудові права.

⁸⁸ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

⁸⁹ Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України від 15.09.1999 № 1045-XIV : станом на 24 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text> (дата звернення: 17.11.2024).

Обмеження права поліцейських на страйк відображають ретельне збалансування конкуруючих пріоритетів: потреби відстоювати трудові права та обов'язкового забезпечення громадської безпеки та безпеки держави. Замість страйків існують альтернативні механізми розгляду скарг поліцейських, зокрема:

- представництво в кадрових рішеннях,
- колективні переговори на організаційному рівні.

Забезпечуючи профспілкам поліції право голосу в процесах прийняття рішень, Україна прагне підтримувати справедливу та рівноправну систему, яка поважає трудові права працівників правоохоронних органів без шкоди для їхніх оперативних обов'язків.

На відміну від внутрішніх механізмів захисту, профспілки забезпечують зовнішній рівень. Вони пропонують колективний голос для вирішення системних проблем і виступають за трудові реформи. Профспілки можуть виступати посередниками в суперечках, представляти інтереси працівників на переговорах і, за необхідності, вдаватися до судових позовів для усунення порушень. Ця зовнішня підтримка доповнює адміністративні інструменти, доступні в поліцейських організаціях, і забезпечує додатковий захист прав співробітників.

Підсумовуючи, механізми захисту трудових прав поліцейських включають як внутрішні адміністративні процеси, так і зовнішню організаційну підтримку через профспілки. Разом ці механізми утворюють комплексну основу для підтримання службової дисципліни та забезпечення поваги та підтримки трудових прав поліцейських.

Отже профспілки відіграють вирішальну роль у захисті трудових прав офіцерів та у боротьбі з порушеннями умов праці, включно з порушенням норм робочого часу.

Однак найбільш чіткий механізм захисту трудових прав лежить у судовій системі. Судовий захист надає поліцейським гарантований конституцією шлях вирішення спорів, відновлення порушених прав та забезпечення дотримання

трудового законодавства. Право на правовий захист є як основним конституційним правом, так і механізмом захисту всіх інших прав. Ця подвійна природа позиціонує судову систему як головного арбітра у спорах, пов'язаних із порушенням трудових прав.

Судова система в Україні діє на суворих принципах незалежності, неупередженості та дотримання верховенства права. Конституцією та законами України суди наділені повноваженнями здійснювати правосуддя вільне від зовнішнього впливу. Така незалежність забезпечує неупередженість і відповідність до принципів справедливості та законності рішень, пов'язаних із трудовими спорами, в тому числі за участю працівників поліції. Порушення встановлених норм робочого часу, наприклад, можна вирішувати через судовий розгляд, де поліцейські можуть вимагати відшкодування, починаючи від компенсації до забезпечення належних умов праці.

Судові рішення в Україні мають юридичну силу. Після винесення судового рішення підлягає виконанню на всій території країни та є обов'язковим для всіх осіб, державних органів та організацій. Невиконання рішення суду тягне за собою юридичну відповідальність, що підкреслює вирішальну роль судової системи у підтримці цілісності охорони праці. Крім того, суди контролюють виконання своїх рішень, забезпечуючи дотримання та притягаючи сторони до відповідальності за невиконання.

Важливо, що судові рішення не можуть бути скасовані або визнані недійсними будь-яким іншим органом, що посилює виключні повноваження судових органів вирішувати суперечки та відстоювати права. Ця система надає поліцейським надійний механізм для розгляду порушень трудових відносин, навіть у випадках, коли адміністративні засоби правового захисту або внутрішня звітність не принесли задовільних результатів.

Підсумовуючи, правова та судова системи України надають поліцейським необхідні механізми захисту їхніх трудових прав. Від створення профспілок до звернення до суду, ці шляхи гарантують, що службовці можуть розглядати скарги, відновлювати порушені права та притягувати порушників до

відповідальності. Незалежність і авторитет судової влади є наріжним каменем цього захисту, гарантуючи дотримання трудових прав у рамках справедливого та неупередженого правового поля.

Вимоги та порядок підвищення кваліфікації?

Динамічний характер правоохоронної діяльності, зумовлений стрімким прогресом технологій, постійними змінами в законодавстві та появою нових форм злочинної діяльності, зумовлює необхідність комплексного та адаптивного підходу до професійної підготовки поліцейських.

Інтеграція післядипломної освіти в ширшу законодавчу базу забезпечує узгодженість з національними пріоритетами. Однак наголос на «індивідуальних потребах» можна було б чіткіше реалізувати, можливо, за допомогою персоналізованих планів навчання, адаптованих до кар'єрної траєкторії кожного офіцера.

Заявлені в Положенні МВС України «Про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції» від 24.12.2015 № 1625 (далі- Положення №1625) цілі післядипломної освіти зосереджені на забезпеченні офіцерів спеціальними знаннями, управлінськими навичками, психологічною стійкістю та практичними навичками.⁹⁰ Ці цілі спрямовані на вирішення таких основних сфер, як громадська безпека, захист прав людини, реагування на надзвичайні ситуації та професійна етика.

Закон України «Про Національну поліцію» визначає основні елементи післядипломної підготовки, наголошуючи на спеціалізації, перепідготовці, підвищенні кваліфікації та стажуванні. Ці програми спрямовані на те, щоб озброїти офіцерів відповідними знаннями та навичками, забезпечуючи їх ефективність у різноманітних і складних оперативних середовищах.⁹¹

⁹⁰ Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції : Наказ М-ва внутр. справ України від 24.12.2015 № 1625. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

⁹¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

Структура післядипломної освіти розроблена з урахуванням різноманітних професійних потреб і операційних завдань. Його типи та форми відображають гнучкий підхід, розроблений для узгодження з динамічним характером роботи поліції.

Види післядипломної освіти передбачені Положенням МВС № 1625 та ЗУ «Про Національну поліцію»:

I. Спеціалізація. Цілеспрямовані програми, які заглиблюються в конкретні сфери правоохоронних органів, такі як кіберзлочинність, криміналістика або громадська поліція.

II. Перепідготовка. Розроблено для офіцерів, які переходять на нові ролі або функції, що дозволяє їм набути компетенції в іншій галузі.

III. Професійний розвиток. Програми, що покращують наявний набір навичок офіцера або готують його до виконання додаткових обов'язків у межах їхньої сфери знань.

IV. Стажування. Орієнтовані на практичний досвід програми, які занурюють офіцерів у реальне застосування їхніх обов'язків.^{92,93}

Форми навчання:

– *Повний робочий день (денний або вечірній).* Така форма навчання передбачена для структурованих програм, що вимагають фізичної присутності, пропонують захоплюючий та інтенсивний досвід навчання.

– *Заочна (дистанційна).* Є оптимальною для гнучких програм, які дозволяють офіцерам поєднувати професійні обов'язки з академічним просуванням за допомогою технологій дистанційного навчання.⁹⁴

Впровадження методів заочного навчання відповідає світовим тенденціям у дистанційній освіті, що особливо важливо для професіоналів із вимогливим

⁹² Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції : Наказ М-ва внутр. справ України від 24.12.2015 № 1625. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

⁹³ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

⁹⁴ Там само

графіком. Крім того, положення передбачає з можливість комбінування форм відповідно до програмних вимог.

Форма та тривалість навчання визначаються навчальними закладами у взаємодії з підрозділами поліції та іншими зацікавленими сторонами.

Навчальні програми адаптовані відповідно до складності, мети та конкретних потреб програм, часто поєднуючи різні форми навчання для досягнення максимальної ефективності.

Гнучкість у розробці програм демонструє оперативний підхід до навчання правоохоронних органів, забезпечуючи узгодженість з інституційними цілями та оперативними реаліями.

Класифікація післядипломної освіти на окремі типи є добре структурованою, що відображає тонке розуміння різноманітних потреб у поліцейських силах. Спеціалізація та перепідготовка підтримують адаптивність, гарантуючи, що офіцери можуть переходити між ролями в міру розвитку оперативних вимог. Професійний розвиток і стажування, з іншого боку, наголошують на безперервному навчанні та практичному застосуванні, сприяючи культурі освіти протягом усього життя.

Акцент на методологіях навчання, які включають сучасні наукові досягнення та передову організаційну практику, є дуже актуальним. Оскільки правоохоронні органи все більше покладаються на технології, вкрай важливо, щоб поліцейські навчалися не лише традиційним навичкам, але й новим сферам, таким як цифрова криміналістика, кібербезпека та аналіз даних.

Інтеграція етичних і культурних навичок з наголосом на професіоналізмі та відповідальності, узгоджується з глобальним переходом до поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду. Розвиток цих атрибутів має вирішальне значення для зміцнення громадської довіри та забезпечення ефективного правозастосування в різноманітних і мультикультурних суспільствах.

Фінансування післядипломної освіти передбачено з державного та місцевих бюджетів, що разом з іншими законними джерелами забезпечує

сталість. Однак успішне впровадження цих положень залежить від відповідних бюджетних асигнувань і прозорого використання ресурсів.

Місяця отримання післядипломної освіти.

Післядипломна освіта може проходити в навчальних закладах або в підрозділах поліції, залежно від характеру та вимог програми. Навчання за контрактом також є варіантом.

Організація та координація навчання.

Післядипломна освіта здійснюється за державним замовленням у межах виділених бюджетних коштів на фінансування цього виду освітньої діяльності.⁹⁵

У процесі формування державного замовлення беруть участь призначені розпорядники, на яких покладено завдання визначити потреби в навчанні, підготувати пропозиції та подати їх до відповідних органів державної влади. Серед ключових зацікавлених сторін:

Відділи персоналу управлінь поліції відповідають за складання та подання пропозицій щодо навчання, а спеціальні відомства та міністерства вирішують потреби у спеціальному навчанні, наприклад боротьбу з фінансовими злочинами, цивільний захист та євроатлантичну інтеграцію.

Навчальні заклади здійснюють підготовку графіків навчання та узгодження із запитами.

На структурні підрозділи Національної поліції, у тому числі територіальні та міжрегіональні органи, покладається:

- Ведення обліку післядипломної освіти офіцерів.
- Надсилання заявки на навчання (за потреби).
- Планування та керування витратами на навчання, що проводиться за межами основних офіцерських гарнізонів.
- Виконання затверджених графіків навчання.⁹⁶

⁹⁵ Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції: Наказ М-ва внутр. справ України від 24.12.2015 № 1625. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

⁹⁶ Там само

Делегування цих обов'язків поліцейським підрозділам сприяє локальованій підзвітності та гарантує, що потреби в навчанні відповідають реаліям на місцях. Однак інтеграція централізованої системи відстеження може забезпечити цілісний огляд загальнонаціональних зусиль з навчання.

Процес організації підготовки поліцейських передбачає ретельне планування керівниками центральних та територіальних підрозділів. Це включає затвердження списків учасників, підготовку до тренінгу та матеріально-технічне забезпечення слухачів.

Ключові процедури:

I. Схвалення та повідомлення.

Керівництво визначає та затверджує кандидатів для навчання. Списки слухачів доводяться до відповідних органів і самих посадових осіб. Цей крок забезпечує прозорість і підзвітність у процесі відбору, одночасно дозволяючи офіцерам та їхнім керівникам належним чином підготуватися до майбутнього навчання. Однак автоматизована система затвердження та сповіщення може підвищити ефективність.

II. Підготовча діяльність.

Офіцери готуються до навчання шляхом попереднього планування відпустки, перевірок уніформи та інструктажів з поведінки. Ці заходи спрямовані на забезпечення дисципліни та професіоналізму під час навчання.

Незважаючи на те, що вимога щодо фізичних перевірок та інструктажів є комплексною, її можна частково оцифрувати або інтегрувати в модулі електронного навчання, заощаджуючи час і ресурси.

III. Забезпечення необхідними ресурсами.

Офіцери мають сертифікати про доступ до державної таємниці (за наявності), фінансову підтримку та матеріально-технічне забезпечення. Інтеграція розподілу ресурсів у централізовану цифрову платформу може оптимізувати ці процеси та зменшити адміністративний тягар.⁹⁷

⁹⁷ Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції : Наказ М-ва внутр. справ України від 24.12.2015 № 1625. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

Програми спеціалізації

Програми спеціалізації розроблені, щоб озброїти офіцерів поліції знаннями, навичками та здібностями, необхідними для нових або змінних ролей. Ці програми проводяться у вищих навчальних закладах Національної поліції України.

Офіцери, яким потрібні нові навички через перепризначення, нові призначення або службу в новостворених підрозділах, мають пріоритет для спеціалізованого навчання. Така зосередженість на рольових компетенціях має вирішальне значення для адаптації до складнощів сучасної правоохоронної діяльності. Однак ширший акцент на міжфункціональних навичках може краще підготувати офіцерів до динамічних викликів.

Структура програми. Програми навчання узгоджуються зі спеціальностями, які пропонують університети Національної поліції, і відповідають конкретним потребам різних підрозділів поліції. Адаптація програм до конкретних потреб підрозділу забезпечує відповідність, хоча модульний підхід, який поєднує загальну та спеціалізовану підготовку, може підвищити гнучкість.

Після успішного проходження та складання підсумкового контролю учасники отримують офіційну сертифікацію – свідоцтво про закінчення курсів спеціалізації (перепідготовки), яке долучається до їхньої особової справи.

У випадку, коли працівник поліції не виконає передбачений навчальний план та не пройде підсумкового контролю, він отримує довідку в довільній формі про прослуховування навчальної програми зі спеціалізації.⁹⁸

Перепідготовка

Перепідготовка поліцейських проводиться у спеціалізованих навчальних закладах Національної поліції (НЗ НП). Ці установи зосереджені на початковій інтеграції та підготовці осіб, які вперше вступають на службу в поліцію.

⁹⁸ Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції : Наказ М-ва внутр. справ України від 24.12.2015 № 1625. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

Перепідготовка є обов'язковою для працівників поліції, які вперше приймаються на службу за окремими категоріями професій. Крім того, цю підготовку мають пройти особи, які переходять з органів виконавчої влади до сфери управління МВС.

Хоча це положення забезпечує уніфікованість базових компетенцій, воно може виграти від більш чіткого формулювання унікальних потреб тимчасових офіцерів. Розробка модулів для тих, хто має попередній досвід адміністрування або правозастосування, може підвищити ефективність і релевантність.

Організаційно-розпорядчими інструкціями Національної поліції визначено перелік програм професійної підготовки, відповідні категорії поліцейських, їх кількість та тривалість навчання.

Офіцери, які успішно пройшли перепідготовку та склали підсумкові контрольні завдання, отримують свідоцтво про закінчення курсів спеціалізації (перепідготовки), яке додається до їхніх особових справ. І навпаки, тим, хто не відповідає вимогам програми, видається довідка, що підтверджує їхню участь.

Підвищення кваліфікації.

Програми підвищення кваліфікації поділяються на основі класифікацій професій поліцейських:

- керівники, професіонали та фахівці - у ВНЗ НП;
- робітничі кадри - у ЗП.⁹⁹

Офіцери зобов'язані проходити підвищення кваліфікації не рідше одного разу на три роки. Це забезпечує регулярне оновлення їхніх професійних знань і компетенцій. Крім того, офіцери проходять навчання перед тим, як зайняти керівні посади, щоб підготувати їх до нових обов'язків.¹⁰⁰

Хоча ця періодичність забезпечує мінімальний орієнтир, характер правоохоронних органів, що швидко змінюється, може вимагати більш частих

⁹⁹ Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції : Наказ М-ва внутр. справ України від 24.12.2015 № 1625. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

¹⁰⁰ Там само

оновлень, особливо для ролей, на які впливають технологічні чи законодавчі зміни.

Види та тривалість навчання:

I. Довгостроковий професійний розвиток

Проводиться для офіцерів кадрового резерву, готуючи їх до просування.

Програми складаються щонайменше з 72 академічних годин, кульмінацією яких є сертифікат професійного розвитку після успішного завершення.

Невиконання вимог програми призводить до затримки принаймні на один рік до повторної реєстрації.

II. Короткостроковий професійний розвиток

Призначений для вирішення нагальних потреб, таких як розуміння нових законодавчих актів, адміністративних питань і прогресу в правоохоронній практиці.

Обмежені максимум 72 академічними годинами, ці програми часто проводяться на місці за підтримки наукового та педагогічного персоналу.¹⁰¹

Зміст і структуру як довгострокових, так і короткострокових програм розробляє Національна поліція України у взаємодії з територіальними підрозділами та МВС. Це забезпечує узгодженість з цілями організації та дотримання національних стандартів.

Свідоцтво про підвищення кваліфікації (при довгостроковому підвищенні кваліфікації) видається після успішного проходження та додаються до особових справ, що впливає на перспективи просування по службі. Офіцерам, які не відповідають встановленим стандартам, замість них видаються довідки про відвідування та не раніше ніж через рік можуть бути знову направлені для проходження довгострокового підвищення кваліфікації.

¹⁰¹ Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції : Наказ М-ва внутр. справ України від 24.12.2015 № 1625. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

Після проходження та успішного завершення короткострокового підвищення кваліфікації, працівники поліції отримують сертифікат про проходження короткострокового стажування.

Результати навчання впливають на оцінку офіцерів під час атестації, впливаючи на їх право на просування по службі, зокрема на керівні посади.¹⁰²

Стажування.

Мета та обсяг стажування чітко розроблено для закріплення теоретичних знань через практичний досвід. Це гарантує, що поліцейські не тільки розуміють свої професійні обов'язки, але й набувають навичок спілкування та технічних навичок, необхідних для ефективної роботи поліції. Зосереджуючись на експериментальному навчанні, стажування зміцнюють навички вирішення проблем, прийняття рішень і процедурні компетенції.

- Для офіцерів кадрового резерву в рамках підготовки до просування по службі.
- На новопризначені керівні посади в Національній поліції.
- Для офіцерів, які переходять на нові посади.¹⁰³

Тривалість і терміни стажування визначаються з урахуванням таких факторів, як складність посади та попередній досвід офіцера. Координація з закладами освіти та державними органами забезпечує відповідність вимогам законодавства.

Кожне стажування керується індивідуальним планом, адаптованим до ролі та цілей стажера. Ці плани розробляються спільно приймаючою організацією та ініціатором стажування.

Планування та проведення стажування належить до компетенції структурних підрозділів центральних та територіальних органів поліції. В обов'язки входить:

¹⁰² Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції : Наказ М-ва внутр. справ України від 24.12.2015 № 1625. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

¹⁰³ Там само

1. Визначення обсягу та матеріально-технічного забезпечення стажування.
2. Затвердження індивідуальних планів та контроль за їх виконанням.
3. Забезпечення належних умов для інтернів.
4. Керівникам доручено скеровувати стажерів, надавати необхідні ресурси та оцінювати їх роботу за допомогою докладних звітів, які додаються до особистих справ.¹⁰⁴

Стажування може проходити на різних базах, зокрема:

- Підрозділи або відділи поліції.
- Науково-дослідні установи та організації приватного сектору в поліцейській сфері.
- Навчальні заклади та іноземні організації.¹⁰⁵

Керівник стажування відіграє ключову роль в успішному стажуванні, адже в його компетенцію входить: проведення настановних занять та інструктажів з техніки безпеки; надання постійної методичної та практичної підтримки; контроль за ходом роботи та забезпечення виконання плану стажування.

Стажери зобов'язані:

- ✓ Дотримуватись графіків та брати активну участь у заходах стажування.
- ✓ Вести облік їхньої роботи та виконуйте всі завдання в установлені терміни.
- ✓ Подати докладний звіт із підсумком їхніх результатів навчання.

Стажери мають право повідомити про будь-яку незадоволеність ставленням до них або умовами стажування керівництву.

¹⁰⁴ Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції : Наказ М-ва внутр. справ України від 24.12.2015 № 1625. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

¹⁰⁵ Там само

У разі невиконання індивідуальних планів або невиконання обов'язків керівники можуть припинити стажування з відповідним повідомленням ініціатора стажування.¹⁰⁶

Яке значення мають трудові відносини в Національній поліції України?

Трудові відносини в Національній поліції України відіграють унікальну та життєво важливу роль у забезпеченні ефективної роботи правоохоронних органів, дотриманні правових стандартів, підтримці морального духу та продуктивності співробітників. У контексті поліцейської діяльності ефективні трудові відносини стосуються не лише стандартних практик працевлаштування, а й унікальних професійних стресів і обов'язків, пов'язаних із функціями громадської безпеки.

Система трудових відносин у Національній поліції України впливає не лише на самих співробітників, а й на широку громадськість. Коли поліцейські працюють у чесному, сприятливому та добре регульованому середовищі, вони, швидше за все, дотримуватимуться етичних стандартів і збережуть суспільну довіру. Корупція та неналежна поведінка в поліції є серйозними проблемами, які можуть підірвати довіру до правоохоронних органів і послабити національну безпеку. Дослідження показують, що добре врегульовані трудові відносини в правоохоронних органах зменшують випадки неправомірної поведінки до 18%, підкреслюючи зв'язок між трудовими відносинами та етичною поведінкою.¹⁰⁷ Важливість трудових відносин у цьому контексті очевидна; Міцні трудові стосунки сприяють тому, що поліція дотримується етичних правил, зміцнюючи довіру громадськості та підвищуючи загальну ефективність установи в підтримці громадського порядку.

Таким чином, трудові відносини в Національній поліції України є основою для забезпечення того, щоб поліцейські отримували підтримку, повагу

¹⁰⁶ Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції : Наказ М-ва внутр. справ України від 24.12.2015 № 1625. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

¹⁰⁷ Корупція та етичні стандарти в правоохоронних органах. Transparency International. (2022). URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022> (дата звернення: 04.11.2024).

та відповідали вимогам своєї ролі. Забезпечуючи структуровану структуру, яка стосується задоволеності роботою, психічного здоров'я, вирішення конфліктів і професійного розвитку, Національна поліція може краще підтримувати мотивовану та стійку робочу силу. Це, у свою чергу, підвищує громадську безпеку, оскільки стабільна та віддана поліція ефективніше виконує свої обов'язки. Система трудових відносин у Національній поліції не лише відповідає правовим нормам, але й відповідає на конкретні виклики, притаманні правоохоронній діяльності. Роблячи це, він сприяє створенню безпечнішого, стабільнішого та прозорішого поліцейського середовища, зрештою підтримуючи місію установи щодо захисту та служіння громадськості.

Яка структура органів Нацполіції?

Згідно Закону України «Про Національну поліцію»¹⁰⁸ система поліції складається з:

Стаття 13. Загальна система поліції

1. Систему поліції складають:

1) центральний орган управління поліції; 2) територіальні органи поліції.

2. До складу апарату центрального органу управління поліції входять організаційно поєднані структурні підрозділи, що забезпечують діяльність керівника поліції, а також виконання покладених на поліцію завдань.

3. У складі поліції функціонують:

1) кримінальна поліція; 2) патрульна поліція; 3) органи досудового розслідування; 4) поліція охорони; 5) спеціальна поліція; 6) поліція особливого призначення; 7) інші підрозділи, діяльність яких спрямована на виконання завдань поліції або на забезпечення її функціонування, рішення про створення яких приймається керівником поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ.

¹⁰⁸ Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 04.11.2024).

4. У системі поліції можуть утворюватися науково-дослідні установи та установи забезпечення, заклади професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання.

5. Загальна чисельність поліції, що утримується за рахунок коштів Державного бюджету України, до 1 січня 2018 року не може перевищувати 140 тисяч осіб.

Стаття 14. Центральний орган управління поліції

1. Структуру центрального органу управління поліції затверджує керівник поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України.

2. Штатний розпис (штат) поліції затверджує керівник поліції.

3. Кошторис поліції затверджує керівник поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України.

Стаття 15. Територіальні органи поліції

1. Територіальні органи поліції утворюються як юридичні особи публічного права в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах та як міжрегіональні (повноваження яких поширюються на декілька адміністративно-територіальних одиниць) територіальні органи у межах граничної чисельності поліції і коштів, визначених на її утримання.

2. Територіальні органи поліції утворює, ліквідує та реорганізовує Кабінет Міністрів України за поданням Міністра внутрішніх справ України на підставі пропозицій керівника поліції.

3. Структуру територіальних органів поліції затверджує керівник поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України.

4. Штатний розпис (штат) та кошторис територіальних органів поліції затверджує керівник поліції.

5. Керівники територіальних органів поліції призначаються на посади та звільняються з посад керівником поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України.

6. Заступників керівників територіальних органів поліції призначає на посади та звільняє з посад керівник територіального органу поліції.

7. Керівником, заступником керівника територіального органу поліції може бути призначена особа, яка:

1) відповідає загальним умовам вступу на службу в поліцію; 2) має вищу повну юридичну освіту; 3) має стаж роботи в галузі права не менш як п'ять років; 4) має досвід роботи на керівних посадах не менше одного року¹⁰⁹.

Якими нормативно-правовими актами конкретно визначено трудові права та обов'язки працівників Національної поліції?

Трудові права та обов'язки працівників Національної поліції України передусім визначаються кількома основними нормативно-правовими актами. Ці акти окреслюють умови працевлаштування, обов'язки, захист та організаційні зобов'язання для персоналу поліції, забезпечуючи відповідність національним стандартам праці та особливим вимогам до функцій правоохоронних органів. Ось основні нормативно-правові акти:

Закон України «Про Національну поліцію» (2015)¹¹⁰: Цей основоположний закон визначає принципи, функції та структуру Національної поліції, охоплюючи трудові відносини, пов'язані з виконанням обов'язків, прав та відповідальності поліції. Він передбачає права щодо робочого часу, соціального захисту та умов служби, а також наголошує на важливості етичної поведінки, професіоналізму та юридичної відповідальності в силах.

КЗпП України¹¹¹: як основний «закон про працю», що регулює роботу всіх працівників в Україні, КЗпП України також поширюється на працівників поліції, якщо це не врегульовано спеціальними законами. Він визначає загальні положення про робочий час, час відпочинку, відпустки, охорону праці, порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності.

¹⁰⁹ Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 04.11.2024).

¹¹⁰ Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 04.11.2024).

¹¹¹ Кодекс законів по працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. Відомості Верховної ради УРСР. 1971 р.,

Закон України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України»¹¹²: Цей статут визначає дисциплінарну відповідальність поліцейських, деталізує підстави та порядок накладення дисциплінарного стягнення. Він спрямований на підтримку чесності та дисципліни в поліцейських силах, що безпосередньо впливає на права та обов'язки офіцерів щодо дотримання стандартів поведінки та поведінки на робочому місці.

Закон України «Про державну службу»¹¹³: Деякі положення цього закону поширюються на поліцейських на керівних чи адміністративних посадах, передбачаючи положення про стандарти державної служби, обов'язки та права, пов'язані з державною службою, включаючи етичні стандарти та антикорупційні заходи.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Національну поліцію»¹¹⁴ - де описані основні завдання Національної поліції, права та обов'язки.

Ці та інші законодавчі акти разом створюють комплексну систему, яка визначає трудові права та обов'язки працівників Національної поліції, пристосовуючи загальні стандарти зайнятості до конкретних потреб роботи поліції в Україні. Вони забезпечують захист прав поліцейських, одночасно встановлюючи обов'язки, необхідні для підтримки громадської довіри, дисципліни та оперативної ефективності.

¹¹² Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 04.11.2024).

¹¹³ Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 04.11.2024).

¹¹⁴ Про затвердження Положення про Національну поліцію : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.11.2024).

Чи існують якісь ключові відмінності між загальним законодавством про працю та законодавством про працю, що застосовується до працівників поліції?

Відносини, пов'язані з проходженням служби в органах внутрішніх справ регулюються трудовим законодавством, якщо інше не передбачено спеціальними законами. Законами України можуть встановлюватись особливості застосування трудового законодавства до окремих категорій працівників (державні службовці, дипломатичні працівники та інші)¹¹⁵.

За поліцейськими зберігаються всі права, визначені для громадян України Конституцією та законами України, крім обмежень, встановлених цим та іншими законами України (п.3 ст. 61 Закону України «Про Національну поліцію»)¹¹⁶.

Тому зараз наведемо більш конкретне порівняння з посиланнями на українські нормативні акти, які регулюють ці положення для працівників загального профілю та працівників Національної поліції.

Робочий час і понаднормова робота.

Загальне законодавство про працю: Кодекс законів про працю України (стаття 50 КЗпП) встановлює 40-годинний робочий тиждень і передбачає додаткову компенсацію за надурочну роботу (стаття 106 КЗпП), коли працівники, як правило, мають право на подвійну оплату праці або відпустку¹¹⁷

Законодавство про Національну поліцію: Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» (стаття 91), поліцейські зобов'язані працювати в ненормований робочий день, часто включаючи нічні, вихідні та святкові дні, якщо це необхідно для забезпечення громадського порядку. Положення про понаднормову роботу не застосовуються настільки однаково, особливо під час

¹¹⁵ Про затвердження Положення про Національну поліцію : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.11.2024).

¹¹⁶ Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 04.11.2024).

¹¹⁷ Кодекс законів по працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. Відомості Верховної ради УРСР. 1971 р.,

надзвичайних ситуацій, і зазвичай регулюються внутрішніми наказами Національної поліції.

Згідно ст. 91 ЗУ «Про Національну поліцію»¹¹⁸:

1. Особливий характер служби в поліції містить такі спеціальні умови для певних категорій поліцейських: 1) службу у святкові та вихідні дні; 2) службу позмінно; 3) службу з нерівномірним графіком; 4) службу в нічний час.

2. Розподіл службового часу поліцейських визначається розпорядком дня, який затверджує керівник відповідного органу (закладу, установи) поліції¹¹⁹.

Право на страйк і ведення колективних переговорів

Загальне трудове законодавство: Право на створення професійних спілок і на страйк гарантується Конституцією України (ст. 44)¹²⁰ та Законом України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» (ст. 2)¹²¹.

Законодавство про національну поліцію: стаття 61 Закону України «Про Національну поліцію» забороняє поліцейським проводити страйки чи брати участь в них. У той час як посадові особи можуть створювати асоціації для представництва, права на ведення колективних переговорів обмежені, оскільки вони не мають права припиняти роботу через суть своїх обов'язків.

Дисциплінарні процедури та процедури звільнення

Загальне трудове законодавство: Кодекс законів про працю (статті 147-149 КЗпП) зобов'язує роботодавців дотримуватися прогресивного дисциплінарного процесу, вимагаючи документальних обґрунтувань і дозволяючи працівникам оскаржувати або оскаржувати звільнення.

Законодавство Національної поліції: Дисциплінарні стягнення поліцейських окремо регулюються Дисциплінарним статутом Національної поліції України. Власне, підставою для притягнення поліцейського до

¹¹⁸ Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 04.11.2024).

¹¹⁹ Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 04.11.2024).

¹²⁰ Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.

¹²¹ Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України від 15 вересня 1999 року № 1045-XIV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text> (дата звернення: 04.11.2024).

дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку, під яким відповідно до частини першої статті 12 Статуту визнається - протиправна винна дія чи бездіяльність поліцейського, що полягає в порушенні ним службової дисципліни, невиконанні чи неналежному виконанні обов'язків поліцейського або виходить за їх межі, порушенні обмежень та заборон, визначених законодавством для поліцейських, а також у вчиненні дій, що підривають авторитет поліції¹²².

Слідуючи закріпленому статтею 19 Конституції України засадничому принципу, відповідно до якого органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, Парламентом під час формування правової бази діяльності поліції здійснено спробу визначити коло службових обов'язків поліцейських на рівні законодавчих актів, частина з яких носять загальний, інші – спеціальний характер. Так, статтею 18 Закону України «Про Національну поліцію» закріплено основні обов'язки поліцейських, до яких законодавцем віднесено обов'язки¹²³:

- неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського;

- професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва;

- поважати і не порушувати прав і свобод людини;

- надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам,

¹²² Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 04.11.2024).

¹²³ Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 04.11.2024).

які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я;

- зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків;

- інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді¹²⁴.

Пенсія та пенсійне забезпечення

Загальне трудове законодавство: Вік виходу на пенсію та пенсійне забезпечення працівників загального профілю регулюється Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», який прив'язує вік виходу на пенсію до вислуги років із пропорційністю пенсії¹²⁵.

Пенсійне забезпечення працівників поліції здійснюється в порядку та на умовах, визначених Законом України від 09.04.1992 № 2262-ХІІ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб¹²⁶.

Структурні підрозділи, які входять до складу поліції:

- кримінальна поліція;
- патрульна поліція;
- органи досудового розслідування;
- поліція охорони;
- спеціальна поліція;
- поліція особливого призначення;
- інші підрозділи, діяльність яких спрямована на виконання завдань поліції або на забезпечення її функціонування, рішення про створення яких

¹²⁴ Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 04.11.2024).

¹²⁵ Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 9 липня 2003 року № 1058-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення: 04.11.2024).

¹²⁶ Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : Закон України 9 квітня 1992 року № 2262-ХІІ / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text> (дата звернення: 04.11.2024).

приймається керівником поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ¹²⁷.

Пенсії працівникам поліції призначаються і виплачуються за умови їх звільнення зі служби. У разі повторного прийняття виплата пенсій на час служби припиняється. При наступному звільненні зі служби цих осіб виплата здійснюється з урахуванням загальної вислуги років на день останнього звільнення. Не припиняється виплата у разі призову поліцейського на військову службу за контрактом, а також на службу на посади поліцейських до підрозділів поліції особливого призначення. Час проходження служби в поліції зараховується до страхового стажу, стажу роботи за спеціальністю, до вислуги років, а також до стажу державної служби. До стажу служби в поліції зараховується служба на посадах, визначених ст. 78 Закону від 02.07.2015 № 580-ХІІІ¹²⁸.

Законом передбачено такі види пенсій:

- за вислугу років;
- по інвалідності;
- у зв'язку з втратою годувальника.

Право на призначення пенсії за вислугу років мають працівники поліції, які з 01 жовтня 2020 року або після цієї дати на день звільнення мають вислугу 25 календарних років і більше або при досягненні на день звільнення зі служби 45-річного віку, за наявності страхового стажу 25 років і більше, з яких не менше ніж 12 календарних років і 6 місяців становить військова служба, служба в органах внутрішніх справ, Національній поліції¹²⁹.

Якщо працівники поліції стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва, захворювання, одержаних під час захисту Батьківщини, виконання службових обов'язків; – при настанні інвалідності

¹²⁷ Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : Закон України 9 квітня 1992 року № 2262-ХІІ / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text> (дата звернення: 04.11.2024)

¹²⁸ Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 04.11.2024).

¹²⁹ Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 04.11.2024).

внаслідок каліцтва, одержаного в результаті нещасного випадку, не пов'язаного з виконанням службових обов'язків або внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням служби. На пенсію в разі втрати годувальника мають право члени сімей працівників поліції, які загинули внаслідок виконання службових обов'язків, та сім'ї працівників поліції, які померли внаслідок каліцтва, не пов'язаного з виконанням службових обов'язків, або внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням служби, якщо вони були на його повному утриманні та втратили постійне і основне джерело засобів до існування. Незалежно від перебування на утриманні годувальника пенсія призначається: непрацездатним дітям, непрацездатним батькам і дружині/чоловікові, якщо вони після смерті годувальника втратили джерело засобів до існування, а також непрацездатним батькам і дружині/чоловікові працівників поліції, осіб, які мають право на пенсію за цим законом, які загинули чи померли або пропали безвісти в період проходження служби або пізніше внаслідок поранення, контузії, каліцтва чи захворювання, що мали місце під час служби. Пенсії по інвалідності та в разі втрати годувальника призначаються незалежно від тривалості служби.¹³⁰

Підтримка психічного здоров'я

Загальне трудове законодавство: пересічні працівники можуть отримати доступ до психологічної підтримки через програми, які надає роботодавець; однак вони не передбачені законом.

Порядок організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських передбачає що: «Система психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських (далі - система психологічного забезпечення),-

¹³⁰ Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : Закон України 9 квітня 1992 року № 2262-ХІІ / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text> (дата звернення: 04.11.2024).

комплекс організаційних, методичних, просвітницьких, психопрофілактичних, практичних, психологічних заходів, спрямованих на запобігання впливу ризиконебезпечних чинників професійної діяльності, збереження фізичного та психічного здоров'я, підвищення психологічної стійкості, надійності та готовності»¹³¹.

На відміну від загальних служб охорони психічного здоров'я для цивільного населення, система підтримки психічного здоров'я для поліцейських в Україні є чітко структурованою, наголошуючи на профілактичних, діагностичних та корекційних заходах, адаптованих до психологічних потреб правоохоронних органів. Ця структура комплексно окреслена в кількох розділах, зосереджена на профілактичній психопрофілактичній роботі, систематичній діагностиці, спеціалізованих корекційних втручаннях і структурованому психологічному моніторингу.

Рамкова основа наголошує на постійному моніторингу психоемоційного благополуччя офіцерів із залученням психологів до підрозділів поліції для проведення регулярних оцінок, діагностики станів, пов'язаних зі стресом, і надання профілактичних рекомендацій. На відміну від стандартної цивільної практики, поліцейська підтримка психічного здоров'я надає пріоритет активному втручання у відповідь на стресові ситуації, властиві поліцейській роботі, такі як вплив подій, що загрожують життю, і зіткнення з сильним стресом. Ця система поєднує в собі профілактичні заходи, зокрема соціометричні дослідження динаміки колективу, регулярну експрес-діагностику та психокорекційні сеанси для виявлення ранніх ознак психологічного перенапруження та підвищення стійкості офіцерів. Групова згуртованість і комунікативні навички активно розвиваються для створення сприятливого робочого середовища, що є важливим, враховуючи унікальні міжособистісні проблеми в правоохоронних органах.

¹³¹ Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06.02.2019 № 88 / Міністерство внутрішніх справ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0348-19#Text> (дата звернення: 04.11.2024).

Психологи також підтримують готовність правоохоронців до виконання оперативних завдань, зокрема тактичної підготовки та екстремальних сценаріїв. Вони створюють психологічні портрети підозрюваних і пропонують консультації під час розслідувань або кризових ситуацій, таких як ситуації із захопленням заручників, ще більше відрізняючи цю підтримку від цивільних служб психічного здоров'я. Це спеціалізоване керівництво гарантує, що поліцейські зберігають психологічну стабільність, що є критично важливим для чіткого судження та ефективних дій у критичних ситуаціях.

Крім того, поліцейська підтримка психічного здоров'я включає визначені шляхи для офіцерів, які потребують інтенсивного втручання. Особи з ознаками гострих стресових реакцій, посттравматичного стресового розладу або суїцидальних нахилів об'єднуються в групи для цілеспрямованої психопрофілактичної допомоги. Поліцейські психологи уповноважені складати індивідуальні плани лікування та координувати роботу зі службами охорони здоров'я в Міністерстві внутрішніх справ, щоб надавати безперервну допомогу. Офіцери проходять регулярні тренінги з управління стресом, вивчають техніки саморегуляції, щоб врівноважити професійний тиск.

Адміністративні протоколи також зобов'язують психологів вести детальний облік заходів психологічної підтримки, записуючи всі відповідні дані в спеціалізовані картки підтримки. Ці записи зберігаються з дотриманням суворої конфіденційності, передаючись із співробітниками між відділами для забезпечення безперервності догляду. Журнали психологічної підтримки зберігаються протягом визначеного законодавством періоду.

Цей структурований підхід, що поєднує профілактичну, коригувальну та оперативну психологічну підтримку, спрямований на вирішення конкретних професійних ризиків, з якими стикаються офіцери поліції, таким чином підвищуючи стійкість і психічну стабільність способами, відмінними від традиційної цивільної психіатричної допомоги.

Відповідальність поліцейських та громадський контроль їх діяльності

Загальне трудове законодавство: відповідальність більшості працівників є переважно внутрішньою, а дисциплінарні стягнення регулюються угодами між роботодавцем і працівником.

Законодавство про Національну поліцію: поліцейські притягуються до вищого рівня публічної відповідальності, що регулюється Законом «Про Національну поліцію»¹³² :

Стаття 19. Види відповідальності поліцейських

1. У разі вчинення протиправних діянь поліцейські несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, матеріальну та дисциплінарну відповідальність відповідно до закону, а також з урахуванням бойового імунітету, визначеного Законом України "Про оборону України".

2. Підстави та порядок притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності, а також застосування до поліцейських заохочень визначаються Дисциплінарним статутом Національної поліції України, що затверджується законом.

3. Держава відповідно до закону відшкодовує шкоду, завдану фізичній або юридичній особі рішеннями, дією чи бездіяльністю органу або підрозділу поліції, поліцейським під час здійснення ними своїх повноважень.

4. Поліцейські поліції особливого призначення, які під час дії воєнного стану залучені до безпосередньої участі в бойових діях, у разі вчинення військових адміністративних або військових кримінальних правопорушень несуть відповідно адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законом¹³³.

Стаття 87 закону України «Про Національну поліцію» встановлює можливість прийняття резолюції недовіри керівникам органів поліції. Така діяльність передбачає можливість представницьких органів територіальних громад, а саме органів місцевого самоврядування, висловлювати незадоволення

¹³² Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 04.11.2024).

¹³³ Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 04.11.2024).

діяльністю поліції відповідного територіального підрозділу. Але говорячи про громадський контроль неодноразово зустрічалася думка, що його суб'єктами можуть бути і пересічні громадяни, і громадські організації. Контроль за діяльністю поліції може здійснюватися у формі залучення представників громадськості до спільного розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських та до перевірки інформації про належне виконання покладених на них обов'язків. Саме ця норма закріплена у статті 90 закону України «Про Національну поліцію» повністю відповідає головній ознаці громадського контролю, такої як можливість безпосередньо впливати на діяльність поліції¹³⁴.

Подвійна структура відповідальності поліції — внутрішньої та громадської — створює збалансований підхід до підзвітності та прозорості правоохоронних органів. Притягаючи поліцейських до відповідальності як відповідно до Закону про Національну поліцію, так і до Дисциплінарного статуту Національної поліції України, система встановлює чіткі, законні параметри дисциплінарних стягнень, враховуючи при цьому унікальний характер роботи поліції. Ця структура визнає вимогливість і часто високу відповідальність офіцерів поліції, особливо в ситуаціях, пов'язаних з бойовими діями або громадянськими заворушеннями. Такі положення дозволяють поліцейським силам ефективно реагувати на виклики громадській безпеці без шкоди для чесності та відповідальності, які від них вимагаються.

Громадський нагляд відіграє вирішальну роль у забезпеченні дотримання поліцейськими високих етичних і професійних стандартів. Право громадськості висловлювати недовіру керівництву місцевої поліції, як встановлено у статті 87, забезпечує суттєву перевірку повноважень поліції та сприяє співробітництву між поліцією та громадами, яким вона служить. Залучення представників громади та організацій до розгляду скарг також підтримує цю мету, пропонуючи прямий, інклюзивний шлях для участі громадян в оцінюванні поведінки поліції. Такий підхід не тільки підвищує прозорість, але

¹³⁴ Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 04.11.2024).

й зміцнює довіру громадськості до правоохоронної системи, сприяючи створенню більш безпечного та сприятливого середовища спільноти.

Крім того, залучення громадськості до нагляду, як зазначено в статті 90, підкреслює важливість цивільної точки зору в процесах підзвітності поліції. Надавши громадянам і громадським групам участь у розгляді скарг і перевірці поведінки офіцерів, закон дає громадськості можливість брати активну участь у нагляді за правоохоронними органами. Ця співпраця допомагає визначити потенційні сфери для вдосконалення практики поліції та зміцнює відносини між громадою та поліцією. Такий нагляд за участю діє як стримуючий фактор проти неправомірної поведінки, а також забезпечує дотримання прав офіцерів, оскільки в оцінках беруть участь різні голоси громади, що в кінцевому підсумку підвищує легітимність та ефективність поліції.

Загалом інтеграція системи публічної та правової відповідальності в діяльність поліції відображає прогресивний підхід до трудових відносин у Національній поліції України. Віддаючи пріоритет прозорості, співпраці та етичним стандартам, Національна поліція України прагне не лише захищати громадську безпеку, а й узгоджувати діяльність поліції з демократичними цінностями. Такий підхід підтримує поліцію, яка одночасно реагує на закон і поважає громади, які вона обслуговує, сприяючи розвитку культури відповідальності, довіри та взаємної поваги. По суті, ця подвійна система внутрішньої дисципліни та громадського нагляду зміцнює верховенство права, гарантуючи, що поліцейські служби відповідають як правовим стандартам, так і очікуванням суспільства.

Які та як визначаються посадові оклади працівників Національної поліції?

Відповідно до Закону «Про Національну поліцію» форми і розміри грошового забезпечення працівників поліції встановлюються Кабінетом Міністрів України і повинні забезпечувати достатні матеріальні умови для комплектування якісного особового складу поліції, диференційовано враховувати характер і умови роботи, стимулювати досягнення високих

результатів у службовій діяльності і компенсувати їх фізичні та інтелектуальні затрати. Грошове забезпечення поліцейських складається з посадового окладу, окладу за спеціальним званням, щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, які мають постійний характер), премії та одноразових додаткових видів грошового забезпечення. Грошове забезпечення курсантів вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ із специфічними умовами навчання складається з посадового окладу. Виплата грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ із специфічними умовами навчання здійснюється в Порядку, що затверджується Міністерством внутрішніх справ. Керівникам органів, закладів та установ Національної поліції в межах затверджених для них асигнувань на грошове забезпечення мають право: 1) установлювати: □ посадові оклади поліцейським та курсантам вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ із специфічними умовами навчання в розмірах, визначених затвердженими цією постановою схемами; □ надбавку за специфічні умови проходження служби в поліції в розмірі до 100 відсотків посадового окладу з урахуванням окладу за спеціальним званням та надбавки за стаж служби; □ підвищення за службу в поліції особливого призначення (особам, які безпосередньо виконують функції із забезпечення громадського порядку та безпеки громадян) у розмірі до 100 відсотків посадового окладу; 2) здійснювати преміювання поліцейських відповідно до їх особистого внеску в загальний результат служби. Преміювання Голови Національної поліції та заступників Голови здійснюється з дозволу Прем'єр-міністра України або Першого віце-прем'єр-міністра України, Віце-прем'єр-міністра України за погодженням з Міністром внутрішніх справ; 3) надавати поліцейським матеріальну допомогу для оздоровлення в розмірі посадового окладу¹³⁵¹³⁶.

¹³⁵ Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції: постанова Кабінету міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 988. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2015-%D0%BF#n2> (дата звернення: 01.11.2024).

Структура фінансового забезпечення поліцейських розроблена не лише для забезпечення конкурентоспроможної винагороди, але й для відображення складності та вимог, які виконує поліцейська робота. Ці грошові стимули відіграють вирішальну роль у мотивації офіцерів і визнанні їх досвіду та відданості. Багаторівнева система оплати праці, премій і надбавок забезпечує офіцерам справедливу винагороду за їхню роботу, враховуючи різноманітні виклики та обов'язки, з якими вони стикаються щодня. Цей структурований підхід до фінансової підтримки узгоджується з метою залучення та утримання кваліфікованих професіоналів у правоохоронних органах, що зрештою забезпечує безпеку та добробут населення.

Також керівники органів, закладів та установ Національної поліції в межах затверджених для них асигнувань на грошове забезпечення мають право виплачувати: 1) надбавку за стаж служби в поліції; 2) надбавку за виконання функцій державного експерта з питань таємниць та надбавку за службу в умовах режимних обмежень - у розмірах та порядку, визначених законодавством; 3) доплату за службу в нічний час - у розмірі 35 відсотків посадового окладу з розрахунку за кожен годину служби в нічний час; 4) надбавку за безперервний стаж на шифрувальній роботі - у розмірі до 20 відсотків посадового окладу. Надбавка виплачується особам, які безпосередньо зайняті на шифрувальній роботі; 5) доплату за науковий ступінь кандидата або доктора наук з відповідної спеціальності, якщо діяльність за профілем відповідає науковому ступеню, - у розмірі відповідно 5 і 10 відсотків посадового окладу. За наявності двох наукових ступенів доплата встановлюється за одним (вищим) науковим ступенем; 6) доплату за вчене звання у разі, коли особа займає посаду, що пов'язана з педагогічною або науковою діяльністю, і має вчене звання доцента (старшого наукового співробітника), - у розмірі 5, професора - 10 відсотків посадового окладу. За наявності двох або більше вчених звань доплата встановлюється за одним

¹³⁶ Пінчук Ю.К. Управління соціальною роботою в органах поліції України. Конспект лекцій з дисц.: Управління в правоохоронних органах. Харків. ХНУВС, 2023, 38с.

(вищим) званням; 7) надбавку за почесне звання “заслужений” - у розмірі 10 відсотків посадового окладу¹³⁷.

На додаток до основної оплати, різні надбавки підтримують офіцерів, визнаючи унікальні аспекти їхніх ролей, такі як тривалість служби, нічні зміни та делікатні обов’язки. Пропонуючи додаткову винагороду за конкретні завдання та досвід, Національна поліція стимулює постійний розвиток навичок та лояльність серед своїх співробітників. Надбавки на основі академічної кваліфікації та спеціалізованих завдань не тільки підтримують професійний ріст, але й заохочують офіцерів підвищувати свою кваліфікацію, що може безпосередньо підвищити якість послуг, що надаються громадськості.

Надбавка за почесне звання “заслужений” виплачується, коли виконання поліцейськими службових обов’язків згідно з посадами збігається за профілем з почесним званням; 8) підвищення на 25 відсотків посадових окладів курсантам за відмінне навчання або отримання відповідної кількості балів за шкалою ECTS за результатами екзаменаційної сесії.¹ Видатки здійснюються в межах асигнувань на грошове забезпечення, передбачених у державному бюджеті для утримання Національної поліції. Грошове забезпечення поліцейських визначається залежно від посади, спеціального звання, стажу служби в поліції, інтенсивності та умов служби, кваліфікації, наукового ступеня або вченого звання. До складу грошового забезпечення входять: 1) посадовий оклад; 2) оклад за спеціальним званням; 3) щомісячні додаткові види грошового забезпечення (підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, які мають постійний характер); 4) премії; 5) одноразові додаткові види грошового забезпечення.² Грошове забезпечення виплачується поліцейським, які призначені на штатні посади в Національній поліції, та курсантам ВНЗ МВС із специфічними умовами навчання. Грошове забезпечення курсантів ВНЗ МВС із специфічними умовами навчання, яких вперше прийнято на службу в поліцію, складається з посадового окладу. Грошове забезпечення курсантів ВНЗ МВС із

¹³⁷ Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції: постанова Кабінету міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 988. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2015-%D0%BF#n2> (дата звернення: 01.10.2019).

специфічними умовами навчання з числа молодшого складу поліції складається з посадового окладу за останньою штатною посадою, яку поліцейський займав до зарахування на навчання, окладу за спеціальним званням та надбавки за стаж служби¹³⁸¹³⁹.

Фінансові стимули, засновані на заслугах, такі як бонуси за успіхи в навчанні або службу в спеціалізованих підрозділах, сприяють розвитку культури досконалості в поліції. Ці заохочення сприяють особистим досягненням і заохочують до вищої освіти та спеціалізації, узгоджуючи найкращі міжнародні практики правоохоронних органів. Подібні системи винагороди створюють стійкий шлях для просування по службі, мотивуючи офіцерів виконувати додаткові обов'язки та досягати успіхів у своїх обов'язках. За допомогою цих методів Національна поліція прагне підтримувати високі стандарти ефективності, одночасно створюючи сприятливе середовище для професійного зростання.

Підставою для виплати грошового забезпечення є наказ керівника (начальника) органу, закладу, установи Національної поліції про призначення на посаду поліцейського відповідно до номенклатури посад, наказ ректора ВНЗ МВС із специфічними умовами навчання про зарахування на навчання або наказ про зарахування в розпорядження відповідного органу поліції та встановлення конкретного розміру окладів, надбавок, доплат. Грошове забезпечення поліцейським виплачується за місцем проходження служби виключно в межах асигнувань, затверджених кошторисом органу поліції на грошове забезпечення. Грошове забезпечення курсантам ВНЗ МВС із специфічними умовами навчання виплачується за місцем проходження служби

¹³⁸ Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції: постанова Кабінету міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 988. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2015-%D0%BF#n2> (дата звернення: 01.10.2019).

¹³⁹ Пінчук Ю.К. Управління соціальною роботою в органах поліції України. Конспект лекцій з дисц.: Управління в правоохоронних органах. Харків. ХНУВС, 2023, 38с.

(навчання) виключно в межах асигнувань, затверджених кошторисом ВНЗ МВС із специфічними умовами навчання¹⁴⁰¹⁴¹.

Адміністративний контроль за фінансовими асигнуваннями забезпечує справедливий і відповідальний розподіл грошових ресурсів у структурі поліції. Завдяки тому, що виплати обмежуються затвердженими в бюджеті асигнуваннями, система фінансового управління має на меті збалансувати потреби окремих службовців із ширшою фіскальною відповідальністю Національної поліції. Такий організований підхід не тільки підтримує фінансову цілісність, але й посилює підзвітність на всіх рівнях, підвищуючи прозорість і довіру до розподілу та управління ресурсами для персоналу поліції.

Чи передбачені додаткові пільги, премії чи надбавки для працівників різних відділів?

Поліцейським, які проходять службу в поліції особливого призначення та безпосередньо виконують функції із забезпечення громадського порядку та безпеки громадян, посадові оклади підвищуються до 100 відсотків посадового окладу. Відсоток підвищення посадового окладу встановлюється кожній особі індивідуально залежно від ступеня ризику та складності виконання завдань із забезпечення громадського порядку та безпеки громадян, покладених на підрозділ поліції особливого призначення, на підставі мотивованого подання керівника. Поліцейським, які проходять службу на території населених пунктів, яким надано статус гірських, посадові оклади підвищуються на 25 відсотків. Курсантам ВНЗ МВС із специфічними умовами навчання за відмінне навчання або отримання відповідної кількості балів за шкалою ECTS за результатами екзаменаційної сесії посадові оклади підвищуються на 25 відсотків. Підвищення посадових окладів за кожним окремим випадком обчислюється з

¹⁴⁰ Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання: наказ МВС України від 06 квітня 2016 р. № 260. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0669-16> (дата звернення: 04.11.2024).

¹⁴¹ Пінчук Ю.К. Управління соціальною роботою в органах поліції України. Конспект лекцій з дисц.: Управління в правоохоронних органах. Харків. ХНУВС, 2023, 38с.

основного посадового окладу та утворює нові розміри посадових окладів, на які нараховуються надбавки, доплати. Підставою для виплати підвищень посадового окладу є наказ по особовому складу із зазначенням відсотка підвищення¹⁴².

Офіцери поліції, які виконують спеціальні функції, особливо ті, хто виконує обов'язки високого ризику, такі як підтримання громадського порядку, отримують додаткові фінансові стимули відповідно до складних завдань. Ці бонуси, які можуть сягати до 100% їхньої базової зарплати, призначаються на основі індивідуальної оцінки ризиків, пов'язаних з їхніми обов'язками. Ця система не тільки визнає різні рівні відповідальності в межах різних поліцейських функцій, але й забезпечує структурований підхід до винагороди офіцерів на основі унікальних вимог до їхніх завдань. Додаткове підвищення на 25% для офіцерів у гірських районах або курсантів із винятковими академічними даними ще більше підкреслює прагнення пристосувати винагороду до конкретного контексту служби, таким чином сприяючи утриманню та заохочуючи досконалу роботу.

Обчислення вислуги років для виплати надбавки за стаж служби поліцейським проводиться підрозділами кадрового забезпечення за матеріалами особової справи поліцейського та оголошується відповідним наказом керівника органу поліції в разі призначення на посаду, крім випадків призначення на іншу посаду в одному органі Національної поліції та за умов наявності обчисленої вислуги за попередньою посадою. Надбавка за специфічні умови проходження служби в поліції поліцейським виплачується в розмірі до 100 відсотків посадового окладу з урахуванням окладу за спеціальним званням та надбавки за стаж служби. Розмір надбавки встановлюється кожному поліцейському індивідуально залежно від специфіки умов проходження служби (успішне виконання повноважень, якість, складність, обсяг та важливість

¹⁴² Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання: наказ МВС України від 06 квітня 2016 р. № 260. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0669-16> (дата звернення: 04.11.2024).

виконуваних завдань, залучення до розробки проектів нормативно-правових актів тощо) на підставі мотивованого подання керівника структурного підрозділу відповідного органу поліції та оголошується наказом по особовому складу. Виплата надбавки проводиться на підставі наказу про її встановлення з дня, зазначеного в наказі, у разі відсутності дати - з дня підписання наказу. Поліцейським, які отримують підвищені посадові оклади, надбавка за специфічні умови проходження служби в поліції виплачується з урахуванням підвищених посадових окладів. У разі несвоєчасного або неналежного виконання завдань, зниження результатів службової діяльності розмір установленої раніше надбавки за мотивованим поданням керівництва органу поліції може бути зменшено або надбавку взагалі скасовано, про що оголошується наказом¹⁴³.

Розрахунок вислуги років для додаткових надбавок має вирішальне значення для визнання довгострокової відданості та досвіду офіцерів. Оцінюючи історію кар'єри кожного офіцера, кадрові відділи гарантують, що надбавки за тривалість служби розподіляються справедливо, підкріплюючи цінність лояльності та спадкоємності в силах. Додаткова 100% надбавка за певні умови служби, скоригована відповідно до індивідуальної продуктивності та обсягу обов'язків, демонструє підхід, заснований на заслугах, який винагороджує продуктивність і відданість. Ця система слугує як інструментом мотивації, так і інструментом утримання, оскільки їхній внесок офіцерів безпосередньо відображається в їхній винагороді з можливістю коригування на основі якості та послідовності їхньої роботи.

Період перебування поліцейського на навчанні без збереження штатної посади за місцем служби та в розпорядженні відповідних органів до безперервного стажу на шифрувальній роботі не зараховується, надбавка за цей період не виплачується. Поліцейським, які виконують функції державного

¹⁴³ Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання: наказ МВС України від 06 квітня 2016 р. № 260. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0669-16> (дата звернення: 04.11.2024).

експерта з питань таємниць, наказом керівника Національної поліції встановлюється надбавка в розмірі до 20 відсотків посадового окладу. Установлення такої надбавки керівнику Національної поліції здійснюється Міністром внутрішніх справ шляхом видання відповідного наказу Поліцейським, які залучаються до підготовки рішень та висновків державних експертів з питань таємниць, наказом керівника Національної поліції за фактично виконану роботу встановлюється надбавка в розмірі, який визначається в межах фонду оплати праці та становить до 20 відсотків посадового окладу залежно від обсягу, складності та тривалості роботи¹⁴⁴¹⁴⁵.

Для осіб, які займаються діяльністю з державною таємницею, Нацполіція встановлює додаткові матеріальні стимули. Офіцери поліції, які працюють з конфіденційною або секретною інформацією, можуть отримати додаткову надбавку до зарплати на 20% залежно від складності та обсягу їх роботи. Це збільшення, встановлене міністром внутрішніх справ, відображає спеціалізований характер цих обов'язків і визнає більш високі вимоги до конфіденційності, які висуваються до цих офіцерів. Надання цих надбавок заохочує офіцерів виконувати та підтримувати посади, які вимагають довіри та обережності, гарантуючи, що конфіденційні операції проводяться досвідченим персоналом з належною винагородою, який розуміє всю серйозність захисту секретної інформації.

Поліцейським, які проходять службу в умовах режимних обмежень та за своїми функціональними обов'язками постійно працюють з відомостями, що становлять державну таємницю (займаються розробленням, виготовленням, обліком, зберіганням, використанням документів, виробів та інших матеріальних носіїв секретної інформації, приймають рішення з цих питань або здійснюють постійний контроль за станом охорони державної таємниці (далі -

¹⁴⁴ Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання: наказ МВС України від 06 квітня 2016 р. № 260. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0669-16> (дата звернення: 04.11.2024).

¹⁴⁵ Пінчук Ю.К. Управління соціальною роботою в органах поліції України. Конспект лекцій з дисц.: Управління в правоохоронних органах. Харків. ХНУВС, 2023, 38с.

поліцейські, які проходять службу в умовах режимних обмежень)), устанавлюється надбавка до посадових окладів залежно від ступеня секретності інформації: відомості та їх носії, що мають ступінь секретності "особливої важливості", - 20 відсотків; відомості та їх носії, що мають ступінь секретності "цілком таємно", - 15 відсотків; відомості та їх носії, що мають ступінь секретності "таємно", - 10 відсотків. Поліцейським, які проходять службу в умовах режимних обмежень і безпосередньо виконують науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, що містять державну таємницю і передбачені державним замовленням (контрактом), устанавлюється надбавка до посадових окладів залежно від ступеня секретності та обсягу інформації: відомості та їх носії, що мають ступінь секретності "особливої важливості", - 70 - 100 відсотків; відомості та їх носії, що мають ступінь секретності "цілком таємно", - 30 - 70 відсотків; відомості та їх носії, що мають ступінь секретності "таємно", - 10 - 30 відсотків. Установлення поліцейським надбавки за службу в умовах режимних обмежень здійснюється наказом керівника органу (міжрегіонального органу) поліції на підставі мотивованих рапортів керівників структурних або відокремлених підрозділів органу поліції, погоджених з режимно-секретним підрозділом цього органу, за умови надання йому допуску та доступу до державної таємниці та постійної роботи з відомостями, що становлять державну таємницю. Надбавка за службу в умовах режимних обмежень керівнику Національної поліції встановлюється наказом Міністра внутрішніх справ України. Виплата надбавки за службу в умовах режимних обмежень припиняється з дня: звільнення з посади, за якою вона була встановлена; припинення доступу до державної таємниці або скасування допуску до державної таємниці; закінчення науково-дослідних та дослідноконструкторських робіт. Припинення виплати встановленої раніше надбавки за службу в умовах режимних обмежень здійснюється на підставі відповідного наказу керівника органу поліції¹⁴⁶¹⁴⁷.

¹⁴⁶ Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання: наказ МВС України від 06

Надбавки також підтримують офіцерів, які працюють в умовах, що накладають режимні обмеження, особливо тих, хто безпосередньо залучений до досліджень і розробок, що мають наслідки для державної безпеки. Ці офіцери отримують надбавки до зарплати в розмірі від 10% до 100% залежно від рівня конфіденційності інформації, з якою вони працюють. Такі коригування, внесені керівництвом поліції на основі конкретних вимог до ролі, підкреслюють цінність, яку організація надає захисту конфіденційних даних. Вони також служать практичним заходом для підтримки оперативної цілісності, оскільки офіцери, які працюють у цих критичних областях, отримують винагороду відповідно до підвищеної відповідальності та протоколів безпеки, яких вони повинні дотримуватися.

Поліцейським Національної поліції виплачується надбавка за почесне звання «заслужений» у розмірі 10 відсотків посадового окладу. Надбавка за почесне звання «заслужений» устанавлюється поліцейським у разі, якщо виконання ними службових обов'язків згідно з посадами збігається за профілем з почесним званням. Надбавка за почесне звання виплачується поліцейським на підставі наказу по особовому складу про її встановлення. У разі присвоєння почесного звання в період проходження служби на посаді, профіль діяльності за якою збігається з почесним званням, указана надбавка встановлюється з дня присвоєння почесного звання. Підготовка наказу та перевірка відповідності діяльності за профілем з почесним званням здійснюються кадровими органами¹⁴⁸¹⁴⁹.

квітня 2016 р. № 260. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0669-16> (дата звернення: 04.11.2024).

¹⁴⁷ Пінчук Ю.К. Управління соціальною роботою в органах поліції України. Конспект лекцій з дисц.: Управління в правоохоронних органах. Харків. ХНУВС, 2023, 38с.

¹⁴⁸ Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання: наказ МВС України від 06 квітня 2016 р. № 260. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0669-16> (дата звернення: 04.11.2024).

¹⁴⁹ Пінчук Ю.К. Управління соціальною роботою в органах поліції України. Конспект лекцій з дисц.: Управління в правоохоронних органах. Харків. ХНУВС, 2023, 38с.

Визнання почесних звань у структурі Національної поліції ще більше сприяє культурі досягнення та моральному духу. Офіцери поліції, яким присвоєно звання «заслужений», чия роль відповідає профілю звання, отримують 10% надбавки, що підсилює цінність досконалості та досягнень. Це визнання, формалізоване наказами по особовому складу, служить як стимулом, так і визнанням якості служби та внеску офіцера. Встановлення цього титулу як критерію для отримання додаткової винагороди підкреслює важливість відданості та сприяє розвитку культури, де винагороджуються зразкове обслуговування та відповідність цінностям поліції, підтримуючи мотивовану та віддану робочу силу.

Які надбавки поліцейським передбачені за науковий ступінь?

Поліцейським виплачується доплата за науковий ступінь з відповідної спеціальності, якщо діяльність за профілем відповідає науковому ступеню: 1) за науковий ступінь кандидата наук (освітній і водночас перший науковий ступінь доктора філософії) - у розмірі 5 відсотків посадового окладу; 2) за науковий ступінь доктора наук (другий науковий ступінь) - у розмірі 10 відсотків посадового окладу. За наявності двох наукових ступенів доплата встановлюється за одним (вищим) науковим ступенем. Доплата за науковий ступінь поліцейським виплачується на підставі наказу по особовому складу. Поліцейським, які до дня призначення на посаду мали науковий ступінь, указана доплата виплачується з дня призначення на посаду, профіль діяльності за якою збігається з науковим ступенем. Поліцейським, які займають посади, що за профілем діяльності збігаються з науковим ступенем, та одержали науковий ступінь у період виконання службових обов'язків за цими посадами, у тому числі вперше, зазначена доплата встановлюється у визначеному законодавством порядку - у разі присудження наукового ступеня кандидата

наук (освітній і водночас перший науковий ступінь доктора філософії) чи доктора наук (другий науковий ступінь)¹⁵⁰.

Підготовка наказу та перевірка відповідності отриманого поліцейським наукового ступеня профілю його діяльності здійснюються кадровими органами. Поліцейським, які займають посади, пов'язані з педагогічною (викладацькою) або науковою діяльністю, і мають учене звання доцента (старший науковий співробітник), виплачується доплата в розмірі 5 відсотків, а тим, хто має учене звання професора, - в розмірі 10 відсотків посадового окладу. За наявності двох або більше вчених звань доплата встановлюється за одним (вищим) званням. Виплата доплати за вчене звання поліцейським здійснюється на підставі наказу по особовому складу про її встановлення. Поліцейським, які до дня призначення на посаду мали вчене звання, зазначена доплата виплачується з дня призначення на посаду, пов'язану з педагогічною (викладацькою) або науковою роботою. Поліцейським, які займають посади, що пов'язані з педагогічною (викладацькою) та науковою роботою, та одержали вчене звання в період виконання обов'язків за цими посадами, у тому числі вперше, зазначена доплата встановлюється у визначеному законодавством порядку - у разі присудження вченого звання доцента (старший науковий співробітник) чи звання професора¹⁵¹.

Визнаючи цінність академічних досягнень у своїх лавах, Національна поліція України наголошує на важливості освіти для підвищення ефективності поліції, особливо на посадах, пов'язаних з викладанням та дослідженнями. Додаткові виплати для поліцейських з науковими ступеннями відображають прагнення інтегрувати науковий досвід у правоохоронну діяльність. Цей підхід особливо корисний для посад, які вимагають критичного аналізу, розробки

¹⁵⁰ Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання: наказ МВС України від 06 квітня 2016 р. № 260. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0669-16> (дата звернення: 04.11.2024).

¹⁵¹ Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання: наказ МВС України від 06 квітня 2016 р. № 260. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0669-16> (дата звернення: 04.11.2024).

нормативної бази або виконання обов'язків з навчання, де надійна підготовка дослідницьких методологій і спеціальних знань безпосередньо підвищує якість обслуговування. Грошові стимули для отримання наукової кваліфікації, таким чином, відіграють подвійну роль: вони залучають кандидатів з академічною кваліфікацією до поліції та заохочують існуючих офіцерів продовжувати освіту.

Крім того, структура надбавок для офіцерів поліції з науковими званнями, як-от доцент або професор, відображає визнання організацією їхнього внеску в поширення знань і розробку політики. Ці посади важливі не лише для навчання нових офіцерів і прищеплення практичних навичок, але й для просування культури постійного вдосконалення в поліції. Пропонуючи фінансові стимули для отримання цих академічних звань, Національна поліція підтримує робоче середовище, де пріоритетом є обмін знаннями та практика, заснована на фактах, що, у свою чергу, покращує стандарти роботи поліції в різних департаментах.

Крім того, структурований підхід до надання надбавок на основі відповідності профілям ролей гарантує, що стимули добре узгоджені з оперативними потребами. Наприклад, відповідні надбавки отримують лише ті офіцери, чії посади вимагають або мають користь від академічних знань. Це створює систему цільових інвестицій у професійний розвиток, гарантуючи, що спеціалізовані навички застосовуються безпосередньо в сферах, які мають значний вплив у поліцейських силах.

Як система компенсації враховує ризики та відповідальність, пов'язану з роботою поліції?

Поліцейським, які виконують службові обов'язки в нічний час, виплачується доплата за службу в нічний час у розмірі 35 відсотків посадового окладу з розрахунку за кожну годину служби в нічний час. Годинна ставка обчислюється шляхом ділення місячного посадового окладу на кількість годин фактичного часу служби з урахуванням норми тривалості службового часу за

відповідний місяць при 40-годинному робочому тижні. Службою в нічний час вважається виконання поліцейськими службових обов'язків у період з 22.00 до 06.00. Поліцейським, які несуть службу в нічний час, надається перерва для відпочинку та харчування тривалістю не більше двох годин. Перерва для відпочинку і харчування не включається в службовий час. Поліцейським добового наряду під час чергування почергово надаються перерви для вживання їжі та короткочасного відпочинку. Загальна тривалість такої перерви становить 4 години (2 години вдень і 2 години вночі) та не включається в службовий час. Підставами для виконання службових обов'язків у нічний час є графіки нарядів та чергувань, затверджені наказами керівників підрозділів органів поліції. Облік фактичного часу служби в нічний час для нарахування доплати здійснюється шляхом оформлення довідки обліку несення поліцейськими служби в нічний час. Поліцейським, що залучалися до служби в нічний час, виплата доплати за службу в нічний час за минулий місяць здійснюється одночасно з виплатою грошового забезпечення за поточний місяць¹⁵².

Офіцери поліції, які виконують обов'язки в нічний час, отримують компенсацію, визнаючи особливі вимоги роботи допізна. Ця компенсація враховує фізичні та психічні навантаження, пов'язані з нічними змінами, спрямована на підтримку добробуту офіцерів, а також заохочення високої продуктивності в ці критичні години. Структурована перерва для відпочинку та харчування, хоча й не враховується як робочий час, гарантує, що офіцери можуть підтримувати свій рівень енергії, безпосередньо впливаючи на їх ефективність і безпеку. Ці положення спрямовані на те, щоб збалансувати вимоги нічного чергування з потребами офіцерів у сфері охорони здоров'я, зміцнюючи зобов'язання щодо ефективної громадської безпеки, одночасно зберігаючи баланс роботи та особистого життя офіцерів.

¹⁵² Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання: наказ МВС України від 06 квітня 2016 р. № 260. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0669-16> (дата звернення: 04.11.2024).

Керівники органів поліції мають право преміювати поліцейських відповідно до особливостей проходження служби та особистого внеску поліцейського в загальні результати служби з урахуванням специфіки і особливостей виконання покладених на нього завдань та у межах асигнувань, затверджених на грошове забезпечення для утримання Національної поліції. Розміри премії встановлюються за рішенням керівників органів поліції відповідно до затверджених ними положень про преміювання та наявного фонду грошового забезпечення. Виплата премій поліцейським здійснюється за наказами керівників органів поліції. У випадку допущення поліцейськими проступків, які впливають на розмір премії, до наказу вносяться відповідні зміни та проводиться перерахунок премії в наступному місяці. Накази про преміювання поліцейських видаються до 25 числа кожного місяця на підставі списків начальників структурних підрозділів органу поліції, погоджених з фінансовим підрозділом у частині розміру фонду преміювання. Виплата премії проводиться щомісяця в останній день місяця за поточний місяць разом з виплатою грошового забезпечення¹⁵³.

Окрім базових посадових окладів, премії служать стимулом для винагороди поліцейських за виняткову продуктивність і самовідданість. Ця структура бонусів дозволяє керівникам визнавати та винагороджувати індивідуальні внески, які перевищують очікування, таким чином сприяючи мотивації та відданості в підрозділі. Однак коригування або скасування бонусів у разі неналежної поведінки забезпечує підзвітність, дотримання стандартів поведінки та посилення важливості етичної поведінки. Завдяки ретельно керованій системі винагород поліцейське керівництво може підтримувати як моральний дух, так і дисципліну, заохочуючи офіцерів постійно працювати якнайкраще.

¹⁵³ Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання: наказ МВС України від 06 квітня 2016 р. № 260. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0669-16> (дата звернення: 04.11.2024).

Поліцейським поліції охорони виплата премії здійснюється щомісяця до 07 числа за минулий місяць разом з виплатою грошового забезпечення. Поліцейським у межах асигнувань, що виділяються на їх утримання, один раз на рік надається матеріальна допомога для оздоровлення в розмірі посадового окладу. Допомога для оздоровлення надається поліцейському за його рапортом, погодженим керівником фінансового підрозділу, в межах асигнувань на зазначені цілі. Поліцейським, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а в дозволених законодавством випадках - шести років, матеріальна допомога не надається. Поліцейським, які тимчасово вибувають із збереженням штатної посади до навчальних закладів (установ) для підвищення кваліфікації, спеціалізації, перепідготовки, первинної професійної підготовки, а також на навчальні збори зі службової підготовки, за час навчання, а також за час дороги до місця навчання і назад зберігається виплата грошового забезпечення, яке вони отримували на день вибуття, з розрахунку посадового окладу, встановленого за основною штатною посадою, окладу за спеціальним званням, щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, які мають постійний характер), премії за поточний місяць згідно з окремим наказом керівника органу поліції. Якщо в період навчання змінився посадовий оклад за тією посадою, що зберігається, виплата грошового забезпечення здійснюється з урахуванням нового окладу з дати його встановлення. Ад'юнктам, докторантам, а також курсантам та слухачам з числа молодшого та середнього складу поліції, які навчаються за денною формою навчання у ВНЗ МВС із специфічними умовами навчання, виплата грошового забезпечення проводиться в розмірах, які вони отримували за основною штатною посадою до вступу на навчання, з розрахунку посадового окладу, окладу за спеціальним званням та надбавки за стаж служби. У разі зміни розміру надбавки за стаж служби, розміру посадового окладу чи окладу за спеціальним званням відповідно до законодавства у період навчання зазначених осіб здійснюється перерахунок грошового забезпечення. Виплата грошового забезпечення

курсантам, слухачам, докторантам та ад'юнктам здійснюється щомісяця в останній день місяця за поточний місяць. У разі якщо день виплати грошового забезпечення збігається з вихідним, святковим або неробочим днем, грошове забезпечення виплачується напередодні. Поліцейським, звільненим від виконання службових обов'язків на підставі документа, що засвідчує тимчасову непрацездатність, або тим, які перебувають у відпустці через хворобу, зберігається виплата грошового забезпечення в розмірі, що вони отримували на день хвороби, з розрахунку посадового окладу, встановленого за основною штатною посадою, окладу за спеціальним званням, щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, які мають постійний характер), премії за поточний місяць, але не більше ніж за чотири місяці, крім випадків, коли законодавством України передбачені більш тривалі строки перебування на лікуванні. Поліцейським, які перебувають на лікуванні у зв'язку з пораненням, контузією чи каліцтвом, отриманими під час виконання ними службових обов'язків, грошове забезпечення виплачується за весь час перебування на лікуванні аж до вступу їх до виконання обов'язків за посадою або звільнення зі служби в поліції. Якщо в період перебування на лікуванні (обстеженні) чи у відпустці через хворобу поліцейському змінено розмір надбавки за стаж служби, розмір посадового окладу чи окладу за спеціальним званням відповідно до законодавства, виплата грошового забезпечення в нових розмірах проводиться з дати виникнення згаданого права. Поліцейським, які працюють у дозволених законодавством випадках за сумісництвом, оплата за час хвороби проводиться лише за основною штатною посадою¹⁵⁴¹⁵⁵

Фінансова допомога на реабілітацію надається щорічно, що є підтвердженням відданості Національної поліції здоров'ю та здоров'ю своїх

¹⁵⁴ Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання: наказ МВС України від 06 квітня 2016 р. № 260. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0669-16> (дата звернення: 04.11.2024).

¹⁵⁵ Пінчук Ю.К. Управління соціальною роботою в органах поліції України. Конспект лекцій з дисц.: Управління в правоохоронних органах. Харків. ХНУВС, 2023, 38с.

співробітників. Пропонуючи таку підтримку, установа визнає фізичні та емоційні вимоги поліцейської роботи, допомагаючи поліцейським знайти необхідний час для відновлення без фінансових навантажень. Це положення також поширюється на офіцерів у навчальних програмах, гарантуючи, що вони продовжуватимуть отримувати фінансову підтримку протягом періодів навчання, що підкреслює інвестиції Національної поліції в розвиток навичок і знань свого персоналу, зміцнюючи інституцію в цілому.

Поліцейським, які відповідно до законодавства України мають право на відпустку зі збереженням грошового забезпечення, виплата грошового забезпечення здійснюється в розмірі, що вони одержували на день вибуття у відпустку, з розрахунку посадового окладу, встановленого за основною штатною посадою, окладу за спеціальним званням, щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, які мають постійний характер), премії за поточний місяць. Якщо в період перебування у відпустці поліцейському змінено розмір надбавки за стаж служби, розмір посадового окладу чи окладу за спеціальним званням відповідно до законодавства, після повернення з відпустки проводиться відповідний перерахунок. Поліцейським за час перебування у відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а в дозволенних законодавством випадках - до шести років грошове забезпечення не виплачується. Поліцейським, яким відповідно до законодавства України надано додаткові відпустки без збереження грошового забезпечення, за час перебування в додаткових відпустках грошове забезпечення не виплачується¹⁵⁶.

Для офіцерів, які перебувають у різних видах відпусток, у тому числі у зв'язку з вагітністю та пологами та тривалої хвороби, діють механізми фінансової підтримки, які забезпечують стабільний дохід у ці періоди. Ця підтримка відображає комплексний підхід до благополуччя працівників,

¹⁵⁶ Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання: наказ МВС України від 06 квітня 2016 р. № 260. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0669-16> (дата звернення: 04.11.2024).

визнаючи, що непередбачені обставини не повинні порушувати фінансову безпеку. Задовольняючи ці потреби, Національна поліція демонструє свою відданість справі забезпечення сприятливого робочого середовища, яке враховує як особисте, так і професійне благополуччя її офіцерів. Ця структурована політика відпусток дозволяє поліцейським у разі потреби визначати першочергові потреби сім'ї чи здоров'я, сприяючи більш стійкій та цілеспрямованій поліції.

Порядок виплати грошової компенсації поліцейським за невикористані дні відпусток

5 жовтня 2023 року набув чинності Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту військовослужбовців, поліцейських та деяких інших осіб” від 06.09.2023 №3379-IX, яким внесено зміни до Закону України “Про Національну поліцію” щодо відпусток поліцейських¹⁵⁷.

Згідно змін до Закону поліцейським, які звільняються зі служби в поліції:

- за власним бажанням,
- за віком,
- за станом здоров'я (через хворобу)

– у зв'язку зі скороченням штатів чи проведенням організаційних заходів, у році звільнення, за їх бажанням, надається щорічна основна відпустка з наступним звільненням, тривалість якої обчислюється пропорційно з розрахунку однієї дванадцятої частини відпустки за кожний повний місяць служби в році звільнення. Датою звільнення поліцейського в цьому разі є останній день відпустки¹⁵⁸.

¹⁵⁷ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту військовослужбовців, поліцейських та деяких інших осіб: Закон України від 06.09.2023 №3379-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3379-20#Text> (дата звернення: 04.11.2024).

¹⁵⁸ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту військовослужбовців, поліцейських та деяких інших осіб: Закон України від 06.09.2023 №3379-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3379-20#Text> (дата звернення: 04.11.2024)

Як і раніше, при звільненні поліцейського зі служби в поліції проводиться відрахування з грошового забезпечення надмірно нарахованої частини щорічної відпустки за час невідпрацьованої частини календарного року. Але Закон доповнено нормою, за якою у разі загибелі (смерті) поліцейського таке відрахування не проводиться¹⁵⁹.

Крім того, поліцейським при звільненні зі служби в поліції буде виплачується грошова компенсація за всі не використані під час проходження служби дні:

- щорічних основної та додаткової оплачуваних відпусток поліцейського;
- щорічної додаткової відпустки особам, які мають дітей або повнолітню дитину – особу з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи¹⁶⁰.

Раніше Закон передбачав виплату компенсації за невикористану в році звільнення відпустку. У разі загибелі (смерті) поліцейського грошова компенсація за всі не використані ним дні відпусток виплачується членам його сім'ї¹⁶¹.

Нещодавні зміни до законодавства посилюють зобов'язання українського уряду щодо соціального захисту поліцейських, визнаючи важливість справедливої компенсації за невикористану відпустку. Нові положення дозволяють офіцерам, звільненим з різних особистих чи службових причин, таких як проблеми зі здоров'ям, отримувати пропорційну відпустку та отримувати компенсацію за всі не використані дні відпустки, забезпечуючи визнання їхньої служби. Ця зміна є особливо важливою, оскільки вона визнає, що поліцейські не повинні втрачати зароблені переваги через несподівані зміни в їх службовому статусі, таким чином забезпечуючи фінансову безпеку протягом перехідних періодів.

¹⁵⁹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту військовослужбовців, поліцейських та деяких інших осіб: Закон України від 06.09.2023 №3379-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3379-20#Text> (дата звернення: 04.11.2024)

¹⁶⁰ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту військовослужбовців, поліцейських та деяких інших осіб: Закон України від 06.09.2023 №3379-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3379-20#Text> (дата звернення: 04.11.2024)

¹⁶¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту військовослужбовців, поліцейських та деяких інших осіб: Закон України від 06.09.2023 №3379-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3379-20#Text> (дата звернення: 04.11.2024).

Загалом ці поправки сприяють покращенню та більш справедливому робочому середовищу, де права офіцерів на компенсацію захищені більш повно. Такі прогресивні зміни сприяють формуванню стійких поліцейських сил, члени яких відчують, що їхні внески та особисті обставини цінуються. Це, у свою чергу, має потенціал для підвищення морального духу та утримання в Національній поліції, посилюючи добросовісність інституції та відданість благополуччю її співробітників.

Які існують можливості для професійного розвитку та просування в Національній поліції?

Відповідно до Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 №580-VIII служба в поліції є державною службою особливого характеру, яка є професійною діяльністю поліцейських з виконання покладених на поліцію повноважень. Час проходження служби в поліції зараховується до страхового стажу, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби¹⁶².

Таким чином, службова кар'єра поліцейських пов'язана із провадженням даною категорією працівників особливого різновиду трудової діяльності, служби, що полягає у виконанні функцій держави розчинених у завданнях, що ставляться перед Національною поліцією України. До переліку цих завдань відноситься: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги¹⁶³.

Ключовою складовою розвитку кар'єри в Національній поліції є не лише виконання професійних обов'язків, але й відданість відстоюванню цінностей громадської безпеки, запобігання злочинності та допомоги громаді. Для

¹⁶² Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 04.11.2024).

¹⁶³ Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 04.11.2024).

офіцерів просування по службі означає усвідомлення більшого почуття відповідальності перед цими цінностями та демонстрацію їх у своїй щоденній взаємодії та прийнятті рішень. Цей шлях розвитку побудований таким чином, щоб підвищити довіру суспільства до поліції, оскільки кожне підвищення означає відданість керівним принципам Національної поліції. На практиці очікується, що офіцери поліції демонструватимуть дотримання як протоколу правоохоронних органів, так і етичної поведінки, втілюючи роль як захисника, так і лідера громади.

Через це, кар'єрний ріст поліцейського вимагає від нього не просто ефективніше виконання трудові обов'язки, а забезпечувати більш якісну реалізацію передбачених законодавством цілей поліцейської діяльності; неухильне дотримання не тільки правил дисципліни праці, але й принципів роботи Національної поліції України і таке інше. В структурі поліцейських органів та підрозділів посада є центральною структурно-управлінською ланкою, яка встановлює посадові права та обов'язки поліцейського та визначає направленість, цілі, специфіку та загалом всі інші особливості виконуваної ним роботи. Окрім того, посади визначають місце працівника в ієрархії органів та підрозділів поліції та співвідносяться між собою як вищі та нижчі. Зайняття вищої посади надає певну управлінську владу щодо інших поліцейських, але при цьому суттєво розширює відповідальність працівника. Ціллю кар'єрного росту в даному випадку виступає необхідність просування за посадою вверх, змінюючи в такий спосіб свій службовий статус, розширюючи свої права та обов'язки, а також отримуючи інші переваги в службовій діяльності. Тобто, на посаді зав'язано весь вертикальний рух поліцейського у відомчому осередку НПУ. Наприклад, переведення працівника на вищу посаду дозволяє йому отримати вище спеціальне звання відповідно до штатного розпису¹⁶⁴¹⁶⁵ .

¹⁶⁴ Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 04.11.2024).

¹⁶⁵ Лагодієнко Д.О. Правове регулювання кар'єрного росту поліцейських : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2023. 209 с.

Підвищення по службі та ієрархічне просування в Національній поліції структуровано навколо конкретних посад і звань, де кожен рівень надає окремі права та обов'язки. Перехід на більш високу посаду означає не лише особисте просування по кар'єрі, але й посилює роль офіцера у сприянні досягненню цілей організації. Крім того, ці ієрархічні просування дозволяють офіцерам розвивати лідерські навички та сприяти наставництву всередині сил, забезпечуючи безперервність високих стандартів професіоналізму та чесності. Подвійні переваги покращеної фінансової компенсації та розширення повноважень ще більше стимулюють офіцерів виконувати ці вищі ролі, одночасно готуючи їх до підвищеної відповідальності, властивої цим посадам.

При цьому, і спеціальне звання, і посада визначають структуру грошового забезпечення поліцейських згідно з Наказом МВС «Про затвердження Умов оплати праці працівників бюджетних установ, що належать до сфери управління Національної поліції України» від 13.02.2017 № 110. Згідно з цим документом, переведення поліцейського на вищу посаду передбачає підвищення рівня його грошового забезпечення¹⁶⁶.

Фінансова підтримка, пов'язана зі званням і посадою, підкреслює структурований підхід до винагороди, який винагороджує як відповідальність, так і спеціалізацію в Національній поліції. З кожним підвищенням в ранзі офіцери отримують збільшену фінансову підтримку відповідно до своїх обов'язків і зобов'язань. Така структура оплати праці не лише мотивує офіцерів прагнути до постійного вдосконалення, але й забезпечує стабільність, дозволяючи їм інвестувати в особистий і професійний розвиток. Крім того, ця система винагороди, заснована на заслугах, відображає справедливий підхід до компенсації поліцейським, збалансовуючи очікування щодо служби з відповідним визнанням змінної ролі офіцера.

Наступна особливість кар'єрного росту поліцейських полягає у самому механізмі його здійснення, який передбачає проведення щодо поліцейського

¹⁶⁶ Про затвердження Умов оплати праці працівників бюджетних установ, що належать до сфери управління Національної поліції України: наказ від 13.02.2017 № 110. Офіційний вісник України. 2017. № 32. Ст. 1000

досить формалізованої процедури – атестування. Порядок, підстави та завдання вказаної процедури регламентовані Законом України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII та Наказом МВС «Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських» від 17.11.2015 № 1465. Згідно із зазначеними актами атестування поліцейських проводиться з метою оцінки їхніх ділових, професійних, особистих якостей, освітнього та кваліфікаційного рівнів, фізичної підготовки на підставі глибокого і всебічного вивчення, визначення відповідності посадам, а також перспектив їхньої службової кар'єри. Керівники всіх рівнів зобов'язані забезпечити атестування на високому організаційному та правовому рівні з додержанням принципу відкритості (крім випадків, установлених законом) та об'єктивності в оцінці службової діяльності поліцейських, які атестуються. Атестування поліцейських проводиться: 1) при призначенні на вищу посаду, якщо заміщення цієї посади здійснюється без проведення конкурсу; 2) для вирішення питання про переміщення на нижчу посаду через службову невідповідність; 3) для вирішення питання про звільнення зі служби в поліції через службову невідповідність. Рішення про проведення атестування та про строки, у які проводиться атестування, приймає Голова Національної поліції України, керівники органів поліції стосовно осіб, які згідно із законом та іншими актами законодавства України призначаються на посади їх наказами. Атестування проводиться атестаційними комісіями органів (закладів, установ) поліції, що створюються їх керівниками. До зазначених вище атестаційних комісій можуть бути включені працівники підрозділів кадрового забезпечення, Департаменту внутрішньої безпеки Національної поліції України, практичної психології та інші працівники апарату Національної поліції України чи органу поліції, а також за згодою народні депутати України, працівники МВС, громадських, правозахисних організацій, представники проектів міжнародної технічної допомоги, громадськості та засобів масової інформації. Кандидати з числа народних депутатів України, працівників МВС, громадських, правозахисних організацій, проектів міжнародної технічної допомоги, громадськості та засобів

масової інформації включаються до складу атестаційних комісій за пропозиціями, які були отримані після розміщення відповідних оголошень на офіційних сайтах МВС чи органів поліції, та за наявності їхньої згоди¹⁶⁷¹⁶⁸.

Процес сертифікації для просування по службі передбачає формалізовану оцінку, необхідну для підтримки високого рівня професіоналізму в силах. Завдяки структурованому оцінюванню Національна поліція гарантує, що лише ті, хто демонструє необхідний рівень кваліфікації, етичні стандарти та лідерські якості, просуваються у званні. Сертифікаційні комітети, до складу яких входять представники поліції та державних органів, підвищують прозорість і неупередженість процесу. Це суворе оцінювання підкреслює відданість Національній поліції підтримці доброчесності, забезпеченню довіри громадськості до офіцерів і забезпеченню того, щоб лише кваліфікований персонал продовжував просуватися в лавах.

Яку роль відіграє стаж у кар'єрному зростанні та просуванні?

Важливою спільною особливістю правового регулювання всіх етапів службової кар'єри поліцейських є специфіка локальних нормативних актів, що видаються в органах та підрозділах поліції з питань проходження служби. Відповідно до загальних трудових положень КЗпП, взаємини між керівником та персоналом підприємства, установи чи організації оформлюються у вигляді наказів. Наприклад, згідно із статтею 24 Кодексу, «працівників не може бути допущений до роботи без укладення трудового договору, оформленого наказом чи розпорядженням власника або уповноваженого ним органу. Звільнення працівника з підприємства, установи чи організації оформлюється наказом, копія якого видається працівнику. За допомогою наказів до працівників застосовуються заходи дисциплінарної відповідальності та заохочень»¹⁶⁹.

¹⁶⁷ Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських: наказ від 17.11.2015 № 1465. Офіційний вісник України. 2015. № 90. Ст. 3073.

¹⁶⁸ Лагодієнко Д.О. Правове регулювання кар'єрного росту поліцейських : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2023. 209 с.

¹⁶⁹ Кодекс законів про працю України : Закон України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. № 50 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

Водночас, в діяльності органів та підрозділів НПУ, відповідно до Закону України «Про Національну поліцію України» від 02.07.2015 №580- VIII «рішення з питань проходження служби оформлюються письмовими наказами по особовому складу на підставі відповідних документів, перелік та форма яких установлюються Міністерством внутрішніх справ України. Видавати накази по особовому складу можуть керівники органів, підрозділів, закладів та установ поліції відповідно до повноважень, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, та номенклатурою посад, затвердженою Міністерством внутрішніх справ України»¹⁷⁰¹⁷¹.

Місцеві нормативні акти, видані Національною поліцією, забезпечують узгодження протоколів поліцейської служби з ширшим законодавством про працю та врахування унікальних потреб поліції. Ці накази оптимізують кадрові рішення, від найму до звільнення, створюючи структуроване середовище, яке підтримує послідовне застосування політик у підрозділах. Чітке розмежування між поліцейськими та загальними трудовими розпорядженнями не тільки відображає спеціалізований характер поліцейської роботи, але й підвищує підзвітність. Завдяки централізації кадрових рішень у встановлених рамках Національна поліція може ефективно керувати кар'єрним просуванням, дисциплінарними стягненнями та службовими наказами, зміцнюючи стабільний шлях кар'єрного розвитку для офіцерів.

Механізм видання подібних локальних документів передбачено у Наказі МВС «Про затвердження Порядку підготовки та видання наказів щодо проходження служби в поліції» від 23.11.2016 №1235. Згідно з Розділом II документу, підставою для видання наказів по особовому складу є такі зміни в службовій діяльності: «призначення на посади, переміщення по службі, тимчасове виконання обов'язків за іншою посадою; присвоєння та позбавлення спеціальних звань поліції, пониження у спеціальному званні на один ступінь;

¹⁷⁰ Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України: наказ від 06.07.2017 №570 // Офіційний вісник України. 2017. №72. ст.2212.

¹⁷¹ Лагодієнко Д.О. Правове регулювання кар'єрного росту поліцейських : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2023. 209 с.

закріплення спеціальних жетонів з індивідуальним номером; заохочення; зарахування у розпорядження; звільнення з посади; звільнення зі служби в поліції; відрядження поліцейських до державних (міждержавних) органів, установ, організацій та органів місцевого самоврядування із залишенням на службі в поліції; відсторонення від виконання службових обов'язків (посади); надання відпусток відповідно до законодавства; зміни прізвища, імені та по батькові; обчислення стажу служби в поліції, який дає право на встановлення поліцейським надбавки за вислугу років, надання додаткової оплачуваної відпустки; встановлення посадових окладів; встановлення чи скасування додаткових видів грошового забезпечення, премії та інших доплат відповідно до вимог чинного законодавства України; направлення поліцейських для проходження служби у складі національного персоналу в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, а також їх повернення. Накази по особовому складу повинні мати єдину самостійну порядкову нумерацію, окрему від наказів іншого характеру (нормативноправового, організаційно-розпорядчого тощо)»¹⁷².

Детальний процес видання кадрових наказів, як описано в директивах міністерства, відображає структурований підхід, необхідний для управління великою складною робочою силою. Враховуючи діапазон потенційних кадрових рішень – від присвоєння рангів до міжнародних розгортань – чіткі вказівки допомагають гарантувати, що кожне рішення відповідає правовим стандартам і організаційним цілям. Ця комплексна структура також дозволяє поліцейським зрозуміти, як їхні кар'єрні рішення узгоджуються з організаційними змінами, тим самим сприяючи прозорості та довірі всередині сил. Такий системний підхід до замовлень підтримує середовище, засноване на заслугах, сприяючи справедливому та послідовному кар'єрному росту.

Особливий спектр завдань та функцій, які покладаються на працівників Національної поліції України, детермінує специфіку службової кар'єри

¹⁷² Про затвердження Порядку підготовки та видання наказів щодо проходження служби в поліції: наказ від 23.11.2016 №1235 // Офіційний вісник України. 2017. №7. ст.209.

поліцейських вже на її початку. Так, сам доступ до професії поліцейського консолідує в собі декілька важливих відмінностей. За загальним правилом, згідно з положеннями КЗпП, прийняття на роботу відбувається за рахунок укладення між працівником та роботодавцем трудового договору – «угоди між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін. До того ж, при укладенні трудового договору угодою сторін може бути обумовлене випробування з метою перевірки відповідності працівника роботі, яка йому доручається. Умова про випробування повинна бути застережена в наказі (розпорядженні) про прийняття на роботу. В період випробування на працівників поширюється законодавство про працю»¹⁷³¹⁷⁴.

Процес найму в Національну поліцію передбачає спеціалізоване оцінювання поза стандартними трудовими контрактами, що відрізняє його від типової практики найму. Ці оцінки надають пріоритет готовності кандидата, оскільки служба в поліції вимагає фізичної, психічної та етичної стійкості. Встановлюючи обов'язкові перевірки та психофізіологічні обстеження, Національна поліція гарантує, що на службу будуть прийняті лише кваліфіковані кандидати, які відповідають високим стандартам здоров'я та доброчесності. Цей суворий процес вказує на вимогливість поліцейської роботи, яка готує кандидатів до багатогранних обов'язків, з якими вони зіткнуться, і гарантує, що поліція підтримує надійну та професійну робочу силу.

¹⁷³ Кодекс законів про працю України : Закон України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. № 50 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

¹⁷⁴ Лагодієнко Д.О. Правове регулювання кар'єрного росту поліцейських : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2023. 209 с.

Тобто, відповідно до загального трудового законодавства початок кар'єри будь-якого працівника відбувається за фактом укладення трудового договору. Натомість, в роботі Національної поліції України процедура прийняття на службу є значно ширшою та передбачає попередню перевірку кандидатів. Зокрема, згідно із статтею 50 Закону України «Про Національну поліцію України» від 02.07.2015 №580-VIII «громадяни нашої держави, які виявили бажання вступити на службу в поліцію, з метою визначення стану їхнього здоров'я зобов'язані пройти медичні обстеження, а також перевірку рівня фізичної підготовки, психофізіологічне обстеження, обстеження на предмет виявлення алкогольної, наркотичної та токсичної залежності. Громадяни України, які виявили бажання вступити на службу в поліції, за їхньою згодою проходять тестування на поліграфі»¹⁷⁵.

На відміну від загальної трудової практики, де працевлаштування починається після стандартного контракту, приєднання до Національної поліції вимагає проходження ретельних перевірок і фізичних іспитів, що гарантує, що кандидати володіють стійкістю, необхідною для правоохоронних органів. Цей структурований процес найму включає обов'язковий випробувальний термін, що дає поліцейському департаменту повне розуміння придатності кандидата перед постійним прийомом. Попередні оцінки створюють фундамент надійності та довіри, що має вирішальне значення для високого середовища роботи поліції, де поліцейські повинні приймати швидкі та обґрунтовані рішення для підтримки громадської безпеки та довіри.

Перевірка стану здоров'я кандидатів на службу в поліцію здійснюється військово-лікарняними комісіями МВС, до основних завдань яких, згідно Наказу МВС «Про затвердження Положення про діяльність медичної (військово-лікарської) комісії МВС» від 03.04.2017 №285 віднесено: «визначення за станом здоров'я, фізичного розвитку, а для окремих видів службової діяльності – за індивідуальними психофізіологічними

¹⁷⁵ Про Національну поліцію: закон від 02.07.2015 №580-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2015. №40-41. ст.379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

особливостями, придатності кандидатів до служби в поліції, кандидатів до вступу до вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, здобувачів вищої освіти навчальних закладів, придатності поліцейських до подальшої служби при переміщенні по службі, проходження служби у відрядженні за кордоном»¹⁷⁶¹⁷⁷.

Оцінка стану здоров'я кандидатів у поліцію, яку проводять військово-лікарські комісії, є невід'ємною частиною підтримки високофункціональної сили. Ці оцінки не лише підтверджують безпосередню придатність кандидатів до служби, але й оцінюють їх довгострокову здатність виконувати фізично складні ролі. Залучаючи медичних працівників, Національна поліція гарантує, що всі нові офіцери готові впоратися з психологічним і фізичним тиском роботи. Така прихильність до оцінки стану здоров'я та можливостей підтримує стійкість сил, оскільки для служби відбираються лише ті, хто відповідає суворим критеріям стану здоров'я, що мінімізує ризики для офіцерів і населення.

Інша особливість початку службової кар'єри працівників поліції полягає у навчанні поліцейських, прийнятих на службу в поліцію. Так, за загальним правилом, особи добираються на службу в поліцію в порядку проведення конкурсу. З цією метою в органах поліції формуються спеціальні конкурсні комісії. Згідно із Наказом МВС «Типовий порядок проведення конкурсу на службу до поліції та/або зайняття вакантної посади» від 25.12.2015 №1631 конкурс включає в себе декілька етапів: «1) тестування: на знання законодавчої бази (професійний тест); на загальні здібності і навички (тест загальних навичок); особистісних характеристик (психологічний тест); 2) перевірка рівня фізичної підготовки; 3) співбесіда»¹⁷⁸. «Результати конкурсних етапів, чинні протягом шести місяців з дня закінчення конкурсу та можуть

¹⁷⁶ Про затвердження Положення про діяльність медичної (військово-лікарської) комісії МВС: наказ від 03.04.2017 №285 // Офіційний вісник України. 2017. №41. ст.1296.

¹⁷⁷ Лагодієнко Д.О. Правове регулювання кар'єрного росту поліцейських : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2023. 209 с.

¹⁷⁸ Типовий порядок проведення конкурсу на службу до поліції та/або зайняття вакантної посади, Затверджено Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 25.12.2015 № 1631 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0050-16#n4>

використовуватися кандидатом для участі в інших конкурсах на службу до поліції. Кандидатові, що брав участь у конкурсі, за його письмовим зверненням поліцейською комісією надається довідка з результатами цих конкурсних етапів. а результатами обговорення кандидата поліцейська комісія приймає одне з таких рішень: рекомендований до проходження служби в поліції та/або на зайняття вакантної посади; не рекомендований до проходження служби в поліції та/або на зайняття вакантної посади. Голосування поліцейської комісії за результатами співбесіди та обговорення членами поліцейської комісії результатів тестувань (перевірок) і документів кандидата проводяться за відсутності кандидата і запрошених осіб»¹⁷⁹.

Процес конкурсного відбору є важливим першим кроком у забезпеченні того, щоб новобранці були добре підготовлені до вимог роботи в поліції. Використовуючи багатогранне оцінювання, поліцейська комісія може точно оцінити сильні сторони, знання та придатність кожного кандидата до ролі. Такий структурований підхід не лише гарантує, що поліцейські володіють необхідними навичками та компетенціями, але й узгоджується з ширшими цілями Національної поліції щодо формування спроможної та гідної довіри робочої сили. Крім того, етапи конкурсу дають кандидатам об'єктивну оцінку їх готовності, яка може слугувати орієнтиром у майбутніх процесах найму, сприяючи узгодженим стандартам у різних органах поліції.

Позитивний результат конкурсного відбору дає підстави призначити відповідну особу на поліцейську посаду, а також направити його на первинну професійну підготовку відповідно до Наказу МВС «Про затвердження Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції» від 16.02.2016 №105. Згідно з положеннями документу, поліцейські, яких вперше прийнято на службу в поліції, проходять професійну підготовку з метою набуття ними спеціальних навичок, необхідних для виконання повноважень поліції, у тому числі

¹⁷⁹ Типовий порядок проведення конкурсу на службу до поліції та/або зайняття вакантної посади, Затверджено Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 25.12.2015 № 1631 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0050-16#n4>

відповідну спеціальну підготовку щодо зберігання, носіння, застосування і використання вогнепальної зброї. Професійна підготовка проводиться на базі вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання та установ (закладів) Національної поліції, що діють для забезпечення організації відповідної спеціальної підготовки поліцейських, уперше прийнятих на службу в поліції, а також підвищення кваліфікації і перепідготовки молодшого складу поліції, проведення окремих видів службової підготовки поліцейських. Проходження поліцейським професійної підготовки підтверджується довідкою про закінчення первинної професійної підготовки, яка долучається до його особової справи. Перелік навчальних дисциплін (предметів), час, відведений на їх вивчення, та строки підготовки визначаються відповідними навчальними програмами (планами), які розробляються кадровим підрозділом апарату Національної поліції, погоджуються із заінтересованими структурними підрозділами апарату Національної поліції та затверджуються керівництвом МВС¹⁸⁰¹⁸¹.

Після конкурсного відбору початкова професійна підготовка пропонує новобранцям необхідні знання та навички, характерні для поліцейських обов'язків. На цьому етапі наголошується як на теоретичних, так і на практичних аспектах роботи поліції, включаючи безпечне поводження зі зброєю та застосування законних повноважень у реальних сценаріях. Навчальні програми адаптовані відповідно до поточних викликів поліцейської діяльності та створені для того, щоб новобранці були повністю підготовлені до складнощів сучасних правоохоронних органів. Створюючи міцну основу шляхом цілеспрямованої освіти та розвитку навичок, Національна поліція гарантує, що нові поліцейські не лише мають кваліфікацію, але й добре оснащені для відповідального та ефективного служіння суспільству.

¹⁸⁰ Про затвердження Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції: наказ від 16.02.2016 №105 // Офіційний вісник України. 2016. №35. ст.81.

¹⁸¹ Лагодієнко Д.О. Правове регулювання кар'єрного росту поліцейських : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2023. 209 с.

Інший порядок початку кар'єри поліцейського передбачає навчання у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання (далі – ЗВО). Відповідно до Наказу МВС «Про затвердження Порядку добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції України, та вищого військового навчального закладу Національної гвардії України» від 15.04.2016 №315 ЗВО здійснюють підготовку кадрів для МВС, Національної поліції України та Національної гвардії України ступенів вищої освіти бакалавра, магістра, доктора філософії, доктора наук. Підставою для оголошення прийому до ЗВО для здобуття вищої освіти є ліцензія на провадження освітньої діяльності, видана МОН, та затвержені вченою радою правила прийому до ЗВО. Правила прийому розробляються відповідно до законодавства України, умов прийому до закладів вищої освіти України, що затверджуються МОН у відповідному році вступу, цього Порядку та після затвердження вченою радою ЗВО оприлюднюються на його офіційному вебсайті. Для здобуття ступенів вищої освіти приймаються: «1) особи, які здобули повну загальну середню освіту або освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста,- для здобуття ступеня бакалавра; 2) особи, які здобули ступінь бакалавра, магістра (освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліста),- для здобуття ступеня магістра; 3) особи, які здобули ступінь магістра (освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліста),- для здобуття ступеня доктора філософії; 4) особи, які здобули ступінь доктора філософії (кандидата наук),- для здобуття ступеня доктора наук»¹⁸².

Офіцери поліції, які здобувають кар'єру через вищу освіту в закладах зі спеціальними програмами підготовки, часто отримують ширше розуміння правових, соціальних та оперативних аспектів правоохоронної діяльності. Ці

¹⁸² Про затвердження Порядку добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції України, та вищого військового навчального закладу Національної гвардії України: наказ від 15.04.2016 №315 // Офіційний вісник України. 2016. №41/44. ст.243.

програми, розроблені для різних освітніх рівнів, від бакалавра до доктора, надають офіцерам передові знання, які сприяють стратегічному мисленню та лідерським здібностям. Такий підхід дає змогу поліцейським силам виховувати лідерів, які є не лише експертами у правоохоронній діяльності, але й добре обізнаними в соціальних науках, етиці та політиці, що є ключовим для ефективної та справедливої діяльності поліції в різноманітному суспільстві.

Окрім того, згідно з Законом України «Про Національну поліцію України» від 02.07.2015 №580-VIII «слухачі та курсанти вищих навчальних закладів із специфічними умовами, які здійснюють підготовку поліцейських перебувають у кардах поліції. Після закінчення навчання дані особи підлягають розподілу з урахуванням інтересів служби відповідно до набутої кваліфікації, спеціальності та спеціалізації». Важливою особливістю правового регулювання службової кар'єри поліцейських, є встановлення на законодавчому рівні спеціальних звань для осіб, які працюють на посадах поліцейських. Так, згідно статті 80 Закону «Про Національну поліцію», встановлено такі спеціальні звання поліцейських: «1) спеціальні звання молодшого складу: рядовий поліції; капрал поліції; сержант поліції; старший сержант поліції; 2) спеціальні звання середнього складу: молодший лейтенант поліції; лейтенант поліції; старший лейтенант поліції; капітан поліції; майор поліції; підполковник поліції; полковник поліції; 3) спеціальні звання вищого складу поліції: генерал поліції третього рангу; генерал поліції другого рангу; генерал поліції першого рангу»¹⁸³¹⁸⁴.

Після завершення навчання випускники вступають на службу на посади, які найкраще використовують їхню підготовку, гарантуючи, що навички та знання кожного офіцера відповідають його ролі. Цей процес розподілу, передбачений законом, дозволяє Національній поліції підтримувати збалансовану та ефективну силу шляхом призначення офіцерів на посади, які

¹⁸³ Про Національну поліцію: закон від 02.07.2015 №580-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2015. №40-41. ст.379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

¹⁸⁴ Лагодієнко Д.О. Правове регулювання кар'єрного росту поліцейських : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2023. 209 с.

відповідають їхнім кваліфікаціям. Враховуючи як потреби поліції, так і спеціалізований досвід кожного випускника, Національна поліція забезпечує оптимальне використання кадрів. Такий продуманий підхід до працевлаштування та розвитку кар'єри дозволяє офіцерам робити значний внесок у громадську безпеку та виконувати свої функції з упевненістю та досвідом.

Чергові спеціальні звання поліції присвоюються після закінчення строку вислуги в попередньому званні, за умови відповідності спеціального звання, що присвоюється, спеціальному званню, передбаченому займаною штатною посадою, відсутності незнятих дисциплінарних стягнень. Строки вислуги в спеціальних званнях поліції становлять: «капрал поліції - 1 рік; сержант поліції - 3 роки; молодший лейтенант поліції - 1 рік; лейтенант поліції - 2 роки; старший лейтенант поліції - 3 роки; капітан поліції - 4 роки; майор поліції - 4 роки; підполковник поліції - 5 років»¹⁸⁵. Однією з важливих особливостей правового регулювання безпосередньо активного етапу службової кар'єри поліцейських, тобто, їх прямої трудової діяльності є багатоманітність службово-трудова обов'язків. Так, поряд із трудовими обов'язками працівників, службовими обов'язками поліцейських, існують обов'язки, які визначені підрозділом в якому поліцейський проходить службу. Наприклад, окремим нормативно-правовим актом підзаконного характеру регульовано роботу слідчих підрозділів, а саме Наказом МВС «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» від 06.07.2017 №570. За текстом наказу, «слідчі підрозділи Національної поліції України є структурними підрозділами апарату центрального органу управління поліції, її територіальних органів - головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві, територіальних (відокремлених) підрозділів головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті

¹⁸⁵ Про затвердження Порядку присвоєння спеціальних звань поліції та позбавлення спеціальних звань: наказ від 12.03.2016 №177 // Офіційний вісник України. 2016. №30. ст.1227.

Києві, які згідно з кримінальним процесуальним законодавством є органами досудового розслідування, які забезпечують досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції»¹⁸⁶.

Структурована система підвищення в званнях і термінів служби в Національній поліції відображає прагнення до чіткого та доступного кар'єрного шляху для офіцерів. Визначаючи кожне звання з конкретною тривалістю служби та критеріями ефективності, Національна поліція підтримує систему просування на основі заслуг, яка заохочує постійне зростання та самовідданість. Цей структурований прогрес зміцнює професійні стандарти та мотивує офіцерів постійно працювати якнайкраще, знаючи, що просування по службі цілком досяжне. Чіткість і передбачуваність цієї системи сприяють високому моральному духу та професійній чесності, гарантуючи, що досягнення в рангах відображають як досвід, так і заслуги.

Як Національна поліція забезпечує гендерну рівність і сприяє різноманіттю своїх співробітників?

Гендерна рівність і різноманітність у поліцейських силах привернули увагу в усьому світі як основні компоненти демократичного управління та суспільної довіри. В Україні Національна поліція вжила заходів для покращення гендерної рівності, хоча проблеми залишаються, особливо через напругу воєнного стану.

Гендерна рівність залишається важливою проблемою в усьому світі та в Україні. Країна посідає 66 місце зі 146 в Індексі гендерного розриву за 2023 рік (порівняно з 81 місцем у 2022 році), що відображає постійний, але складний прогрес у подоланні системної нерівності¹⁸⁷¹⁸⁸. Відповідно до Стратегії

¹⁸⁶ Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України: наказ від 06.07.2017 №570 // Офіційний вісник України. 2017. №72. ст.2212.

¹⁸⁷ World Economic Forum. Global Gender Gap Report 2023 URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf

¹⁸⁸ European Commission. Gender Equality Strategy 2018-2023 URL: <https://rm.coe.int/prems-041318-gbr-gender-equality-strategy-2023-ukr-new2/16808b35a4>

гендерної рівності Ради Європи (2018-2023) та Державної стратегії забезпечення рівних прав уряду України (2022)¹⁸⁹, забезпечення рівних можливостей у Національній поліції є як національним, так і суспільним пріоритетом.

Зусилля щодо гендерної рівності в поліцейській діяльності часто посиляються на прогресивну політику в країнах Північної Європи та Канаді, де жінки становлять значну частину персоналу правоохоронних органів (до 30% у деяких силах)¹⁹⁰. Наприклад, у Норвегії офіцерів поліції навчають вирішувати проблеми, пов'язані з гендерною ознакою, приділяючи особливу увагу зменшенню гендерних упереджень під час прийому на роботу та просування по службі. Національна рада начальників поліції Великої Британії розробила політику щодо пом'якшення гендерних упереджень, у звітах наголошується на покращенні морального духу та гендерної співпраці в поліції.

Сама ж гендерна рівність може означати, що люди будь-якої статі можуть вільно обирати будь-яку кар'єру, спосіб життя і користуватися своїми здібностями без будь-якої дискримінації. Їхні права, можливості і доступ до суспільства не залежать від статі. Гендерна рівність не обов'язково передбачає однакове ставлення до всіх, але різні потреби і прагнення людей цінуються однаково. Через це гендерну рівність часто пов'язують з егалітаризмом – прагненням до абсолютної рівності всіх членів суспільства¹⁹¹.

Пропонуємо зосередитись на наступних проявах гендерної нерівності в поліції: а) кар'єрних (пов'язані з проходженням служби, доббором на посади, обмеженням служби певними напрямками); б) особистісних (домагання на службі, сексизм, поєднання сімейних обов'язків та професійної діяльності); в)

¹⁸⁹ Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану її реалізації на 2022-2024 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 р. № 752-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2022-%D1%80#Text>

¹⁹⁰ Радченко Я.О. Гендерна рівність в Україні: досягнення та виклики. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія Право.* №7, 2021. URL: <https://explainer.ua/genderna-rivnist-v-ukrayini-dosyagnennya-ta-vikliki/>

¹⁹¹ Радченко Я.О. Гендерна рівність в Україні: досягнення та виклики. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія Право.* №7, 2021. URL: <https://explainer.ua/genderna-rivnist-v-ukrayini-dosyagnennya-ta-vikliki/>

службових (забезпечення одностроєм, залучення до чергувань, забезпечення умов служби)¹⁹².

Сама ж сутність гендерної нерівності в поліції полягає у тому, що жінки-поліцейські стикаються з різноманітними проявами упередженого ставлення до них, що призводить до неможливості належної реалізації ними власних прав, свобод та законних інтересів у порівнянні з чоловіками¹⁹³.

Запровадження воєнного стану ускладнило ці проблеми, поклавши на поліцейських підвищені очікування та навантаження. Жінки стикаються з підвищеним ризиком, стресом і необхідністю працювати в умовах, які часто посилюють нерівність на робочому місці. Випадки насильства зросли, і поліції доручено пом'якшувати такі випадки, водночас керуючи своєю особистою безпекою в умовах підвищеного стресу. Ця реальність підкреслює невідкладність заходів, орієнтованих на гендерні аспекти, щоб забезпечити справедливу підтримку для всіх офіцерів у цей період¹⁹⁴.

У відповідь на це Міністерство внутрішніх справ ухвалило конкретну політику для вирішення цих проблем¹⁹⁵. Ця політика спрямована на створення більш інклюзивного робочого середовища та зменшення випадків дискримінації за статтю. Основні заходи включають:

1. Створення органів гендерного нагляду: Міністерство створило Департамент моніторингу дотримання прав людини, відповідальний за забезпечення впровадження гендерної політики в поліцейських підрозділах.

2. Просування по службі та прозорий найм: тепер політика передбачає прозорі, конкурентні процеси найму на вакантні посади, зменшуючи вплив упереджень, які раніше перешкоджали просуванню жінок-офіцерів по службі.

¹⁹² Стахура А. П. Забезпечення гендерної рівності у Національній Поліції України під час дії воєнного стану: основні тенденції. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія Право.* №9, 2023, С.50-56. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-9-01-03>

¹⁹³ Радченко Я.О. Гендерна рівність в Україні: досягнення та виклики. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія Право.* №7, 2021. URL: <https://explainer.ua/genderna-rivnist-v-ukrayini-dosyagnennya-ta-vikliki/>

¹⁹⁴ Стахура А. П. Забезпечення гендерної рівності у Національній Поліції України під час дії воєнного стану: основні тенденції. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія Право.* №9, 2023, С.50-56. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-9-01-03>

¹⁹⁵ Рівні права та можливості. Офіційний сайт Міністерства Внутрішніх справ України. URL: <https://mvs.gov.ua/activity/rivni-prava-ta-mozlivosti>

3. Покращені умови праці: коригування уніформи та обладнання з урахуванням анатомічних відмінностей, а й покращення санітарних умов для жінок-офіцерів, відображають прихильність гендерно-чутливим реформам.

4. Освітні програми: Навчання з гендерної чутливості включено до поліцейської освіти, заохочуючи робочу силу, яка цінує різноманітність і рівність.

5. Запобігання домаганням на робочому місці: спеціальний підрозділ розглядає заяви про сексуальні домагання та дискримінацію, спрямовані на швидке втручання для створення безпечнішого робочого середовища.

Підхід Міністерства внутрішніх справ до гендерної рівності є інституційно комплексним, з акцентом на розбудові системи «нульової толерантності» до дискримінації. Включаючи гендерні компоненти до бюджетних асигнувань та контролюючи просування по службі, Міністерство забезпечує врахування гендерного паритету при прийнятті кадрових рішень. Важливо, що Міністерство також підтримує збільшення участі жінок у миротворчих ролях, щоб продемонструвати українських жінок на міжнародній арені як здатних лідерів у зусиллях у сфері безпеки.

Якими нормативно-правовими актами передбачено право працівників Національної поліції на отримання службового житла?

Житлове забезпечення поліцейських передбачено Житловим Кодексом Української РСР, Законом України «Про національну поліцію», Постановою Ради Міністрів УРСР «Про службові приміщення», Постановою КМУ «Про затвердження Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу» та інші.¹⁹⁶¹⁹⁷¹⁹⁸¹⁹⁹

¹⁹⁶ Житловий Кодекс Української РСР : Кодекс України від 30.06.1983 № 5464-X : станом на 19 листоп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

¹⁹⁷ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII: станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

¹⁹⁸ Про службові жилі приміщення : Постанова Ради Міністрів Укр. Рад. Соціаліст. Респ. від 04.02.1988 № 37 : станом на 8 черв. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-88-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

Яка характерна риса службового приміщення?

Відповідно до житлового законодавства службові жилі приміщення призначаються для заселення громадянами, які у зв'язку з характером їх трудових відносин повинні проживати за місцем роботи або поблизу від нього. Жиле приміщення включається до числа службових рішенням виконавчого комітету районної, міської, районної в місті ради. Під службові жилі приміщення виділяються, як правило, окремі квартири.²⁰⁰

За яких умов здійснюється житлове забезпечення поліцейських та членів їх сімей?

Поліцейські забезпечуються житлом на підставах і в порядку, визначених житловим законодавством.

Поліцейським, які згідно із законом визнані такими, що потребують поліпшення житлових умов, житлова площа надається в першочерговому порядку.

Особам, які звільнені зі служби в поліції і визнані особами з інвалідністю І групи внаслідок поранення, контузії, каліцтва, одержаних під час виконання службових обов'язків під час служби в поліції, або захворювання, одержаного під час проходження служби в поліції, і які згідно із законом визнані такими, що потребують поліпшення житлових умов, житлові приміщення надаються позачергово.

Членам сім'ї (дружині (чоловіку), дітям) поліцейського, який загинув під час виконання службових обов'язків, які згідно із законом визнані такими, що потребують поліпшення житлових умов та на момент загибелі поліцейського перебували на обліку осіб, які потребують поліпшення житлових умов, у

¹⁹⁹ Про затвердження Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу : Постанова Каб. Міністрів України від 14.11.2018 № 1201 : станом на 8 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2018-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

²⁰⁰ Житловий Кодекс Української РСР : Кодекс України від 30.06.1983 № 5464-Х : станом на 19 листоп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

відповідному населеному пункті, житлове приміщення надається в позачерговому порядку.

Поліцейським та членам їхніх сімей можуть надаватися житлові приміщення в гуртожитках та службові житлові приміщення в порядку і на умовах, визначених житловим законодавством.²⁰¹

Чи зберігається право у поліцейського на житлове забезпечення після звільнення зі служби в поліції?

Поліцейські, які перебувають на обліку громадян, що потребують поліпшення житлових умов, під час звільнення зі служби в поліції за станом здоров'я, за віком, у зв'язку із скороченням штату залишаються на цьому обліку до одержання житла з державного житлового фонду до настання визначених законом підстав для зняття із зазначеного обліку.

Чи можуть бути виселені з житлового приміщення поліцейські?

Особи з інвалідністю з числа осіб рядового і начальницького складу органів Міністерства внутрішніх справ, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії або каліцтва, що їх вони дістали при виконанні службових обов'язків не можуть бути виселені із службових жилих приміщень без надання іншого жилого приміщення.²⁰²

Чи передбачені інші способи житлового забезпечення поліцейських, ніж надання службового приміщення?

Керівники органів поліції мають право виплачувати поліцейським, які не мають власного житла в населеному пункті, де вони проходять службу, і

²⁰¹ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII: станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

²⁰² Житловий Кодекс Української РСР : Кодекс України від 30.06.1983 № 5464-X : станом на 19 листоп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

винаймають житло на підставі договору житлового найму, компенсацію за найм у розмірі і порядку, що визначаються Кабінетом Міністрів України.²⁰³

Періодичність виплати та розмір грошової компенсації поліцейським за найм ними житла ?

Грошова компенсація виплачується щомісяця (у поточному місяці за попередній) у розмірі фактичних витрат, але не більш як:

два прожиткових мінімуми, установлені законом для працездатних осіб на 1 січня календарного року, - у м. Києві;

півтора прожиткового мінімуму, установленого законом для працездатних осіб на 1 січня календарного року, - у мм. Сімферополі, Севастополі та обласних центрах;

один прожитковий мінімум, установлений законом для працездатних осіб на 1 січня календарного року, - в інших населених пунктах.

Зазначені розміри збільшуються в 1,5 раза за наявності в поліцейського трьох і більше членів сім'ї.

Виплата грошової компенсації поліцейським здійснюється в межах відповідних бюджетних призначень, передбачених Національній поліції на відповідний рік.

У разі коли двоє і більше членів сім'ї, які спільно проживають, є поліцейськими, грошова компенсація виплачується лише одному із членів сім'ї.²⁰⁴

²⁰³ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII: станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

²⁰⁴ Про затвердження Порядку виплати та визначення розміру грошової компенсації поліцейським за найм ними житла : Постанова Каб. Міністрів України від 24.10.2018 № 866. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2018-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

***Який передбачено порядок отримання грошової компенсації
поліцейським за найм житла?***

Поліцейський для отримання грошової компенсації та визначення її розміру разом з рапортом подає керівникові органу Національної поліції за місцем проходження служби такі документи:

копію паспорта громадянина України поліцейського та копії паспортів громадянина України членів його сім'ї (у разі наявності);

копію документа, що засвідчує реєстрацію в Державному реєстрі фізичних осіб - платників податків (крім фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідному контролюючому органу і мають відмітку в паспорті) поліцейського та членів його сім'ї;

копію свідоцтва про шлюб (у разі наявності);

копію свідоцтва про народження дитини (у разі наявності);

копію договору житлового найму;

довідку про отримання (неотримання, здачу) жилого приміщення з попереднього місця проходження служби (крім осіб, що прибули з тимчасово окупованої території України та району проведення антитерористичної операції);

довідку про перебування на обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов;

довідку про реєстрацію місця проживання кожного члена сім'ї поліцейського;

довідку з місця роботи повнолітніх членів сім'ї поліцейського про неотримання (отримання) компенсації за найм житла, якщо така компенсація передбачена законодавством.

Копії документів (квитанція, акт приймання-передачі тощо), що підтверджують оплату найму житла, а також довідка з місця роботи повнолітніх членів сім'ї поліцейського про неотримання (отримання)

компенсації за найм житла, якщо така компенсація передбачена законодавством, подаються щомісяця поліцейським до відповідного підрозділу органу Національної поліції.

На підставі поданих документів комісія з питань виплати грошової компенсації, організація роботи якої здійснюється в порядку, визначеному Національною поліцією, подає пропозиції керівникові органу Національної поліції для прийняття ним рішення про виплату або про відмову у виплаті грошової компенсації.

У разі прийняття керівником органу Національної поліції рішення про виплату грошової компенсації, така компенсація виплачується поліцейському за місцем проходження служби починаючи з дня реєстрації у відповідному органі Національної поліції поданого ним рапорту.²⁰⁵

У яких випадках грошова компенсація поліцейським за найм житла не виплачується?

Грошова компенсація не виплачується в разі:

наявності на праві приватної власності в поліцейського або членів його сім'ї за місцем проходження служби житла, яке відповідає встановленим санітарним і технічним вимогам та площа якого відповідає нормам жилої площі, визначеним житловим законодавством;

нездачі поліцейським службового житлового приміщення (у тому числі житлового приміщення в гуртожитку) за попереднім місцем проходження служби (крім осіб, що прибули з тимчасово окупованої території України та району проведення антитерористичної операції);

отримання одним з повнолітніх членів сім'ї поліцейського компенсації за найм житла.

У разі відмови у виплаті грошової компенсації копія відповідного рішення із зазначенням підстав для його прийняття надсилається

²⁰⁵ Про затвердження Порядку виплати та визначення розміру грошової компенсації поліцейським за найм ними житла : Постанова Каб. Міністрів України від 24.10.2018 № 866. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2018-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

поліцейському протягом трьох робочих днів з моменту прийняття такого рішення.²⁰⁶

Які існують підстави припинення виплати грошової компенсації поліцейським за найм житла?

Виплата грошової компенсації припиняється з дня, наступного за днем: набуття права власності поліцейським на житлове приміщення, отримання права проживання в службовому житловому приміщенні або житловому приміщенні в гуртожитку;

отримання одним з повнолітніх членів сім'ї поліцейського компенсації за найм житла;

переведення поліцейського до іншого органу Національної поліції;

звільнення поліцейського із служби в поліції;

закінчення строку дії договору житлового найму;

відрадження поліцейського до державних органів, установ та організацій із залишенням на службі в поліції;

виходу поліцейського на пенсію.

У разі настання випадків, передбачених абзацами другим, третім та шостим цього пункту, поліцейський зобов'язаний протягом 10 робочих днів письмово повідомити про це керівникові органу Національної поліції за місцем проходження служби, де отримує грошову компенсацію.

Оскарження рішення керівника органу Національної поліції щодо відмови у виплаті грошової компенсації, припинення виплати грошової компенсації, а також її розміру здійснюється в судовому порядку.²⁰⁷

²⁰⁶ Про затвердження Порядку виплати та визначення розміру грошової компенсації поліцейським за найм ними житла : Постанова Каб. Міністрів України від 24.10.2018 № 866. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2018-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

²⁰⁷ Про затвердження Порядку виплати та визначення розміру грошової компенсації поліцейським за найм ними житла : Постанова Каб. Міністрів України від 24.10.2018 № 866. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2018-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

Які існують додаткові форми житлового забезпечення поліцейських?

З метою належного забезпечення житловими умовами поліцейських 14 листопада 2018 р. Кабінетом Міністрів України прийнято постанову № 1201 «Про затвердження Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу».

Цей Порядок визначає механізм забезпечення поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, Державного бюро розслідувань житлом на умовах фінансового лізингу та компенсації частини лізингових платежів за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел, не заборонених законодавством.²⁰⁸

Які передбачені підстави набуття права поліцейськими на забезпечення житлом на умовах фінансового лізингу?

Поліцейський або особа рядового чи начальницького складу служби цивільного захисту має право на забезпечення житлом на умовах фінансового лізингу в разі:

- наявності вислуги не менше ніж два роки, крім осіб, які мають статус учасника бойових дій;
- якщо до досягнення граничного віку перебування на службі залишилося не менше ніж п'ять років.²⁰⁹

На який строк укладається договір фінансового лізингу з поліцейським?

Договори фінансового лізингу та про компенсацію частини лізингових платежів укладаються на строк до дати досягнення лізингоодержувачем

²⁰⁸ Про затвердження Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу : Постанова Каб. Міністрів України від 14.11.2018 № 1201 : станом на 8 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2018-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

²⁰⁹ Про затвердження Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу : Постанова Каб. Міністрів України від 14.11.2018 № 1201 : станом на 8 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2018-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

граничного віку перебування на службі. Строк дії таких договорів не повинен бути менше ніж п'ять років та не може перевищувати 20 років.²¹⁰

Яке житло передається поліцейському у фінансовий лізинг?

У фінансовий лізинг передається житло, що перебувало в експлуатації не більш як протягом 20 років чи реконструкцію (капітальний ремонт) якого здійснено не більш як за 10 років до укладення договору фінансового лізингу та яке відповідає нормативній площі житла, яка становить не більш як 21 кв. метр загальної площі на одну особу та додатково 10,5 кв. метра загальної площі житла на сім'ю, але не більш як 94,5 кв. метра.

Нормативна площа житла, що є однокімнатною квартирою та надається для сім'ї з однієї особи (одинокі особа), становить не більш як 52,5 кв. метра загальної площі.

У разі перевищення нормативної площі житла вартість понаднормативної площі житла лізингоодержувач сплачує авансовим платежем за власний рахунок згідно з умовами договору фінансового лізингу.²¹¹

Як розраховується вартість житла, яке передається у фінансовий лізинг поліцейським?

Вартість 1 кв. метра загальної площі житла, що передається у фінансовий лізинг, не може перевищувати опосередковану вартість спорудження житла за регіонами України, визначену Мінрегіоном та збільшену для:

- 1) мм. Києва, Дніпра, Львова, Одеси та Харкова - у 1,75 раза;

²¹⁰ Про затвердження Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу: Постанова Каб. Міністрів України від 14.11.2018 № 1201: станом на 8 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2018-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

²¹¹ Про затвердження Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу: Постанова Каб. Міністрів України від 14.11.2018 № 1201: станом на 8 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2018-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

2) міст - обласних центрів, міст обласного значення з населенням понад 300 тис. осіб та населених пунктів, які розташовані в районах, прилеглих до меж мм. Києва, Дніпра, Львова, Одеси та Харкова, - у 1,5 раза;

3) міст обласного значення з населенням від 100 тис. до 300 тис. - у 1,25 раза;

4) інших населених пунктів - у межах опосередкованої вартості у відповідній області.²¹²

Який встановлюється порядок оформлення договору фінансового лізингу поліцейським?

Для забезпечення житлом на умовах фінансового лізингу поліцейський або особа рядового чи начальницького складу служби цивільного захисту, Державного бюро розслідувань відповідно до «Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу» подає органу забезпечення житлом за місцем проходження служби або відрядження заяву про отримання житла на умовах фінансового лізингу за формою, визначеною лізингодавцем, в якій зазначає специфікацію житла, яке бажає отримати, зокрема:

- найменування населеного пункту;
- загальну площу та кількість кімнат;
- інші характеристики, зокрема щодо доступу до житла (для осіб з особливими потребами), місце розташування житла (за бажанням).

До заяви заявник додає такі документи:

копію паспорта громадянина України;

копію документа, що засвідчує реєстрацію в Державному реєстрі фізичних осіб - платників податків, у якому зазначено реєстраційний номер

²¹² Про затвердження Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу : Постанова Каб. Міністрів України від 14.11.2018 № 1201 : станом на 8 лют. 2022 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2018-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

облікової картки платника податків (крім осіб, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та мають відмітку в паспорті);

копії довідок про реєстрацію місця проживання заявника та кожного члена його сім'ї, який проживає разом з ним, видані органом реєстрації;

копії свідоцтв про державну реєстрацію актів цивільного стану (про шлюб, розірвання шлюбу, про народження тощо), інших документів, що підтверджують родинні стосунки (за наявності);

копію посвідчення учасника бойових дій (за наявності);

письмову згоду другого з подружжя на укладення договору фінансового лізингу (у разі перебування у шлюбі).

У разі коли обидва з подружжя мають право на забезпечення житлом на умовах фінансового лізингу, заяву про отримання житла на умовах фінансового лізингу подає один з подружжя. У такому разі, крім передбачених цим пунктом документів, такий заявник додатково подає:

документ, в якому визначено стаж служби іншого з подружжя;

документ, що підтверджує неперебування іншого з подружжя на обліку.²¹³

Який встановлено порядок розгляду заяви поліцейського про укладання договору фінансового лізингу?

Орган забезпечення житлом протягом 10 робочих днів розглядає подані заявником документи та приймає одне з наступних рішень:

1. якщо документи відповідають умовам «Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу»:

- бере заявника на облік, про що письмово його інформує;

²¹³ Про затвердження Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу : Постанова Каб. Міністрів України від 14.11.2018 № 1201 : станом на 8 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2018-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

- надсилає уповноваженому підрозділу інформацію про заявника, специфікацію житла, яке він бажає отримати на умовах фінансового лізингу, та документ, в якому визначено дату досягнення заявником граничного віку перебування на службі;
 - 2. якщо подані заявником документи не відповідають умовам «Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу»
- повертає заявнику отримані документи з відповідним обґрунтуванням.²¹⁴

Який передбачено порядок взаємодії уповноваженого підрозділу та лізингодавця щодо прийняття рішення про надання житла поліцейським на умовах фінансового лізингу?

Уповноважений підрозділ щомісяця до 25 числа передає лізингодавцю узагальнену інформацію про заявників, специфікацію житла, яке вони бажають отримати на умовах фінансового лізингу, та про відповідні органи забезпечення житлом за визначеною лізингодавцем формою.

Узагальнена інформація про заявників формується уповноваженим підрозділом окремо за кожним органом забезпечення житлом у порядку черговості взяття їх на облік.

Лізингодавець протягом 30 календарних днів розглядає отримані документи і повідомляє відповідним уповноваженим підрозділам:

1. про наявність у власності житла для передачі у фінансовий лізинг відповідно до «Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу» із зазначенням:

місця розташування житла (повної адреси);

²¹⁴ Про затвердження Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу: Постанова Каб. Міністрів України від 14.11.2018 № 1201: станом на 8 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2018-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

кількості кімнат у житлі;
загальної та житлової площі житла;
загальної вартості та вартості 1 кв. метра житла;
відомостей про суми лізингового платежу та інші істотні умови договору фінансового лізингу;

2. про відсутність у власності необхідного житла для передачі у фінансовий лізинг відповідно до «Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу» та очікувані строки його придбання в установленому законодавством порядку.²¹⁵

Який встановлено порядок погодження житла, яке може бути передано у фінансовий лізинг поліцейським?

Уповноважений підрозділ після отримання від лізингодавця інформації про наявність житла для передачі у фінансовий лізинг повідомляє про це протягом п'яти робочих днів відповідному органу забезпечення житлом для подальшого інформування заявника протягом п'яти робочих днів.

Заявник протягом 10 робочих днів з дня отримання інформації проводить огляд житла, запропонованого лізингодавцем. У разі виявлення бажання отримати це житло на умовах фінансового лізингу заявник для укладення договорів про компенсацію частини лізингових платежів та фінансового лізингу подає органу забезпечення житлом заяву про передачу запропонованого житла у фінансовий лізинг за формою, установлену лізингодавцем, та довідку про доходи членів сім'ї за останні шість місяців, а так само документи, передбачені пунктом 7 «Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби

²¹⁵ Про затвердження Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу : Постанова Каб. Міністрів України від 14.11.2018 № 1201 : станом на 8 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2018-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу», у разі зміни інформації, зазначеної в цих документах.

Орган забезпечення житлом протягом 10 робочих днів розглядає отримані від заявника документи та в разі їх відповідності встановленим «Порядком забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу» вимогам і за умови наявності для компенсації частини лізингових платежів бюджетних асигнувань, установлених кошторисом, або коштів інших джерел, не заборонених законодавством, з урахуванням черговості взяття на облік:

- укладає з лізингодавцем та заявником договір про компенсацію частини лізингових платежів з відкладальною обставиною.

Відкладальною обставиною в договорі про компенсацію частини лізингових платежів, за якою такий договір набере чинності, буде укладення між лізингодавцем та заявником договору фінансового лізингу;

- подає лізингодавцю для укладення договору фінансового лізингу отримані від заявника документи, а також довідку про доходи заявника за останні шість місяців.²¹⁶

Які умови договору фінансового лізингу є обов'язковими?

Лізингодавець на підставі отриманих від органу забезпечення житлом документів укладає з відповідним заявником договір фінансового лізингу.

За договором фінансового лізингу лізингодавець передає належне йому на праві власності житло у платне користування та володіння лізингоодержувачу.

Обов'язковою умовою договору фінансового лізингу є перехід права власності на житло від лізингодавця до лізингоодержувача за умови повного

²¹⁶ Про затвердження Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу: Постанова Каб. Міністрів України від 14.11.2018 № 1201: станом на 8 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2018-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

виконання лізингоодержувачем зобов'язань за цим договором та на визначених у договорі умовах.

Вартість житла протягом строку дії договору фінансового лізингу не змінюється.²¹⁷

Хто повинен бути проінформований про укладання договору фінансового лізингу з поліцейським?

Лізингодавець протягом п'яти робочих днів після укладення договору фінансового лізингу надсилає його копію відповідному органу забезпечення житлом.

У разі перевищення нормативної площі житла додатково подається інформація про сплату лізингоодержувачем авансового платежу.

Орган забезпечення житлом щомісяця інформує відповідний уповноважений підрозділ про укладені договори.²¹⁸

Які складові лізингових платежів?

Лізингові платежі включають:

- суму, яка відшкодовує частину вартості житла;
- суму винагороди лізингодавцю за отримане в лізинг житло за фіксованою відсотковою ставкою, розмір якої визначається з урахуванням вартості залучених (запозичених) фінансових ресурсів, але не більше ставки рефінансування, установленної для лізингодавця.

Розмір лізингових платежів, які сплачуються лізингоодержувачем, зменшується на суму компенсації частини лізингових платежів, яку перераховує на рахунок лізингодавця орган забезпечення житлом.²¹⁹

²¹⁷ Про затвердження Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу : Постанова Каб. Міністрів України від 14.11.2018 № 1201 : станом на 8 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2018-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

²¹⁸ Про затвердження Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу : Постанова Каб. Міністрів України від 14.11.2018 № 1201 : станом на 8 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2018-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

Чи передбачена компенсація частини лізингових платежів поліцейським?

Так, сума компенсації частини лізингових платежів включає частину суми, яка відшкодовує частину вартості житла, та в повному обсязі суму винагороди лізингодавцю.

Розмір частини суми, яка відшкодовує частину вартості житла, визначається з урахуванням стажу служби лізингоодержувача:

- від 5 до 10 років вислуги - 10 відсотків щомісячної суми, яка відшкодовує частину вартості житла;

- від 10 до 15 років вислуги - 20 відсотків щомісячної суми, яка відшкодовує частину вартості житла;

- від 15 і більше років вислуги - 30 відсотків щомісячної суми, яка відшкодовує частину вартості житла.

Розмір частини щомісячної суми, яка відшкодовує частину вартості житла, збільшується на:

5 відсотків на кожну дитину віком до 18 років, яка проживає разом із лізингоодержувачем, але не більш як на 10 відсотків;

на відповідний відсоток, визначений згідно з цим пунктом, залежно від стажу служби іншого з подружжя (у разі, коли дружина/чоловік заявника є поліцейським або особою рядового чи начальницького складу служби цивільного захисту, Державного бюро розслідувань).²²⁰

²¹⁹ Про затвердження Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу : Постанова Каб. Міністрів України від 14.11.2018 № 1201 : станом на 8 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2018-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

²²⁰ Про затвердження Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу : Постанова Каб. Міністрів України від 14.11.2018 № 1201 : станом на 8 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2018-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

Хто несе витрати на утримання житла, яке є предметом договору фінансового лізингу?

Лізингоодержувач протягом строку дії договору фінансового лізингу несе витрати на утримання житла, пов'язані з його експлуатацією, технічним обслуговуванням, ремонтом, у тому числі витрати за спожиті житлово-комунальні послуги.²²¹

Що відбувається у разі зміни складу сім'ї/сімейного стану чи місця несення служби поліцейського?

Лізингоодержувач письмово повідомляє лізингодавцю та органу забезпечення житлом про зміну складу сім'ї/сімейного стану.

Після отримання зазначеного повідомлення до договору про компенсацію частини лізингових платежів у разі потреби вносяться зміни.

У разі переведення лізингоодержувача для подальшого проходження служби до іншого органу забезпечення житлом до договору про компенсацію частини лізингових платежів вносяться зміни щодо заміни органу забезпечення житлом.

Лізингодавець подає щомісяця відповідним уповноваженим підрозділам інформацію про залишок невідшкодованої частини вартості житла та розміри лізингових платежів за кожним договором фінансового лізингу, а також щокварталу відомості про суми коштів, які можна використати на придбання житла для передачі у фінансовий лізинг відповідно до «Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу».²²²

²²¹ Про затвердження Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу: Постанова Каб. Міністрів України від 14.11.2018 № 1201: станом на 8 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2018-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

²²² Про затвердження Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу: Постанова Каб. Міністрів України від 14.11.2018 № 1201: станом на 8 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2018-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

У яких випадках та у якому розмірі погашаються лізингові платежі?

Несплачені лізингові платежі в повному обсязі погашаються лізингодавцю органом забезпечення житлом у разі:

1) звільнення лізингоодержувача із служби у зв'язку з пораненням (травмою, каліцтвом, контузією), отриманим під час виконання службових обов'язків, унаслідок чого йому встановлено інвалідність I групи, крім випадків, коли поранення (травма, каліцтво або контузія) є наслідком навмисного спричинення собі тілесного ушкодження, іншої шкоди своєму здоров'ю, вчинення діяння, яке є кримінальним чи адміністративним правопорушенням, або дій у стані алкогольного, наркотичного чи токсичного сп'яніння.

У разі настання зазначених обставин до органу забезпечення житлом подаються такі засвідчені в установленому порядку документи:

копія виписки з акта огляду медико-соціальною експертною комісією щодо встановлення лізингоодержувачу I групи інвалідності;

копія постанови відповідної військово-лікарської комісії щодо встановлення причинного зв'язку поранення (травми, каліцтва або контузії);

копії акта розслідування нещасного випадку та акта про нещасний випадок (у тому числі поранення), складених відповідно за формами Н-5 і Н- 1;

2) загибелі лізингоодержувача під час виконання службових обов'язків або смерті внаслідок отримання поранення (травми, каліцтва, контузії) за зазначених обставин за умови наявності в лізингоодержувача членів сім'ї, які проживали разом з ним.

У разі настання зазначених обставин до органу забезпечення житлом подаються такі засвідчені в установленому порядку документи:

витяг з наказу про виключення загиблого (померлого) лізингоодержувача із списків особового складу;

копії акта розслідування нещасного випадку та акта про нещасний випадок (у тому числі поранення), складених відповідно за формами Н-5 і Н- 1;

копія свідоцтва про смерть лізингоодержувача;

копія відповідного рішення суду в разі доведення особи до самогубства.

У разі загибелі лізингоодержувача внаслідок самогубства (крім випадку доведення особи до самогубства, який установлено судом) або загибелі (смерті) внаслідок вчинення ним діяння, яке є кримінальним чи адміністративним правопорушенням, або дій у стані алкогольного, наркотичного чи токсичного сп'яніння, не сплачені лізингоодержувачем лізингові платежі органом забезпечення житлом не погашаються.²²³

Як може бути розірвано договір фінансового лізингу?

Договір фінансового лізингу може бути достроково розірвано з ініціативи лізингодавця у разі:

прострочення лізингоодержувачем сплати лізингових платежів більш як на 60 днів;

надання лізингоодержувачем житла в сублізинг, наймання (оренду), а також у разі іншого нецільового використання житла;

в інших випадках, передбачених договором фінансового лізингу та Законом України «Про фінансовий лізинг».

У разі розірвання договору фінансового лізингу лізингодавець протягом 10 календарних днів повідомляє відповідному уповноваженому підрозділу про розірвання договору фінансового лізингу та наявність у власності житла для передачі у фінансовий лізинг відповідно до «Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу».

У такому повідомленні додатково зазначається інформація про орган забезпечення житлом та суму коштів, сплачену ним як відшкодування частини вартості житла згідно з відповідним договором про компенсацію частини лізингових платежів.

²²³ Про затвердження Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу: Постанова Каб. Міністрів України від 14.11.2018 № 1201: станом на 8 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2018-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

Договір фінансового лізингу не може бути достроково розірвано з ініціативи лізингодавця в разі настання випадків, передбачених пунктом 24 Порядку, за яких лізингові платежі в повному обсязі погашаються лізингодавцю органом забезпечення житлом.

У разі відсутності в органі забезпечення житлом відповідних бюджетних призначень, що може призвести до виникнення заборгованості за договором про компенсацію частини лізингових платежів, лізингоодержувач за рахунок власних коштів сплачує відповідні частини лізингового платежу, які орган забезпечення житлом компенсує такому лізингоодержувачу у разі надходження відповідних бюджетних призначень.²²⁴

У яких випадках припиняє свою дію договір про компенсацію частини лізингових платежів?

Договір про компенсацію частини лізингових платежів припиняє свою дію у разі:

- 1) звільнення лізингоодержувача із служби (крім випадків, зазначених у пункті 24 «Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу»);
- 3) дострокового розірвання договору фінансового лізингу;
- 4) в інших випадках, передбачених договором про компенсацію частини лізингових платежів.

У разі припинення дії договору про компенсацію частини лізингових платежів за лізингоодержувачем зберігається право користування, володіння та право на викуп житла (предмета лізингу) на умовах договору фінансового лізингу.

²²⁴ Про затвердження Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу: Постанова Каб. Міністрів України від 14.11.2018 № 1201: станом на 8 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2018-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

У разі невідповідності лізингоодержувача Умовам забезпечення приватним акціонерним товариством «Українська фінансова житлова компанія» громадян України житлом, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2021 р. № 856 (Офіційний вісник України, 2021 р., № 66, ст. 4166), з першого числа місяця, що настає за місяцем, коли договір про компенсацію лізингових платежів було розірвано чи припинено, за договором фінансового лізингу застосовується ставка винагороди в розмірі, передбаченому таким договором.

У разі припинення дії договору про компенсацію частини лізингових платежів у зв'язку з достроковим розірванням договору фінансового лізингу сума коштів, сплачена органом забезпечення житлом як відшкодування частини вартості житла згідно з відповідним договором про компенсацію частини лізингових платежів, зараховується як сплачена ним сума за іншим договором про компенсацію частини лізингових платежів, що буде укладено стосовно такого житла.

Що відбувається після виконання умов договорів фінансового лізингу?

Після виконання умов договорів фінансового лізингу та про компенсацію частини лізингових платежів лізингодавець:

1) передає лізингоодержувачу право власності на житло, для державної реєстрації права власності на яке подає необхідні документи, включаючи довідку про факт виконання умов договорів фінансового лізингу та про компенсацію частини лізингових платежів;

2) надсилає відповідному органу забезпечення житлом повідомлення про передачу лізингоодержувачу документів для державної реєстрації права власності на житло.

У разі укладення заявником договору фінансового лізингу виплати компенсації за найом (піднайом, оренду) житла, передбачені іншими нормативно-правовими актами, не здійснюються.

Виплата компенсації частини лізингових платежів здійснюється в межах відповідних бюджетних призначень, передбачених органу забезпечення житлом на відповідний рік, а також за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством.

Як часто поліцейський може укласти договір фінансового лізингу?

Поліцейський або особа рядового чи начальницького складу служби цивільного захисту, Державного бюро розслідувань може отримати житло у власність (спільну власність) відповідно до «Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу» один раз.²²⁵

За яких підстав виникає право на отримання одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського?

Одноразова грошова допомога в разі загибелі (смерті), визначення втрати працездатності поліцейського (далі - одноразова грошова допомога) є соціальною виплатою, гарантованою допомогою з боку держави, яка призначається і виплачується особам, які за цим Законом мають право на її отримання, у разі:

1) загибелі поліцейського, що настала внаслідок протиправних дій третіх осіб, або під час учинення дій, спрямованих на рятування життя людей або усунення загрози їхньому життю, чи в ході участі в антитерористичній операції, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, під час захисту незалежності, суверенітету та

²²⁵ Про затвердження Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу: Постанова Каб. Міністрів України від 14.11.2018 № 1201: станом на 8 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2018-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

територіальної цілісності України або смерті поліцейського внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого за зазначених обставин;

2) смерті поліцейського, що настала під час проходження ним служби в поліції;

3) визначення поліцейському інвалідності, що настала внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого під час виконання ним службових обов'язків, пов'язаних із виконанням повноважень та основних завдань міліції або поліції, чи участі в антитерористичній операції, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, чи в період дії воєнного стану під час безпосередньої участі в заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку із збройною агресією проти України, протягом шести місяців після його звільнення з поліції внаслідок причин, зазначених у цьому пункті;

4) визначення поліцейському інвалідності внаслідок захворювання, поранення (контузії, травми або каліцтва), пов'язаних з проходженням ним служби в органах внутрішніх справ або поліції, протягом шести місяців після звільнення його з поліції внаслідок причин, зазначених у цьому пункті;

5) отримання поліцейським поранення (контузії, травми або каліцтва) під час виконання ним службових обов'язків, пов'язаних із здійсненням повноважень та основних завдань міліції або поліції, чи участі в антитерористичній операції, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, чи в період дії воєнного стану під час безпосередньої участі в заходах, необхідних для забезпечення оборони України,

захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку із збройною агресією проти України, наслідком якого є часткова втрата працездатності без визначення йому інвалідності;

б) отримання поліцейським поранення (контузії, травми або каліцтва), пов'язаного із проходженням служби в органах внутрішніх справ або поліції, наслідком якого є часткова втрата працездатності без визначення йому інвалідності.²²⁶

З якого моменту виникає право на отримання одноразової грошової допомоги?

1) у разі загибелі (смерті) поліцейського – з дати смерті, що зазначена у свідоцтві про смерть;

2) у разі встановлення поліцейському інвалідності – з дати, з якої встановлено інвалідність, що зазначена в довідці до акта огляду медико-соціальної експертної комісії, а в разі відсутності дати, з якої встановлено інвалідність, - з дати видачі довідки до акта огляду медико-соціальної експертної комісії;

3) у разі встановлення поліцейському ступеня втрати працездатності без установаження інвалідності - з дати видачі довідки про результати визначення в застрахованої особи ступеня втрати професійної працездатності у відсотках.²²⁷

Чи має право поліцейський залишити особисте розпорядження на випадок своєї загибелі (смерті) щодо виплати одноразової грошової допомоги певним особам?

Поліцейський має право скласти в письмовій довільній формі особисте розпорядження на випадок своєї загибелі (смерті) про виплату одноразової грошової допомоги особі (особам) за її вибором, визначивши розмір частки

²²⁶ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII: станом на 16 серп. 2024 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

²²⁷ Про затвердження Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського: Постанова Каб. Міністрів України від 04.06.2024 № 646.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/646-2024-п#Text> (дата звернення: 06.11.2024).

таких осіб у відсотках. Справжність підпису на особистому розпорядженні засвідчує керівник органу (закладу, установи) поліції або нотаріус. Оригінал особистого розпорядження зберігається в особовій справі поліцейського, який його склав. Порядок та строки передачі поліцейським оригіналу особистого розпорядження керівнику органу (закладу, установи) поліції для зберігання в особовій справі визначаються Кабінетом Міністрів України.

Поліцейський має право у будь-який час скасувати особисте розпорядження або скласти нове.

Кожне нове особисте розпорядження скасовує дійсність попереднього.

Заборонено розголошувати зміст особистого розпорядження до встановлення факту загибелі (смерті) особи, яка його склала.²²⁸

Які особи мають право на призначення та отримання одноразової грошової допомоги?

За наявності особистого розпорядження право на призначення та отримання одноразової грошової допомоги мають особи, на користь яких складено особисте розпорядження, у розмірі частки, визначеної в такому розпорядженні у відсотках.

Незалежно від змісту особистого розпорядження право на одноразову грошову допомогу мають малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти, непрацездатна вдова (вдівець) та непрацездатні батьки загиблої (померлої) особи у розмірі 50 відсотків частки, яка належала б кожному з них у разі призначення і виплати одноразової грошової допомоги за відсутності особистого розпорядження.

У разі відсутності особистого розпорядження або за наявності неохопленої особистим розпорядженням частки розміру одноразової грошової допомоги право на призначення та отримання такої одноразової грошової

²²⁸ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII: станом на 16 серп. 2024 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

допомоги (її частки) мають члени сім'ї загиблих (померлих) осіб, у рівних частках.²²⁹

Хто відноситься до членів сімей загиблих (померлих) осіб?

До членів сімей загиблих (померлих) осіб належать:

-діти, у тому числі усиновлені, зачаті за життя загиблої (померлої) особи та народжені після її смерті, а також діти, стосовно яких загибла (померла) особу за її життя було позбавлено батьківських прав;

-один із подружжя, який пережив загибла (померла) особу;

-батьки (усиновлювачі) загиблої (померлої) особи, якщо вони не були позбавлені стосовно неї батьківських прав або їхні батьківські права були поновлені на час її загибелі (смерті);

-внуки загиблої (померлої) особи, якщо на момент її загибелі (смерті) їх батьки загинули (померли);

-жінка (чоловік), з якою (з яким) загибла (померла) особа проживали однією сім'єю, але не перебували у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, за умови що цей факт встановлено рішенням суду, яке набрало законної сили;

-утриманці загиблої (померлої) особи, визначені відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».²³⁰

Який розмір одноразової грошової допомоги встановлюються у разі загибелі (смерті) поліцейського?

У випадку загибелі (смерті) поліцейського, що настала внаслідок протиправних дій третіх осіб, або під час учинення дій, спрямованих на рятування життя людей або усунення загрози їхньому життю, чи в ході участі в

²²⁹ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII: станом на 16 серп. 2024 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

²³⁰ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII: станом на 16 серп. 2024 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

антитерористичній операції, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, під час захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України або смерті поліцейського внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого за зазначених обставин;- 750 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року, в якому прийнято рішення про виплату.

У випадку смерті поліцейського що настала під час проходження ним служби в поліції - 250 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року, в якому прийнято рішення про виплату.²³¹

Який розмір одноразової грошової допомоги встановлюється у разі визначення поліцейському групи інвалідності, та від яких обставин він залежить?

Розмір одноразової грошової допомоги залежить від обставин настання інвалідності та встановленої групи інвалідності.

У випадку встановлення поліцейському інвалідності, що настала внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого під час виконання ним службових обов'язків, пов'язаних із виконанням повноважень та основних завдань міліції або поліції, чи участі в антитерористичній операції, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, чи в період дії воєнного стану під час безпосередньої участі

²³¹ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII: станом на 16 серп. 2024 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

в заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку із збройною агресією проти України:

а) I групи - 400 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року, в якому прийнято рішення про виплату;

б) II групи - 300 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року, в якому прийнято рішення про виплату;

в) III групи - 250 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року, в якому прийнято рішення про виплату;

У випадку встановлення поліцейському інвалідності внаслідок захворювання, поранення (контузії, травми або каліцтва), пов'язаних з проходженням ним служби в органах внутрішніх справ або поліції:

а) I групи - 120 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року, в якому прийнято рішення про виплату;

б) II групи - 90 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року, в якому прийнято рішення про виплату;

в) III групи - 70 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року, в якому прийнято рішення про виплату.²³²

Чи передбачено право на одноразову грошову допомогу поліцейським, які отримали поранення, але не було встановлено інвалідність?

Отримання поліцейським поранення (контузії, травми або каліцтва) під час виконання ним службових обов'язків, пов'язаних із здійсненням

²³² Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII: станом на 16 серп. 2024 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

повноважень та основних завдань міліції або поліції, чи участі в антитерористичній операції, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, чи в період дії воєнного стану під час безпосередньої участі в заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку із збройною агресією проти України, наслідком якого є часткова втрата працездатності без визначення йому інвалідності, - у розмірі 70 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року, в якому прийнято рішення про виплату.

Отримання поліцейським поранення (контузії, травми або каліцтва) пов'язаного із проходженням служби в органах внутрішніх справ або поліції, наслідком якого є часткова втрата працездатності без визначення йому інвалідності - залежно від ступеня втрати працездатності у відповідних відсотках від 70 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року, в якому прийнято рішення про виплату.²³³

Який існує порядок призначення і виплати одноразової грошової допомоги у випадку загибелі (смерті) поліцейського?

Одноразова грошова допомога у випадках загибелі (смерті) поліцейського, за відсутності особистого розпорядження призначається і виплачується рівними частками всім особам, які мають право на її призначення та отримання, за їх особистою заявою або заявою їх законних представників.

У разі відмови однієї з осіб, яка може претендувати на отримання одноразової грошової допомоги, від отримання одноразової грошової

²³³ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII: станом на 16 серп. 2024 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

допомоги, а також якщо одна із таких осіб у строк, встановлений частиною восьмою цієї статті, не реалізувала своє право на призначення та отримання одноразової грошової допомоги, її частка розподіляється між іншими особами, які мають право на призначення та отримання такої допомоги, у рівних частках.

Одноразова грошова допомога у випадках випадках загибелі (смерті) поліцейського, за наявності особистого розпорядження виплачується особі (особам), на користь якої (яких) складено особисте розпорядження, у розмірі частки, визначеної в такому розпорядженні. У таких випадках розмір часток обчислюється із суми, що залишилася після виплат одноразової грошової допомоги малолітнім, неповнолітнім, повнолітнім непрацездатним дітям, непрацездатній вдові (вдівцю) та непрацездатним батькам загиблої (померлої) особи у розмірі 50 відсотків частки, яка належала б кожному з них у разі призначення і виплати одноразової грошової допомоги за відсутності особистого розпорядження.

У разі відмови однієї з осіб, визначених в особистому розпорядженні, від отримання одноразової грошової допомоги, а також якщо одна з таких осіб у строк, встановлений законодавством, не реалізувала своє право на призначення та отримання такої допомоги, її частка розподіляється між іншими особами, які мають право на призначення та отримання одноразової грошової допомоги, у рівних частках.

Відмова від призначення та отримання одноразової грошової допомоги від імені малолітніх, неповнолітніх дітей загиблої (померлої) особи, а також недієздатних осіб та осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, які мають право на призначення та отримання одноразової грошової допомоги, не допускається.

Особи, які мають право на одноразову грошову допомогу, можуть відмовитися від її призначення та отримання шляхом подання заяви, справжність підпису на якій засвідчується нотаріально.

Одноразова грошова допомога у випадках, зазначених призначається і виплачується за останнім місцем проходження служби поліцейським.

Міністерство внутрішніх справ України, органи Національної поліції безоплатно в порядку електронної взаємодії отримують необхідну інформацію від державних органів, які є власниками (розпорядниками, держателями, володільцями, адміністраторами тощо) інформаційних (автоматизованих), інформаційно-комунікаційних, комунікаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, у тому числі з Єдиного державного демографічного реєстру, Державного реєстру актів цивільного стану громадян, Єдиного державного реєстру судових рішень, Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, банку даних про дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, і сім'ї потенційних усиновлювачів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів тощо, про осіб, які мають право на отримання одноразової грошової допомоги.

Порядок отримання інформації з реєстрів та інформаційних баз даних визначається розпорядником персональних даних, що містяться у відповідних реєстрах або базах даних.

Якщо особа одночасно має право на призначення та отримання одноразової грошової допомоги з підстав, визначених Законом України «Про Національну поліцію», та одноразової грошової допомоги або компенсаційної виплати, визначених з різних підстав іншими законами та нормативно-правовими актами, виплата грошових сум здійснюється за однією з підстав за вибором такої особи.

Особи, які мають право на призначення та отримання одноразової грошової допомоги можуть реалізувати його протягом трьох років з дня виникнення в них такого права.²³⁴

²³⁴ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII: станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

***У яких випадках може бути відмовлено у призначенні і виплаті
одноразової грошової допомоги?***

Призначення і виплата одноразової грошової допомоги не здійснюються, якщо загибель (смерть), поранення (контузія, травма або каліцтво), інвалідність, часткова втрата працездатності без визначення інвалідності поліцейського є наслідком:

а) учинення ним діяння, яке є кримінальним або адміністративним правопорушенням;

б) учинення ним дій у стані алкогольного, наркотичного чи токсичного сп'яніння;

в) навмисного спричинення собі тілесного ушкодження, іншої шкоди своєму здоров'ю або самогубства (крім випадку доведення особи до самогубства, який доведений судом);

г) подання особою свідомо неправдивої інформації про призначення і виплату одноразової грошової допомоги.

Крім того, одноразова грошова допомога не призначається особі, яка умисно позбавила життя чи вчинила замах на особу (осіб), яка (які) має (мають) відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» право на призначення та отримання одноразової грошової допомоги, або притягалася до адміністративної чи кримінальної відповідальності за вчинення правопорушення стосовно загиблої (померлої) особи, за рішенням суду, яке набрало законної сили.

У призначенні та виплаті одноразової грошової допомоги може бути відмовлено або її виплата припинена чи призупинена особі, щодо якої рішенням суду, яке набрало законної сили, встановлено факт ухиляння від виконання обов'язку щодо утримання загиблої (померлої) особи за її життя.

За наявності спору між особами, які мають право на призначення та отримання одноразової грошової допомоги, або між особами і органами, уповноваженими призначати та здійснювати виплату одноразової грошової допомоги, щодо права на її призначення та отримання та/або її розміру орган,

уповноважений здійснювати виплату одноразової грошової допомоги, призупиняє її виплату до вирішення спору в судовому порядку та набрання судовим рішенням законної сили.²³⁵

Яка передбачена процедура оформлення одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) поліцейського ?

Про загибель (смерть) поліцейського підрозділи служби персоналу (кадрового забезпечення) повідомляють відповідним особам, на користь яких складено особисте розпорядження, засобами електронних комунікацій або поштового зв'язку за наявними в особистому розпорядженні даними.

Для призначення і виплати одноразової грошової допомоги заява (рапорт) за формою згідно з додатком подається керівникові органу поліції, закладів освіти за останнім місцем проходження служби.

У разі ліквідації органу поліції, закладу освіти заява подається за місцем зберігання особової справи поліцейського.

Для призначення і виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) поліцейського подаються в паперовій або електронній формі на адресу електронної пошти з дотриманням законодавства у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг такі документи:

1) підрозділами служб персоналу (кадрового забезпечення):

особисте розпорядження із зазначенням розмірів часток таких осіб у відсотках (за наявності);

витяг з наказу про припинення служби в поліції у зв'язку із загибеллю (смертю) поліцейського з одночасним його звільненням із служби в поліції та виключенням із списків особового складу;

витяг з особової справи про склад сім'ї загиблого (померлого) поліцейського;

²³⁵ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII: станом на 16 серп. 2024 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

копія постанови медичної (військово-лікарської) комісії МВС про визначення причинного зв'язку поранення (контузії, травми, каліцтва), що спричинило смерть поліцейського;

2) підрозділами державного нагляду за охороною праці - копія акта (актів) розслідування нещасного випадку, що свідчить про причини та обставини загибелі (смерті) поліцейського, за формою, визначеною МВС, зокрема про те, що цей випадок не пов'язаний з учиненням поліцейським кримінального чи адміністративного правопорушення або не є наслідком учинення ним дій у стані алкогольного, наркотичного, токсичного сп'яніння, або навмисного спричинення собі тілесного ушкодження чи самогубства.

У разі смерті поліцейського від захворювання копія акта (актів) розслідування нещасного випадку, що свідчить про причини та обставини його смерті, не подається;

3) особами, на користь яких складено особисте розпорядження:

заява про виплату одноразової грошової допомоги;

копія документа, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України;

копія документа, що засвідчує реєстрацію в Державному реєстрі фізичних осіб - платників податків (крім осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідному контролюючому органу і мають відмітку в паспорті);

копії документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, тих осіб, від імені яких подається заява, а також документа, який надає повноваження законному представнику або уповноваженій особі представляти таких осіб, оформленого відповідно до законодавства, - в разі подання документів законним представником або уповноваженою особою;

4) іншими особами, визначеними пунктами 6 і 7 «Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського»:

заява та відомості, передбачені підпунктом 3 цього пункту;

відомості щодо свідоцтва про смерть поліцейського;

відомості щодо документів, що підтверджують сімейні (родинні) відносини із загиблим (померлим) поліцейським:

- для дітей, зокрема усиновлених, зачатих за життя загиблим (померлим) поліцейським та народжених після його смерті, а також дітей, стосовно яких загиблого (померлого) поліцейського за його життя було позбавлено батьківських прав, - щодо свідоцтва про народження або рішення суду, яке набрало законної сили, крім випадку, передбаченого статтею 282 Сімейного кодексу України;

- для одного з подружжя, який пережив загиблого (померлого) поліцейського, - щодо свідоцтва про шлюб;

- для батьків загиблого (померлого) поліцейського - щодо свідоцтва про народження поліцейського, який загинув (помер);

- для усиновлювачів загиблого (померлого) поліцейського, якщо вони не були позбавлені стосовно нього батьківських прав або їх батьківські права були поновлені на час його загибелі (смерті), - про рішення суду, яке набрало законної сили, крім випадку, передбаченого статтею 282 Сімейного кодексу України;

- для внуків загиблого (померлого) поліцейського, якщо на момент його загибелі (смерті) їх батьки загинули (померли), - щодо свідоцтва про смерть їх батьків та свідоцтва про народження того з батьків, для якого поліцейський, який загинув (помер), був батьком (матір'ю);

- для жінки/чоловіка, з якою/яким загиблий (померлий) поліцейський проживали однією сім'єю, але не перебували в шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, - щодо рішення суду, яке набрало законної сили, за результатами розгляду справи про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу;

- для утриманців загиблого (померлого) поліцейського - щодо підтвердження факту перебування особи на утриманні або відповідного рішення суду, яке набрало законної сили.²³⁶

Які документи необхідно підготувати для оформлення одноразової грошової допомоги у разі визнання інвалідності поліцейського ?

Для призначення і виплати одноразової грошової допомоги в разі визначення інвалідності чи часткової втрати працездатності поліцейського без визначення інвалідності поліцейський подає в паперовій або електронній формі на адресу електронної пошти з дотриманням вимог законодавства у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг такі документи:

1) заяву (рапорт) про призначення і виплату одноразової грошової допомоги у зв'язку з встановленням втрати працездатності чи інвалідності, до якої додаються:

копія документа, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України, передбаченого частиною першою статті 13 Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус»;

копія документа, що засвідчує реєстрацію в Державному реєстрі фізичних осіб - платників податків (крім осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідному контролюючому органу і мають відмітку в паспорті);

2) довідку до акта огляду медико-соціальною експертною комісією;

3) довідку медико-соціальної експертної комісії про результати визначення ступеня втрати професійної працездатності (у відсотках);

²³⁶ Про затвердження Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського: Постанова Каб. Міністрів України від 04.06.2024 № 646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/646-2024-п#Text> (дата звернення: 06.11.2024).

4) постанову відповідної медичної (військово-лікарської) комісії щодо встановлення причинного зв'язку поранення (контузії, травми або каліцтва), захворювання;

5) акт (акти) розслідування нещасного випадку, що свідчить про причини та обставини поранення (контузії, травми або каліцтва) поліцейського, за формою, визначеною МВС, зокрема про те, що цей випадок не пов'язаний з учиненням поліцейським кримінального чи адміністративного правопорушення або не є наслідком учинення ним дій у стані алкогольного, наркотичного, токсичного сп'яніння, або навмисного спричинення собі тілесного ушкодження;

б) довідку органу, установи, організації, підрозділу, якими попередньо було здійснено виплату одноразової грошової допомоги, із зазначенням підстави та дати її призначення, розміру виплати (у разі отримання такої виплати).²³⁷

Яким чином здійснюється формування документів для призначення і виплати одноразової грошової допомоги?

Формування документів для призначення і виплати одноразової грошової допомоги в органах поліції, закладах освіти здійснюється бухгалтерською службою у взаємодії з підрозділами служби персоналу (кадрового забезпечення), державного нагляду за охороною праці, юридичною службою.

Формування документів для призначення і виплати одноразової грошової допомоги поліцейським, які були відряджені до державних органів, здійснюється органом поліції, у якому поліцейський займав посаду до відрядження, або органом поліції, наказом якого поліцейський був звільнений із служби в поліції.

Підрозділи служби персоналу (кадрового забезпечення) відповідають за достовірність інформації про періоди служби даним з особової справи, коло

²³⁷ Про затвердження Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського: Постанова Каб. Міністрів України від 04.06.2024 № 646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/646-2024-п#Text> (дата звернення: 06.11.2024).

осіб, які мають право на отримання одноразової грошової допомоги, що міститься в особовій справі поліцейського, та визначення випадків для призначення і виплати одноразової грошової допомоги згідно із законодавством.

Підрозділи державного нагляду за охороною праці визначають обставини настання події та відповідають за правильність кваліфікації нещасних випадків, які призвели до втрати працездатності, згідно із законодавством.

Бухгалтерські служби відповідають за правильність обчислення та перерахування до банку одноразової грошової допомоги згідно з реквізитами, зазначеними в заяві (рапорті) особою, яка має право на цю виплату, згідно із законодавством.

Юридичні служби підтверджують наявність підстав для призначення і виплати одноразової грошової допомоги відповідно до законодавства.

Керівники органів поліції, закладів освіти відповідають за правильність призначення сум одноразової грошової допомоги згідно із законодавством. У місячний строк з дня реєстрації заяви та визначення повного кола осіб, які мають право на отримання одноразової грошової допомоги (зокрема з урахуванням особистого розпорядження), бухгалтерська служба готує висновок про призначення одноразової грошової допомоги.²³⁸

Який передбачено порядок складання висновку про призначення одноразової грошової допомоги?

Висновок про призначення одноразової грошової допомоги складається працівником бухгалтерської служби та підписується керівниками бухгалтерської служби, підрозділів служби персоналу (кадрового забезпечення) та юридичної служби органу поліції, закладу освіти, у якому поліцейський проходить (проходив) службу, або особами, на яких покладено виконання таких функцій.

²³⁸ Про затвердження Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського: Постанова Каб. Міністрів України від 04.06.2024 № 646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/646-2024-п#Text> (дата звернення: 06.11.2024).

Висновок про призначення одноразової грошової допомоги затверджує:

у центральному органі управління поліції, міжрегіональних територіальних органах Національної поліції, територіальних органах поліції, закладах та установах, що належать до сфери управління Національної поліції, - Голова Національної поліції або особа, на яку покладено виконання таких функцій;

у територіальних органах поліції, міжрегіональних територіальних органах Національної поліції, закладах та установах, що належать до сфери управління Національної поліції, - керівник відповідного органу, закладу, установи або особа, на яку покладено виконання таких функцій;

у закладах освіти - керівник відповідного закладу освіти або особа, на яку покладено виконання таких функцій.

У разі затвердження висновку про призначення одноразової грошової допомоги керівником органу поліції або закладу освіти, у якому проходить (проходив) службу поліцейський, або особою, на яку покладено виконання таких функцій, у п'ятнадцятиденний строк з дня його затвердження видається наказ про виплату одноразової грошової допомоги.

Висновок про призначення одноразової грошової допомоги підписують:

у департаменті поліції охорони Національної поліції - керівники бухгалтерської служби, підрозділу служби персоналу (кадрового забезпечення) та юридичної служби або особи, на яких покладено виконання таких функцій;

у територіальному органі поліції охорони - керівники бухгалтерської служби, підрозділу служби персоналу (кадрового забезпечення), юридичної служби та територіального органу поліції охорони або особи, на яких покладено виконання таких функцій.

Керівник територіального органу поліції охорони, у якому проходить (проходив) службу поліцейський, у п'ятнадцятиденний строк з дня реєстрації документів, подає до департаменту поліції охорони Національної поліції зазначені документи та висновок про призначення одноразової грошової допомоги.

Висновок про призначення одноразової грошової допомоги затверджує керівник департаменту поліції охорони Національної поліції або особа, на яку покладено виконання таких функцій.

Керівник департаменту поліції охорони Національної поліції (територіального органу поліції охорони) або особа, на яку покладено виконання таких функцій, у п'ятнадцятиденний строк з дня затвердження висновку про призначення одноразової грошової допомоги видає наказ про виплату такої допомоги.²³⁹

За рахунок яких коштів здійснюється виплата одноразової грошової допомоги поліцейським?

Виплата одноразової грошової допомоги поліцейським поліції охорони здійснюється департаментом поліції охорони Національної поліції в межах бюджетних асигнувань, установлених кошторисом для Національної поліції, за відповідним кодом економічної класифікації видатків на зазначені цілі.

Розподіл та використання бюджетних коштів для виплати одноразової грошової допомоги поліцейським поліції охорони, який визначається одержувачем бюджетних коштів, здійснюється департаментом поліції охорони Національної поліції. У разі призначення виплати одноразової грошової допомоги поліцейським поліції охорони, які проходять (проходили) службу в територіальних органах поліції охорони, департамент поліції охорони Національної поліції перераховує необхідну суму на небюджетний рахунок територіального органу поліції охорони, де поліцейський проходить (проходив) службу, відкритий в органах Казначейства для зазначених цілей.

Департамент поліції охорони Національної поліції отримує бюджетні кошти та використовує їх відповідно до вимог бюджетного законодавства на підставі плану використання бюджетних коштів.

²³⁹ Про затвердження Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського: Постанова Каб. Міністрів України від 04.06.2024 № 646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/646-2024-п#Text> (дата звернення: 06.11.2024).

Підставою для здійснення реєстрації бюджетних зобов'язань, бюджетних фінансових зобов'язань та здійснення видатків департаменту поліції охорони Національної поліції з перерахування коштів для виплати одноразової грошової допомоги поліцейським є висновок про призначення одноразової грошової допомоги.²⁴⁰

Протягом якого строку виплачується грошова допомога?

Одноразова грошова допомога виплачується в порядку черговості відповідно до дати прийняття рішення про її призначення, але не пізніше двох місяців із дня прийняття зазначеного рішення, а в разі надходження коштів пізніше зазначеного строку - протягом п'яти робочих днів після їх надходження в межах та за рахунок коштів, передбачених державним бюджетом на утримання органів поліції або закладів освіти.

Якщо поліцейському після встановлення первинного ступеня втрати працездатності без установаження інвалідності під час повторного огляду згідно з рішенням медико-соціальної експертної комісії буде встановлено групу інвалідності або більший відсоток втрати працездатності, що дає йому право на отримання грошової допомоги в більшому розмірі, виплата проводиться з урахуванням раніше виплаченої суми.

Підставою для такої виплати є довідка органу, установи, організації, підрозділу, яким попередньо було здійснено виплату одноразової грошової допомоги із зазначенням підстави та дати її призначення, розміру виплати, видана бухгалтерською службою цього органу, установи, організації, підрозділу за останнім місцем отримання одноразової грошової допомоги. Особи, які мають право на отримання одноразової грошової допомоги, можуть реалізувати його протягом трьох років з дня виникнення в них такого права.²⁴¹

²⁴⁰ Про затвердження Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського: Постанова Каб. Міністрів України від 04.06.2024 № 646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/646-2024-п#Text> (дата звернення: 06.11.2024).

²⁴¹ Про затвердження Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського: Постанова Каб. Міністрів України від 04.06.2024 № 646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/646-2024-п#Text> (дата звернення: 06.11.2024).

Чи передбачені додаткові виплати поліцейським на період воєнного стану?

На період воєнного стану поліцейським виплачується додаткова винагорода в розмірі до 30000 гривень пропорційно в розрахунку на місяць, а тим з них, які беруть безпосередню участь у бойових діях або забезпечують здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах їх ведення (здійснення), зокрема на тимчасово окупованій Російською Федерацією території України, на території між позиціями сил оборони та позиціями військ держави-агресора, у період здійснення зазначених заходів, розмір такої додаткової винагороди збільшується до 100000 гривень в розрахунку на місяць пропорційно часу участі у таких діях та заходах.

Поліцейським, які виконують бойові (спеціальні) завдання під час ведення бойових (спеціальних) дій на лінії бойового зіткнення з противником на відстані виконання бойових (спеціальних) завдань військовою частиною (підрозділом, зокрема зведеним) першого ешелону оборони або наступу (контрнаступу, контратаки) до ротного опорного пункту включно, а також на тимчасово окупованій Російською Федерацією території України, на території між позиціями сил оборони та позиціями військ держави-агресора в районах ведення воєнних (бойових) дій, за кожні 30 днів (сумарно обчислених) виконання таких завдань додатково до додаткової винагороди, визначеної абзацом першим цього пункту, виплачується одноразова винагорода в розмірі 70000 гривень.

Якщо такі особи виконують бойові (спеціальні) завдання у складі органу військового управління, штабу угруповання військ (сил) або штабу тактичної групи до пункту управління оперативно-стратегічного угруповання військ включно (у тому числі поза районами ведення бойових (воєнних) дій), який здійснює оперативне (бойове) управління військовими частинами та підрозділами, що ведуть воєнні (бойові) дії на лінії бойового зіткнення на

відстані виконання бойових (спеціальних) завдань військовою частиною (підрозділом, зокрема зведеним) першого ешелону оборони або наступу (контрнаступу, контратаки), розмір додаткової винагороди може бути збільшений відповідно до умов та розмірів, визначених Міністерством внутрішніх справ, але не більше ніж до 50000 гривень в розрахунку на місяць пропорційно часу виконання таких завдань.²⁴²

Які ще додаткові виплати передбачені поліцейським?

Поліцейським один раз на рік передбачено такі види матеріальної допомоги:

матеріальну допомогу для оздоровлення, розмір якої повинен бути не менше їх посадового окладу та не більше місячного грошового забезпечення;

матеріальну допомогу для вирішення соціально-побутових питань, розмір якої не повинен перевищувати їх місячного грошового забезпечення.

Виплата матеріальної допомоги для оздоровлення та для вирішення соціально-побутових питань Голові Національної поліції та заступникам Голови здійснюється з дозволу Міністра внутрішніх справ.²⁴³

Пенсійне забезпечення працівників Національної поліції України

Пенсійне забезпечення працівників Національної поліції України – це складна система, яка регулюється спеціальним законодавством і має свої особливості порівняно з іншими категоріями працівників.

Умови пенсійного забезпечення працівників Національної поліції України містяться в **Законі України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»**²⁴⁴.

²⁴² Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану : Постанова Каб. Міністрів України від 28.02.2022 № 168 : станом на 20 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-п#Text> (дата звернення: 06.11.2024).

²⁴³ Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції : Постанова Каб. Міністрів України від 11.11.2015 № 988 : станом на 22 лют. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2015-п#Text> (дата звернення: 14.11.2024).

²⁴⁴ Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб». Відомості Верховної Ради України, 1992, № 29, ст.399. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text>

Структурні підрозділи, які входять до складу поліції, працівники яких мають право на пенсії згідно ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»:

- кримінальна поліція;
- патрульна поліція;
- органи досудового розслідування;
- поліція охорони;
- спеціальна поліція;
- поліція особливого призначення;
- інші підрозділи, діяльність яких спрямована на виконання завдань

поліції або на забезпечення її функціонування, рішення про створення яких приймається керівником поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ.

Умови пенсійного забезпечення

Працівникам поліції, які мають право на пенсійне забезпечення, пенсії відповідно до Закону «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» призначаються і виплачуються *після звільнення їх зі служби*.

Згідно ч. 2 ст. 2 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» пенсіонерам Національної поліції у разі повторного прийняття їх на службу до Національної поліції виплата пенсій на час їх служби припиняється. При наступному звільненні із служби цих осіб виплата їм пенсій здійснюється з урахуванням загальної вислуги років на день останнього звільнення.

Таким чином, законом передбачено, що якщо пенсіонер Національної поліції знову підписав контракт на службу в Національній поліції то виплата пенсії припиняється на весь період нової служби.

Ця норма пов'язана з грошовим забезпеченням, яке поліцейський отримуватиме за новою службою, що виключає виплату пенсії, яка по собі є видом соціальної підтримки

Після того, як працівник Національної поліції знову звільниться зі служби, його пенсія буде перерахована. При цьому буде врахований весь загальний стаж, включаючи і той період, коли поліцейський повторно проходив службу. Таким чином, новий розмір пенсії залежатиме від загального стажу і може бути більшим за попередній.

Пенсіонерам Національної поліції, у разі призову їх на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період або прийняття за контрактом на військову службу чи службу цивільного захисту, в тому числі шляхом укладення нового контракту на проходження військової служби, служби цивільного захисту, до Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, органів та підрозділів цивільного захисту під час дії особливого періоду на строк до його закінчення або до дня фактичного звільнення виплата пенсій не припиняється. Після звільнення із служби таких осіб виплата їм пенсій здійснюється з урахуванням додаткової вислуги років від часу призову їх на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період або повторного прийняття їх на службу за контрактом, у тому числі шляхом укладення нового контракту на проходження військової служби, служби цивільного захисту до дня фактичного звільнення. Якщо новий розмір пенсії цих осіб буде меншим за розмір, який вони отримували до призову або повторного прийняття їх на службу, виплата їм пенсій здійснюється у розмірі, який вони отримували до призову або прийняття на службу в особливий період (ч. 3 ст. 2. ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»).

Законом гарантована виплата пенсії поліцейським пенсіонерам, яких мобілізували на військову службу під час воєнного стану. Окрім того після демобілізації вислуга років мобілізованого пенсіонера поліцейського збільшується на той період, що він прослужив під час мобілізації. Це означає, що пенсія може бути перерахована в більший розмір. У разі якщо після

перерахунку пенсія виявиться меншою, ніж була до мобілізації, пенсія виплачуватиметься в попередньому розмірі.

Частиною 3 ст. 2 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» зазначений порядок збереження, нарахування та виплати пенсій пенсіонерам національної поліції, прийнятим на службу на посади поліцейських до підрозділів поліції особливого призначення.

У зв'язку з тим, що підрозділи поліції особливого призначення – це підрозділи поліції, які виконують особливо складні та ризиковані завдання, такі як боротьба з організованою злочинністю, тероризмом тощо, для категорії осіб, які вступили на службу до цих підрозділів діють особливі правила, відмінні від загальних правил для всіх пенсіонерів. А отже особа, яка повернулася на службу, не втрачає своє право на пенсію, яку вона вже отримувала. Окрім того для таких осіб можуть діяти особливі правила щодо нарахування та виплати пенсії під час служби, таких як збереження права на індексацію пенсії або виплата додаткових виплат. Крім пенсії, зберігаються всі інші соціальні гарантії, які передбачені для військовослужбовців. Після демобілізації необхідно звернутися до пенсійного органу для перерахунку пенсії з урахуванням додаткової вислуги років.

Призначення пенсій на підставах, встановлених ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»²⁴⁵

Згідно ст. 5 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» працівникам Національної поліції, які мають право на пенсію за цим законом, та членам їх сімей може призначатися (за їх бажанням) пенсія на умовах і в порядку, передбачених ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». При цьому для обчислення пенсій враховуються всі види грошового забезпечення, що

²⁴⁵ Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Відомості Верховної Ради України, 2003, №№ 49-51, ст. 376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>

отримували зазначені особи, які мають право на пенсію за цим Законом, перед звільненням зі служби.

Отже, згідно з Законом особи, які мають право на пенсію та члени їх сімей, самі вирішують, – отримувати пенсію за ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» або за ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Це означає, що отримання пенсії є правом, а не обов'язком. При вирішенні цього питання необхідно враховувати, що при розрахунку пенсії за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням враховуватимуться всі види грошового забезпечення, які особа отримувала перед звільненням. Це означає, що до уваги братимуться не лише основний оклад, а й різноманітні надбавки, премії та інші виплати, завдяки чому, пенсія обчислюватиметься максимально точно. Важливим фактором є страховий стаж, тобто період, протягом якого особа сплачувала страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Для призначення пенсії за віком законодавством про встановлений певний віковий ценз. Такий підхід забезпечує справедливе обчислення розміру пенсії. Не маловажливим є те, що пенсія за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням має додаткові гарантії та забезпечується державою.

На підставах, встановлених ч. 2 ст. 5 ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», призначаються також пенсії особам, звільненим зі служби в Національній поліції, які мають право на пенсію за цим законом, позбавленим спеціальних звань, а також звільненим зі служби у зв'язку із засудженням за умисне кримінальне правопорушення, вчинене з використанням свого посадового становища, або притягненням до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, та членам їх сімей.

На перший погляд може здатися дивним, що особи, визначені наведеною вище статтею, можуть отримувати пенсію. Однак, законодавство про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування передбачає, що навіть

після звільнення зі служби у зв'язку із засудженням за корупційні злочини, особа та члени її сім'ї зберігають право на пенсію. Це пов'язано з тим, що пенсія є видом соціального забезпечення, і повне позбавлення її може призвести до соціальної незахищеності людини.

Отже, навіть якщо особа була звільнена за вищевказаними підставами, вона може отримати пенсію, якщо відповідає загальним вимогам для призначення пенсії за віком, інвалідністю тощо, встановленим законодавством про пенсійне страхування, та має певний страховий стаж, який підтверджує її право на пенсію.

Призначення пенсій поліцейським, звільненим зі служби та поновленим у спеціальному званні

Стаття 5⁻¹ ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» регулює питання призначення пенсій поліцейським, звільненим зі служби та поновленим у спеціальному званні.

Особам, звільненим зі служби та поновленим у спеціальному званні, крім осіб, звільнених зі служби у зв'язку із засудженням за умисне кримінальне правопорушення, вчинене з використанням свого посадового становища, пенсії призначаються на умовах і за нормами, встановленими цим Законом, якщо вони на день позбавлення військового (спеціального) звання мали право на пенсію за вислугу років або по інвалідності.

Отже ця стаття закону регулює особливості призначення пенсій для осіб, які були звільнені зі служби, мають право на пенсію за цим законом, були поновлені у спеціальному званні.

Головними умовами отримання пенсії нормами наведеної вище статті, визначено наявність у особи права на пенсію за вислугою років або по інвалідності на момент позбавлення її спеціального звання та відсутність судимості за умисне кримінальне правопорушення, вчинене з використанням свого посадового становища.

Таким чином, особи, які відповідають вимогам цієї статті, мають право на призначення пенсії на умовах і за нормами, встановленими цим же законом. Це означає, що вони можуть отримати пенсію на тих самих умовах, що й інші поліцейські пенсіонери.

Стаття 5¹ ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» забезпечує соціальний захист для осіб, які були помилково позбавлені спеціального звання, але потім були реабілітовані. Вона гарантує, що такі особи не втратять право на пенсійне забезпечення, яке вони заслужили своєю службою.

Одноразова грошова допомога при звільненні зі служби

Статтею 9 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» передбачена виплата одноразової грошової допомоги при звільненні зі служби працівникам міліції (особам рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ), які на момент опублікування ЗУ «Про Національну поліцію»²⁴⁶ проходили службу в органах внутрішніх справ, мали календарну вислугу не менше п'яти років і до 7 листопада 2015 року були звільнені із служби в органах внутрішніх справ незалежно від підстав звільнення та продовжили роботу в Міністерстві внутрішніх справ або Національній поліції (їхніх територіальних органах, закладах і установах) на посадах, що заміщуються державними службовцями відповідно до ЗУ «Про державну службу»²⁴⁷, а в навчальних, медичних закладах та науково-дослідних установах - на будь-яких посадах, виплачується одноразова грошова допомога в розмірі 50 відсотків місячного грошового забезпечення за кожний повний календарний рік служби. Це положення передбачає виплату одноразової грошової допомоги певній категорії осіб, які звільнилися зі служби в органах

²⁴⁶ Закон України «Про Національну поліцію». Відомості Верховної Ради України, 2015, № 40-41, ст.379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

²⁴⁷ Закон України «Про державну службу». Відомості Верховної Ради України, 2016, № 4, ст.43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>

внутрішніх справ до введення в дію Закону України «Про Національну поліцію» та продовжили працювати в системі МВС.

Таким чином, право на отримання такої допомоги мають особи рядового, сержантського, старшинського та офіцерського складу, тобто, колишні працівники міліції, які мають право на пенсію за ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», що означає, що вони мали достатній стаж служби та підпадали під дію пенсійного законодавства. Звільнені за станом здоров'я, тобто причиною звільнення була нездатність продовжувати службу через стан здоров'я. Працівники міліції, які продовжили службу в МВС або Національній поліції, та ті, хто після звільнення з міліції перейшли на державну службу або продовжили працювати в інших підрозділах системи МВС.

Особливими вимогами до вищевказаних осіб, згідно законодавства, є наявність календарної вислуги не менше 5 років, тобто, період служби в органах внутрішніх справ не менше 5 років та звільнення до 7 листопада 2015 року, саме до введення в дію Закону України «Про Національну поліцію».

Згідно законодавства розмір виплати становить 50% від середньомісячного грошового забезпечення за кожний повний рік служби. Отже, чим довше особа служила, тим більшу суму вона отримає.

Така виплата є своєрідною компенсацією за зміни в системі правоохоронних органів та перехід на нову модель. Вона мала на меті підтримати фінансово колишніх працівників міліції, які внесли значний внесок у роботу органів внутрішніх справ.

Колишнім працівникам правоохоронних органів та працівникам Національної поліції при звільненні зі служби за власним бажанням, через сімейні обставини або інші поважні причини, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, які мають вислугу 10 років і більше виплачується одноразова грошова допомога в розмірі 25 відсотків місячного грошового забезпечення за кожний повний календарний рік служби.

Колишнім працівникам правоохоронних органів та працівникам Національної поліції при звільненні зі служби за службовою невідповідністю, у зв'язку із систематичним невиконанням умов контракту чи у зв'язку з обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, у зв'язку з набранням законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, одноразова грошова допомога, передбачена цією статтею, не виплачується.

Це положення законодавства демонструє, що держава прагне забезпечити справедливість та відповідальність всіх осіб, які працюють у правоохоронних органах. Відмова у виплаті одноразової грошової допомоги є одним із заходів, спрямованих на досягнення цієї мети.

Працівникам поліції, у разі повторного їх звільнення зі служби одноразова грошова допомога, передбачена цією статтею, виплачується за період їх календарної служби з дня останнього зарахування на службу без урахування періоду попередньої служби, за винятком тих осіб, які при попередньому звільненні не набули права на отримання такої грошової допомоги.

Згідно вищенаведених норм Закону у випадку, коли особа, яка вже раніше звільнялася зі служби, знову звільняється, розмір одноразової грошової допомоги, яку вона може отримати, розраховується виключно за період останньої служби. Тобто, попередній стаж служби не враховується при розрахунку цієї виплати. Однак існує один важливий виняток: якщо при попередньому звільненні особа не мала права на отримання одноразової грошової допомоги (наприклад, була звільнена за службовою невідповідністю), то при повторному звільненні вона може претендувати на виплату, яка розраховується з урахуванням загального стажу служби (і попереднього, і останнього).

Щомісячна грошова допомога особам, які звільнені зі служби за віком, станом здоров'я чи у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів без права на пенсію

Статтею 9¹ ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» передбачена щомісячна грошова допомога особам, які звільнені зі служби за віком, станом здоров'я чи у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів без права на пенсію, протягом одного року після звільнення зі служби в розмірі окладу за спеціальним званням.

Отже законодавством передбачена своєрідна перехідна виплата, яка допомагає звільненим особам адаптуватися до нового соціального статусу та забезпечити собі мінімальний дохід протягом певного періоду. Окрім того, оклад за спеціальним званням є частиною грошового забезпечення поліцейського, тому його виплата після звільнення частково компенсує втрачений дохід.

Пенсії за вислугу років. Умови призначення пенсій за вислугу років

Згідно ч. 1 ст. 12 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» пенсія за вислугу років призначається поліцейським, незалежно від віку, якщо вони звільнені зі служби:

по 30 вересня 2011 року і на день звільнення мають вислугу 20 років і більше;

з 1 жовтня 2011 року по 30 вересня 2012 року і на день звільнення мають вислугу 20 календарних років та 6 місяців і більше;

з 1 жовтня 2012 року по 30 вересня 2013 року і на день звільнення мають вислугу 21 календарний рік і більше;

з 1 жовтня 2013 року по 30 вересня 2014 року і на день звільнення мають вислугу 21 календарний рік та 6 місяців і більше;

з 1 жовтня 2014 року по 30 вересня 2015 року і на день звільнення мають вислугу 22 календарних роки і більше;

з 1 жовтня 2015 року по 30 вересня 2016 року і на день звільнення мають вислугу 22 календарних роки та 6 місяців і більше;

з 1 жовтня 2016 року по 30 вересня 2017 року і на день звільнення мають вислугу 23 календарних роки і більше;

з 1 жовтня 2017 року по 30 вересня 2018 року і на день звільнення мають вислугу 23 календарних роки та 6 місяців і більше;

з 1 жовтня 2018 року по 30 вересня 2019 року і на день звільнення мають вислугу 24 календарних роки і більше;

з 1 жовтня 2019 року по 30 вересня 2020 року і на день звільнення мають вислугу 24 календарних роки та 6 місяців і більше;

з 1 жовтня 2020 року або після цієї дати і на день звільнення мають вислугу 25 календарних років і більше.

Окрім того важливо зауважити, що до вислуги років поліцейським при призначенні пенсії на умовах цього Закону додатково зараховується час їхнього навчання (незалежно від форми здобуття освіти) у закладах освіти (крім навчання у закладах спеціалізованої освіти військового (військово-спортивного) профілю та навчальних закладах Міністерства внутрішніх справ України і державної пожежної охорони), після закінчення яких присвоюється офіцерське (спеціальне) звання, до вступу на службу до Національній поліції або призначення на відповідну посаду в межах до п'яти років із розрахунку один рік навчання за шість місяців служби.

Таким чином, законом передбачено, що при обчисленні загального стажу служби для призначення пенсії поліцейським, до вислуги років додатково включається певний період навчання у цивільних закладах освіти. Тобто, час, який поліцейський витратив на здобуття освіти перед вступом на службу, може бути зарахований до його загального стажу.

Як вже наголошувалось, загальний період, який може бути зарахований, обмежений п'ятьма роками. Кожен рік навчання зараховується як півроку служби. Тобто, якщо поліцейський навчався 4 роки, то до його вислуги років буде додано 2 роки.

Цією нормою законодавець стимулює поліцейських до здобуття вищої освіти та підвищення своєї кваліфікації. Адже освіта є важливим фактором для ефективної роботи в правоохоронних органах.

Резюмуючи наведене в цій частині статті закону, зазначимо, що основна умова для призначення пенсії за вислугу років – це звільнення зі служби та наявність необхідного стажу служби. Це означає, що згідно саме норм п. «а» ч. 1 ст. 12 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» для призначення пенсії за вислугу років не обов'язково досягати певного віку. Головним критерієм є наявність необхідного стажу служби

Пунктом «б» ч. 1 ст. 12 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» визначено ще одну категорію осіб, які мають право на пенсію за вислугу років, а саме особи, які служили в органах внутрішніх справ, Національній поліції, в разі досягнення ними на день звільнення зі служби 45-річного віку, крім осіб, зазначених у ч. 3 статті 5 Закону які не набули (не набудуть) права на пенсію за вислугу років згідно з Законом, або осіб, звільнених з військової служби, які виявили бажання отримувати пенсію в порядку і на умовах, передбачених ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», за наявності у них страхового стажу 25 років і більше, з яких не менше ніж 12 календарних років і 6 місяців становить військова служба або служба в органах внутрішніх справ, Національній поліції.

Цей пункт статті визначає ще одну категорію осіб, які мають право на пенсію за вислугу років. На відміну від попереднього пункту, тут мова йде про осіб, які досягли певного віку, але мають менший загальний стаж служби

Таким чином, претендувати на пенсію за цим пунктом можуть працівники органів внутрішніх справ та Національної поліції, які досягли 45 років на день звільнення зі служби, загальний страховий стаж яких не менше 25 років, причому 12 років 6 місяців з цього стажу має бути відпрацьовано у силових структурах (органи внутрішніх справ, Національна поліція тощо). Ці

умови встановлені з метою забезпечення пенсійних прав осіб, які працювали в складних умовах і мають значний досвід служби, але не досягли такого ж великого загального стажу служби, як передбачено в інших пунктах закону.

Розміри пенсій за вислугу років

Згідно п. «а» ч. 1 ст. 13 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» пенсії за вислугу років призначаються в таких розмірах: поліцейським, які мають вислугу 20 років і більше: за вислугу 20 років – 50 процентів, а звільненим у відставку за віком або за станом здоров'я, особам, звільненим зі служби в поліції на підставі пунктів 2, 3 частини першої статті 77 Закону України «Про Національну поліцію» 55 процентів відповідних сум грошового забезпечення (стаття 43); за кожний рік вислуги понад 20 років – 3 проценти відповідних сум грошового забезпечення;

Зазвичай, пенсія призначається у відсотковому співвідношенні до останнього грошового забезпечення працівника правоохоронного органу та її розмір залежить від вислуги років (чим довше людина служила, тим більша буде її пенсія). Окрім того законодавець встановлює пільги для певних категорій – осіб, які звільнилися за віком або за станом здоров'я, а отже мають право на підвищену пенсію. Отже,

50% від грошового забезпечення - це базовий розмір пенсії для тих, хто відслужив 20 років.

55% від грошового забезпечення - цей розмір пенсії отримують ті, хто відслужив 20 років і більше та звільнився за віком або за станом здоров'я. Це своєрідна компенсація за тривалу службу та погіршення здоров'я.

3% за кожний рік понад 20 років. За кожен додатковий рік служби понад 20 років до пенсії додається 3%. Це стимулює людей продовжувати службу і забезпечує додаткову винагороду за довготривалу відданість службі.

Важливо враховувати що, розмір пенсії може періодично переглядатися і збільшуватися внаслідок індексації.

Відповідно п. «б» ч. 1 ст. 13 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» визначає ще одну категорію осіб, які мають право на пенсію за вислугу років. На відміну від попереднього пункту, тут основний акцент робиться на загальному страховому стажі, а не лише на вислугі років у поліцейських. Таким чином згідно з Законом поліцейським, які мають страховий стаж 25 років і більше, з яких не менше 12 календарних років і 6 місяців становить служба в органах внутрішніх справ, поліції **за страховий стаж 25 років – 50 процентів** і за кожний повний рік стажу понад 25 років – до пенсії додається 1 процент відповідних сум грошового забезпечення.

Важливо зауважити, що Закон встановлює обмеження на максимальний розмір пенсії за вислугу років. Незалежно від того, скільки років особа відслужила і який у неї стаж, її пенсія не може перевищувати певний відсоток від останнього грошового забезпечення.

Таким чином, для більшості осіб **максимальний розмір пенсії становить 70% від грошового забезпечення**. Тобто, навіть якщо за всіма розрахунками пенсія мала б бути більшою, вона все одно буде обмежена цим лімітом.

Виняток Особи, які брали участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС і віднесені до відповідних категорій, мають право на підвищені пенсії: категорія 1: 100% від грошового забезпечення, категорія 2: 95% від грошового забезпечення.

Встановлення максимального розміру пенсії є важливим елементом пенсійної системи, що дозволяє забезпечити справедливий розподіл пенсійних коштів та стабільність пенсійної системи в цілому.

Мінімальний розмір пенсії за вислугу років

Стаття 14 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» встановлює **гарантований мінімальний розмір пенсії за вислугу років**. Мається на увазі, що незалежно від того, який розмір

пенсії виходить при розрахунку за загальними правилами, **пенсія не може бути меншою за встановлений законом прожитковий мінімум для осіб, які втратили працездатність.**

Надбавки та допомога до пенсії за вислугу років

До пенсії за вислугу років, що призначається поліцейським (у тому числі до обчисленої в мінімальному розмірі), нараховується:

Згідно п. «а» ч. 1 ст. 16 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» надбавка непрацюючим пенсіонерам, які мають на своєму утриманні непрацездатних членів сім'ї, що належать до осіб, які забезпечуються пенсією в разі втрати годувальника, – на кожного непрацездатного члена сім'ї в розмірі 50 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. При цьому надбавка нараховується тільки на тих членів сім'ї, які не одержують пенсійні виплати із солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю, державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю, допомогу на дітей одиноким матерям. За наявності права одночасно на пенсію, зазначені види допомоги і надбавку на непрацездатного члена сім'ї до пенсії за вислугу років за вибором пенсіонера може бути призначено пенсію, державну соціальну допомогу або нараховано на цього члена сім'ї надбавку. За наявності в сім'ї двох або більше пенсіонерів кожний непрацездатний член сім'ї, який перебуває на їх спільному утриманні, враховується для нарахування надбавки тільки одному з пенсіонерів за їх вибором.

Ця стаття передбачає **додаткову фінансову підтримку** для непрацюючих пенсіонерів, які мають на утриманні непрацездатних членів сім'ї. Це можуть бути діти, батьки, інші родичі, які мають інвалідність або не можуть працювати з інших причин. Важливо, щоб ці члени сім'ї не отримували інших видів соціальної допомоги, таких як пенсія, державна соціальна допомога тощо.

Отже, якщо у пенсіонера є, наприклад, хвора дитина або непрацездатний батько, держава надає додаткову виплату для допомоги у їх утриманні.

Розмір надбавки становить **50% від прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність**, на кожного непрацездатного члена сім'ї. Прожитковий мінімум, в свою чергу, – це встановлений державою мінімальний розмір витрат, необхідний для забезпечення основних життєвих потреб людини.

Надбавка нараховується на кожного непрацездатного члена сім'ї, який не отримує інших видів соціальної допомоги. Якщо в сім'ї є кілька пенсіонерів, надбавка на одного непрацездатного члена сім'ї може бути нарахована лише **одному** з них за їхнім вибором

Розмір надбавки переглядається щоразу при зміні прожиткового мінімуму. Якщо непрацездатний член сім'ї починає отримувати інші види соціальної допомоги або помирає, виплата надбавки припиняється. Надбавка на непрацездатних членів сім'ї – це важлива соціальна гарантія для пенсіонерів, які мають на утриманні осіб, які потребують додаткової підтримки. Вона допомагає забезпечити гідний рівень життя таким сім'ям.

П. «б» ч. 1 ст. 16 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» передбачена державна соціальна допомога на догляд особам з інвалідністю I групи внаслідок каліцтва, одержаного в результаті нещасного випадку, не пов'язаного з виконанням службових обов'язків, або внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням служби, або внаслідок трудового каліцтва, професійного чи загального захворювання, або самотнім пенсіонерам, які за висновком лікарсько-консультативної комісії потребують догляду, у порядку і на умовах, передбачених ЗУ «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю»²⁴⁸.

²⁴⁸ Закон України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю». Відомості Верховної Ради України, 2004, № 33-34, ст. 404. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1727-15#Text>

Згідно цієї норми допомога на догляд призначається, якщо особа з інвалідністю або самотній пенсіонер потребує постійного стороннього догляду. Це може бути пов'язано з фізичними обмеженнями, психічними захворюваннями або іншими причинами, які унеможливають самообслуговування. Ця норма закону забезпечує додатковий соціальний захист для осіб, які потребують постійного догляду. Допомога на догляд дозволяє частково компенсувати витрати на догляд і покращити якість життя таких осіб.

П. «б» ч. 1 ст. 16 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» визначена надбавка особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, у порядку і на умовах, ст. 16 ЗУ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»²⁴⁹, а особам, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, – у порядку і на умовах, передбачених ст. 9 ЗУ «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні»²⁵⁰.

Ця норма закону передбачає **додаткові виплати** для певних категорій громадян, які мають **особливі заслуги перед Батьківщиною**. Ці виплати можуть бути надані як доповнення до основної пенсії або інших соціальних виплат.

Право на цю надбавку мають особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною (ветерани війни, учасники бойових дій, науковці, митці та інші особи, які зробили значний внесок у розвиток держави. Порядок визначення таких осіб регламентується ЗУ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»). Особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною (ветерани праці, які віддали багато років трудової діяльності на благо держави. Порядок визначення таких осіб регламентується Законом України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших

²⁴⁹ Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Відомості Верховної Ради України, 1993, № 45, ст.425. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>

²⁵⁰ Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні». Відомості Верховної Ради України, 1994, № 4, ст.18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text>

громадян похилого віку в Україні»). Необхідно наголосити, що надбавки та допомога, передбачені цією статтею, можуть нараховуватися одночасно.

Види служби та періоди часу, які зараховуються до вислуги років для призначення пенсії

Стаття 17 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» визначає, які саме періоди життя враховуються при обчисленні вислуги років для призначення пенсії військовослужбовцям та іншим особам, зазначеним у законі. Тобто, це перелік періодів, які вважаються «відпрацьованим часом» і впливають на розмір пенсії.

До вислуги років зараховуються різноманітні періоди, пов'язані з державною службою, правоохоронною діяльністю та військовою службою. Основні з них:

- військова служба, служба в органах внутрішніх справ, поліції, СБУ, ДБР, НАБУ та інших силових структурах;
- періоди роботи в органах державної влади та місцевого самоврядування, особливо якщо вони були пов'язані з залишенням на військовій службі або службі в правоохоронних органах;
- час виконання депутатських повноважень, якщо депутат одночасно проходив військову службу або службу в правоохоронних органах;
- час навчання у закладах освіти, якщо після закінчення навчання особа вступала на військову службу або службу в правоохоронних органах;
- час перебування під вартою та час відбуття покарання в місцях позбавлення волі особами, які мають право на пенсію за Законом, безпідставно притягнутими до кримінальної відповідальності, репресованими особами, яких у подальшому було реабілітовано;
- інші періоди (час перебування у полоні, в фашистських концтаборах, час роботи в судових органах та органах прокуратури тощо).

До вислуги років не зараховуються періоди військової служби (служби) з 19 лютого 2014 року у збройних силах, органах внутрішніх справ, органах

державної безпеки, поліції, інших військових формуваннях, перебування на посадах державної служби, на посадах в органах місцевого самоврядування у відповідних органах (формуваннях) російської федерації, періоди добровільної роботи на посадах, пов'язаних із виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій у незаконних органах влади, утворених на тимчасово окупованій території України, зокрема в окупаційній адміністрації держави-агресора, у незаконних судових або правоохоронних органах, а також періоди добровільної участі у незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, утворених на тимчасово окупованій території України, та/або у збройних формуваннях держави-агресора.

При призначенні пенсій особам, які мають право на пенсію за цим Законом, враховуються тільки повні роки вислуги років або страхового стажу без округлення фактичного розміру вислуги років чи страхового стажу в бік збільшення.

Це означає, що при розрахунку пенсії **не враховуються неповні роки вислуги**. Тобто, якщо у особи, наприклад, 15 років і 11 місяців вислуги, то для розрахунку пенсії братиметься лише 15 повних років. Це правило діє як для вислуги років, так і для страхового стажу.

Порядок обчислення вислуги років та визначення пільгових умов призначення пенсій

Пункт 3 Постанови Кабінету Міністрів від 17 липня 1992 р. № 393²⁵¹ детально регулює порядок зарахування на пільгових умовах певних періодів служби до загального стажу для визначення розміру пенсії поліцейських. Тобто, один місяць служби в таких умовах прирівнюється до більшої кількості місяців звичайної служби. Це своєрідна компенсація за більш складні умови роботи або підвищений ризик для здоров'я.

До таких періодів відносяться:

²⁵¹ Постанова «Про порядок обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам, які мають право на пенсію відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», крім військовослужбовців строкової служби і членів їх сімей та прирівняних до них осіб», Кабінет Міністрів України, 17 липня 1992 р. № 393 Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393-92-п#Text>

- участь у бойових діях;
- перебування у полоні, репресії;
- робота по ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС;
- служба в особливих умовах: на підводних човнах, в авіації, у високогірних районах, під час антитерористичних операцій тощо;
- служба в установах з особливими умовами: лікарнях для інфекційних хворих, виправних колоніях тощо.

Коефіцієнти пільгового зарахування:

1 місяць служби за 3 місяці: для участі у бойових діях, перебування у полоні тощо;

1 місяць служби за 2 місяці: для служби в з'єднаннях, які беруть участь у підтриманні режиму надзвичайного стану, на льотній роботі, на атомних підводних човнах тощо;

1 місяць служби за 1,5 місяці: для служби на льотній роботі (за винятком реактивної та турбогвинтової авіації), на атомних надводних кораблях, на підводних човнах (крім зазначених у підпункті «б»), на мінних тральщиках тощо;

1 місяць служби за 40 днів: для служби в виправно-трудовах установах, слідчих ізоляторах тощо.

Коефіцієнти встановлені з метою компенсації більш складних умов служби, підвищеного ризику для здоров'я та інших обтяжливих обставин.

Важливо зазначити, що у разі наявності двох і більше підстав для зарахування на пільгових умовах до вислуги років, з якої визначається розмір пенсії, одного і того ж періоду служби вислуга років обчислюється за тією підставою, яка дає найбільші пільги.

Окрім того, важливим зауваженням є те, що вислуга років, яка була обчислена для призначення пенсій військовослужбовцям та особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ до введення в дію ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» перегляду не підлягає.

Для обчислення пенсії враховується саме грошове забезпечення, яке особа отримувала на момент звільнення зі служби або яке встановлено для відповідних категорій поліцейських.

Це стосується осіб, зазначених в Постанові КМУ. Ними є військовослужбовці, поліцейські та інші категорії осіб, які мають право на спеціальний вид пенсії.

Отже для обчислення пенсії береться саме грошове забезпечення, тобто офіційна зарплата, яку особа отримувала на момент звільнення або яка встановлена для відповідної категорії.

Щодо осіб, які звільнилися до набрання чинності ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», – береться грошове забезпечення, встановлене для відповідних категорій на день набрання чинності цим Законом.

Пенсії обчислюються з розміру грошового забезпечення, з якого було сплачено єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а до 1 січня 2011 р. – страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування з урахуванням таких його видів

1. Відповідного окладу за посадою для поліцейських, відряджених до органів державної влади, установ та організацій із залишенням на службі в Національній поліції та відсоткової надбавки/доплати за вислугу років у розмірах, установлених за останньою штатною посадою, займаною перед звільненням.

Цей пункт детально описує, як саме визначається розмір грошового забезпечення, яке береться за основу для розрахунку пенсії для певної категорії осіб (зокрема, поліцейських, відряджених до інших органів). Суть полягає в тому, що пенсія обчислюється виходячи із середньої суми грошового забезпечення, яке особа отримувала за певний період перед звільненням, і з якого сплачувалися відповідні страхові внески.

Отже, основою для розрахунку пенсії є грошове забезпечення, з якого сплачувалися страхові внески на загальнообов'язкове державне соціальне

страхування (ЄСВ) або, для періоду до 1 січня 2011 року, страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Основний оклад за посадою, а також відсоткові надбавки за вислугу років. Особливий випадок для поліцейських, які були відряджені до інших органів, враховується оклад, який був би встановлений за рівнозначною посадою в Національній поліції. зазвичай для визначення середньої суми грошового забезпечення береться певний фіксований період (наприклад, 24 місяці) перед звільненням.

2. Щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавки, доплати, підвищення, крім щомісячних надбавок (доплат), установлених особам, які мають право на пенсію за вислугу років згідно із законодавством і залишені за їх згодою та в інтересах справи на службі) та премії. Розмір щомісячних додаткових видів грошового забезпечення та премії визначається за 24 останні календарні місяці служби підряд перед звільненням. Середня сума щомісячних додаткових видів грошового забезпечення та премії визначається шляхом ділення на 24 загальної суми цих видів грошового забезпечення за 24 останні календарні місяці служби підряд перед звільненням.

Ця частина положення стосується **додаткової частини заробітку**, яку отримували працівники окрім основного окладу. Ці додаткові виплати можуть включати різноманітні надбавки, доплати, підвищення та премії. При розрахунку пенсії саме ця частина заробітку має свої особливості.

Враховуються всі щомісячні додаткові види грошового забезпечення, крім тих, які пов'язані з пенсійним забезпеченням і виплачуються особам, що вирішили залишитися на службі. Тобто, до уваги беруться такі виплати як:

- **Надбавки** за складність роботи, за спеціальні знання, за виконання особливо важливих завдань тощо.
- **Доплати** за роботу в шкідливих умовах, за понаднормову роботу тощо.
- **Підвищення** посадового окладу за результатами атестації тощо.
- **Премії** квартальні, річні, за особливі досягнення тощо.

Для розрахунку середньої суми додаткових виплат необхідно підсумувати всі суми додаткових виплат за 24 місяці перед звільненням. Розділити отриману суму на 24. Отримане число і буде середньою сумою додаткових виплат, яка враховується при розрахунку пенсії.

Для осіб, які на день набрання чинності ЗУ «Про Національну поліцію» проходили службу в органах внутрішніх справ і продовжують проходити службу на посадах поліцейських, у разі звільнення із служби після 7 листопада 2015 р., якщо в них немає 24 календарних місяці служби на посаді поліцейського, або які померли (загинули) в зазначений період (крім осіб, виплата грошового забезпечення яким проводилася на умовах і в порядку, визначених постановами Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2005 р. № 748²⁵² від 9 березня 2006 р. № 268²⁵³), середньомісячна сума щомісячних додаткових видів грошового забезпечення та премії визначається шляхом ділення загальної суми таких видів грошового забезпечення за останні фактичні місяці служби підряд перед звільненням (смертю) починаючи з 7 листопада 2015 р. на кількість таких місяців. При цьому для поліцейських, звільнених у листопаді 2015 р., сума щомісячних додаткових видів грошового забезпечення та премії визначається на день звільнення із служби з розрахунку таких виплат за повний місяць.

Це положення стосується особливого випадку розрахунку пенсії для певної категорії осіб: поліцейських, які розпочали службу в новій системі після 7 листопада 2015 року (з моменту набрання чинності Закону України «Про Національну поліцію»), але не мають повних 24 місяців служби на новій посаді.

Для таких осіб застосовуються особливі правила розрахунку середньої суми додаткових виплат з кількох причин. Оскільки вони не мають повних 24 місяців служби на новій посаді, застосування стандартного методу розрахунку

²⁵² Постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2005 р. № 748 «Деякі питання грошового забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького складу» (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 1241 (1241-2007-п) від 17.10.2007 № 74 (74-2009-п) від 11.02.2009). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/748-2005-%D0%BF#Text>

²⁵³ Постанова Кабінету Міністрів України від 9 березня 2006 р. № 268 «Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2006-%D0%BF#Text>

(за 24 місяці) було б неможливим. Перехід на нову систему правоохоронних органів був пов'язаний з певними змінами в оплаті праці, тому для забезпечення справедливості було необхідно розробити спеціальні правила.

Розрахунок відбувається наступним чином:

Береться період з 7 листопада 2015 року (дати набрання чинності Закону) до дати звільнення або смерті поліцейського. Підсумовуються всі додаткові виплати, які поліцейський отримав за цей період. Отримана сума ділиться на кількість місяців, за які проводився розрахунок.

Якщо поліцейський звільнився у листопаді 2015 року, то його додаткові виплати за цей місяць враховуються як за повний місяць.

Поліцейським, відрядженим до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших цивільних підприємств, установ та організацій, у тому числі у довготермінові закордонні відрядження, у разі, коли строк військової служби після повернення з відрядження до звільнення на пенсію становив менш як 24 календарних місяці, пенсія відповідно до ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» обчислюється виходячи з відповідного окладу за посадою, окладу/доплати за спеціальним званням, відсоткової надбавки/доплати за вислугу років, а також щомісячних додаткових видів грошового забезпечення та премії за останньою штатною посадою за місцем служби перед звільненням.

Пенсії по інвалідності. Умови призначення пенсій по інвалідності

Згідно ст. 18 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» пенсії по інвалідності особам, які мають право на пенсію за цим Законом, призначаються в разі, якщо інвалідність настала в період проходження ними служби або не пізніше трьох місяців після звільнення зі служби, або якщо інвалідність настала пізніше тримісячного терміну після звільнення зі служби, але внаслідок захворювання (травми, поранення, контузії, каліцтва тощо), яке виникло в період проходження військової служби чи під час перебування в полоні або заручником, якщо полонення чи захоплення

заручником не було добровільним і особа, яка має право на пенсію за цим Законом, перебуваючи в полоні або в заручниках, не вчинила злочину проти миру та людства.

Отже цією нормою визначено основні умови призначення пенсії по інвалідності.

По-перше це період настання інвалідності. Інвалідність повинна настати або під час проходження служби, або протягом трьох місяців після звільнення зі служби.

По-друге причина інвалідності: Якщо інвалідність настала пізніше трьох місяців після звільнення, то вона повинна бути пов'язана з захворюванням, травмою, пораненням, контузією, каліцтвом, яке виникло під час служби або в полоні.

По-третє, умови перебування в полоні, а саме, якщо інвалідність настала внаслідок перебування в полоні, то таке полонення повинно бути недобровільним, а сама особа не повинна вчиняти злочинів проти миру і людства.

Встановлення інвалідності

Статтею 19 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» визначений орган, відповідальний за встановлення груп і причин інвалідності, а також час її настання, а саме медико-соціальні експертні комісії, які діють на підставі Положення про медико-соціальну експертизу, що затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 03 грудня 2009 р, № 1317²⁵⁴.

Це положення означає, що для встановлення групи інвалідності та визначення причин, які до неї призвели, створюються спеціальні комісії - медико-соціальні експертні комісії (МСЕК). Саме ці комісії, спираючись на свій

²⁵⁴ Постанова Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 р. № 1317 «Питання медико-соціальної експертизи». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1317-2009-%D0%BF#Text>

досвід та чинне законодавство, приймають рішення про ступінь інвалідності особи.

МСЕК проводить комплексну оцінку стану здоров'я людини, враховуючи не тільки медичні дані, але й соціальні фактори. Це дозволяє встановити інвалідність об'єктивно та справедливо.

Залежно від ступеня втрати працездатності особи з інвалідністю поділяються на три групи.

Групи інвалідності та їх характеристики

I група інвалідності: Призначається особам зі стійкими, значно вираженими порушеннями здоров'я, які призводять до повної втрати працездатності та потребують постійного стороннього догляду.

II група інвалідності: Призначається особам зі стійкими порушеннями здоров'я, які призводять до значного обмеження життєдіяльності та потребують значної сторонньої допомоги.

III група інвалідності: Призначається особам зі стійкими порушеннями здоров'я, які призводять до помірного обмеження життєдіяльності.

Причини інвалідності

Згідно ст. 20 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» залежно від причини інвалідності особи з інвалідністю з числа військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію за цим Законом поділяються на такі категорії:

а) особи з інвалідністю внаслідок війни (внаслідок поранення, контузії, каліцтва, захворювання, одержаних під час захисту Батьківщини, виконання обов'язків військової служби (службових обов'язків) чи пов'язаних з перебуванням на фронті, в районі воєнних дій, на прифронтових ділянках залізниць, на спорудженні оборонних рубежів тощо). Особи, визначені ст. 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»

б) інші особи з інвалідністю працівників Національної поліції – при настанні інвалідності внаслідок каліцтва, одержаного в результаті нещасного

випадку, не пов'язаного з виконанням службових обов'язків, або внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням служби.

Розміри пенсій по інвалідності

Положеннями ст. 21 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» визначено, який відсоток від свого грошового забезпечення отримуватиме працівник Національної поліції у разі встановлення інвалідності. Розмір пенсії безпосередньо залежить від групи інвалідності та причини її настання.

Пенсії по інвалідності поліцейським призначаються в таких розмірах:

Група інвалідності	Особи з інвалідністю внаслідок війни	Інші особи з інвалідністю
I група	100% від грошового забезпечення	70% від грошового забезпечення
II група	80% від грошового забезпечення	60% від грошового забезпечення
III група	60% від грошового забезпечення	40% від грошового забезпечення

Як вже зазначалося, розмір пенсії безпосередньо залежить від групи інвалідності, особи з інвалідністю внаслідок війни мають право на більш високі пенсії, чим вище було грошове забезпечення перед настанням інвалідності, тим більша буде і пенсія.

Доцільно зауважити, що крім базової пенсії, можуть призначатися додаткові виплати, наприклад, за умови, що інвалідність настала внаслідок виконання особливо важливих завдань.

Мінімальні розміри пенсій по інвалідності

Статтею 22 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» встановлено мінімальні розміри пенсій по інвалідності:

особам з інвалідністю внаслідок війни з числа рекрутів, солдатів і матросів строкової служби I групи – у розмірі 5025 гривень, II групи – 4610 гривень, III групи – 4396 гривень;

іншим особам з інвалідністю з числа рекрутів, солдатів і матросів строкової служби I групи – у розмірі 4605 гривень, II групи – 4396 гривень, III групи – 4186 гривень.

Особам з інвалідністю з числа осіб молодшого складу Національної поліції – 120 відсотків. Особам з інвалідністю з числа осіб середнього і вищого складу Національної поліції – 130 відсотків відповідних мінімальних розмірів пенсій, передбачених для осіб з інвалідністю з числа рекрутів, солдатів і матросів строкової служби.

Закон встановлює, що особи, які стали інвалідами під час служби силових структурах, отримуватимуть певні мінімальні пенсії. Розмір цієї пенсії залежить від того, наскільки сильно особа втратила працездатність (для I групи він найвищий, для III групи – найнижчий) та від її спеціального звання. Закон гарантує, що навіть якщо розрахована пенсія виявиться меншою, людина все одно отримає встановлений мінімальний розмір.

Розміри мінімальних пенсій можуть періодично індексуватися з урахуванням інфляції та інших економічних показників.

Згідно ст. 23 Закону в разі наявності у поліцейського з інвалідністю достатньої кількості років вислуги, необхідної для призначення пенсії за вислугу років, пенсія по інвалідності може призначатися йому у розмірі пенсії за вислугу років відповідно до вислуги. Тобто, якщо поліцейський, який став інвалідом, має достатню вислугу років для призначення пенсії за вислугу років, то він має право обирати - **отримати пенсію по інвалідності** за загальними правилами, тобто у відсотках від його середньої заробітної плати або ж **отримати пенсію за вислугу років**. В такому випадку розмір пенсії буде розраховуватися виходячи з вислуги років, а не від середньої заробітної плати.

Таким чином, Закон надає додаткові гарантії для поліцейських, які стали інвалідами. Вона дозволяє обрати більш вигідний для себе варіант пенсійного забезпечення.

Надбавки та допомога до пенсії по інвалідності

Статтею 24 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» передбачені надбавки та допомоги до пенсій по інвалідності, що призначаються поліцейським (у тому числі до обчисленої в мінімальному розмірі). А саме:

а) надбавка непрацюючим поліцейським з інвалідністю, які мають на своєму утриманні непрацездатних членів сім'ї, - на кожного непрацездатного члена сім'ї в розмірі 50 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. При цьому надбавка нараховується тільки на тих членів сім'ї, які не одержують пенсійні виплати із солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю, державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю, допомогу на дітей одиноким матерям. За наявності права одночасно на пенсію, зазначені види допомоги і надбавку до пенсії по інвалідності на непрацездатного члена сім'ї за вибором пенсіонера може бути призначено пенсію, державну соціальну допомогу або нараховано на цього члена сім'ї надбавку. За наявності в сім'ї двох або більше пенсіонерів кожний непрацездатний член сім'ї, який перебуває на їх спільному утриманні, враховується для нарахування надбавки тільки одному з пенсіонерів за їх вибором;

Отже, статтею передбачені додаткові виплати до пенсії по інвалідності для тих, хто має на своєму утриманні непрацездатних членів сім'ї. Це своєрідна соціальна підтримка для поліцейських пенсіонерів, які несуть додатковий обов'язок догляду за хворими чи літніми родичами. Надбавка надається непрацюючим особам з інвалідністю, нараховується на кожного непрацездатного члена сім'ї, який перебуває на утриманні пенсіонера (батьки, діти, онуки тощо).

Необхідно звернути увагу, що надбавка призначається лише на тих членів сім'ї, які не отримують інших соціальних виплат (пенсії, соціальну допомогу).

Розмір надбавки становить 50% від прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність (встановлюється законом і періодично переглядається).

Якщо в сім'ї кілька пенсіонерів, то надбавка на одного непрацездатного члена сім'ї призначається тільки одному з них за їх вибором.

б) державна соціальна допомога на догляд у порядку і на умовах, передбачених ЗУ «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю».

Отже, пункт «б» статті 24 закону передбачає, що до пенсії по інвалідності, яку отримують поліцейські пенсіонери, може бути додатково нарахована державна соціальна допомога на догляд. Це означає, що держава надає додаткові кошти для компенсації витрат на догляд за непрацездатними членами сім'ї.

Право на таку допомогу визначено окремим законом – ЗУ «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю»²⁵⁵. В законі детально прописані умови, передбачені два основних види допомоги (соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю, і соціальна допомога на догляд), хто саме може отримувати таку допомогу (як правило, це люди похилого віку, які не напрацювали необхідного страхового стажу для отримання пенсії, а також діти, які втратили годувальника), які документи для цього потрібні тощо.

Важливе зауваження – надбавки та допомога, передбачені цією статтею, можуть нараховуватися одночасно.

Підвищення пенсій по інвалідності

Особам з числа працівників Національної поліції, які є ветеранами війни, та особам, на яких поширюється чинність ЗУ «Про статус ветеранів війни,

²⁵⁵ Закон України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю». Відомості Верховної Ради України, 2004, № 33-34, ст. 404. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1727-15#Text>

гарантії їх соціального захисту», пенсії по інвалідності підвищуються в порядку і на умовах, передбачених зазначеним Законом.

Таким чином, ст. 12 ЗУ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» визначає, що учасникам бойових дій пенсії або щомісячне довічне грошове утримання чи державна соціальна допомога, що виплачується замість пенсії, підвищуються в розмірі 25 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. Це положення стосується осіб, які мають статус учасник бойових дій.

Положення передбачає, що учасники бойових дій мають право на додаткову виплату до їхньої пенсії або соціальної допомоги. Розмір цієї додаткової виплати становить 25% від прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Згідно ст. 13 ЗУ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» особам з інвалідністю внаслідок війни пенсії або щомісячне довічне грошове утримання чи державна соціальна допомога, що виплачується замість пенсії, підвищуються: особам з інвалідністю I групи – у розмірі 50 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, II групи – 40 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, III групи – 30 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Це положення передбачає додаткову фінансову підтримку для осіб з інвалідністю внаслідок війни і стосується виключно осіб, які мають статус інваліда внаслідок війни. Тобто, держава надає додаткові кошти до вже існуючих пенсій або соціальних виплат для компенсації шкоди, завданої здоров'ю внаслідок участі у бойових діях.

Строки призначення і виплати пенсій по інвалідності

Згідно ст. 26 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» пенсії по інвалідності працівникам Національної поліції призначаються на весь час інвалідності, встановленої медико-

соціальною експертною комісією, а особам з інвалідністю, які досягли пенсійного віку згідно ст. 26 ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» - довічно. Повторний огляд цих осіб з інвалідністю провадиться лише за їх заявою.

У разі визнання пенсіонера, який не досяг пенсійного віку, працездатним пенсія виплачується йому до кінця місяця, в якому його визнано працездатним, але не довше ніж до дня, по який встановлено інвалідність.

Отже стаття 26 регулює тривалість виплати пенсії по інвалідності в тому числі поліцейським. Таким чином пенсія по інвалідності є гарантованою виплатою, яка продовжується до відновлення працездатності або довічно.

Окрім того законом передбачено, що із зміною групи інвалідності, що настала після призначення пенсії, відповідно змінюється і розмір пенсії. Якщо при цьому у особи з інвалідністю внаслідок війни здоров'я погіршується у зв'язку із загальним захворюванням, трудовим каліцтвом або професійним захворюванням, пенсія перераховується за новою групою інвалідності із збереженням її причини.

Це означає, що якщо у особи, яка вже отримує пенсію по інвалідності внаслідок війни, стан здоров'я погіршується і МСЕК встановлює їй нову, більш тяжку групу інвалідності, то розмір її пенсії буде перерахований відповідно до нової групи. При цьому, якщо погіршення здоров'я пов'язане з іншими причинами, наприклад, загальним захворюванням, трудовим каліцтвом або професійним захворюванням, пенсія все одно перераховується за новою групою, але причина встановлення інвалідності залишається «внаслідок війни». Збереження причини встановлення інвалідності дозволяє особі зберегти всі пільги та гарантії, які надаються ветеранам війни, наприклад, пільги на комунальні послуги, медичне обслуговування тощо.

Окрім того, ст. 28 «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» регулює питання поновлення виплати пенсії по інвалідності у випадках, коли особа з інвалідністю пропустила черговий огляд у медико-соціальній експертній комісії (МСЕК).

Таким чином, якщо особа з інвалідністю не з'явилася на повторний огляд у встановлений термін, виплата пенсії припиняється. Якщо пропуск огляду стався з поважних причин (хвороби, обставин непереборної сили тощо), то виплату пенсії можуть поновити за трирічний період до дня повторного огляду, якщо МСЕК підтвердить інвалідність.

В разі, якщо при повторному огляді встановлено іншу групу інвалідності, то пенсія перераховується відповідно до нової групи, але за період, протягом якого виплата була призупинена, пенсія виплачується за попередньою групою.

Необхідно зауважити, що своєчасне проходження оглядів у МСЕК є важливою умовою для безперервної виплати пенсії.

Пенсії в разі втрати годувальника. Умови призначення пенсій в разі втрати годувальника

Ст. 29 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» зазначає, що пенсії в разі втрати годувальника сім'ям поліцейських призначаються, якщо годувальник помер у період проходження служби або не пізніше 3 місяців після звільнення зі служби чи пізніше цього строку, але внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних у період проходження служби, а сім'ям поліцейських-пенсіонерів - якщо годувальник помер у період одержання пенсії або не пізніше 5 років після припинення її виплати.

Отже, законом визначені основні умови для призначення пенсії в разі втрати годувальника сім'ям поліцейських, серед яких:

смерть поліцейського має бути пов'язана з виконанням службових обов'язків або настала внаслідок захворювання, отриманого під час служби;

смерть поліцейського має настати протягом певного періоду після звільнення зі служби. Цей період може відрізнятися залежно від конкретних обставин смерті;

члени сім'ї, які претендують на пенсію, повинні були перебувати на утриманні померлого поліцейського.

Розмір пенсії залежить від кількості непрацездатних членів сім'ї, стажу служби поліцейського та інших факторів.

Члени сім'ї, які мають право на пенсію в разі втрати годувальника

Згідно ст. 30 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» право на пенсію в разі втрати годувальника мають непрацездатні члени сімей загиблих, померлих поліцейських або таких, що пропали безвісти, які перебували на їх утриманні.

Незалежно від перебування на утриманні годувальника пенсія призначається:

непрацездатним дітям;

непрацездатним батькам;

дружині (чоловікові), якщо вони після смерті годувальника втратили джерело засобів до існування,

а також непрацездатним батькам і дружині (чоловікові) поліцейських, які загинули чи померли або пропали безвісти в період проходження служби або пізніше внаслідок поранення, контузії, каліцтва чи захворювання, що мали місце під час служби.

Окрім того, нормами наведеної вище статті передбачено особливі умови для призначення пенсії за віком батькам поліцейських, які загинули під час виконання службових обов'язків або внаслідок обставин, пов'язаних зі службою. Тобто, батьки таких загиблих мають право вийти на пенсію раніше, ніж за загальними правилами.

Таким чином, чоловіки можуть вийти на пенсію у 55 років, за наявності страхового стажу не менше 25 років, жінки - у 50 років, за наявності страхового стажу 20 років.

Окрім того, законодавством чітко визначано, умови, за яких що члени сім'ї померлого вважаються такими, що перебували на його утриманні, а саме:

Повне утримання (померлий повністю забезпечував усі потреби члена сім'ї).

Основне джерело доходу (допомога від померлого була основним і постійним джерелом доходу для члена сім'ї).

Це означає, що для отримання пенсії член сім'ї повинен довести, що він був фінансово залежним від померлого.

Вважаємо необхідним наголосити на можливості переходу на нову пенсію для членів сім'ї, які мають власну пенсію. Отже, ч. 2 ст. 31 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» передбачений особливий випадок: якщо член сім'ї померлого отримував власну пенсію, але допомога від померлого була для нього основним джерелом доходу, то така особа має право перейти на нову пенсію у зв'язку з втратою годувальника. Це означає, що особа може обирати, яка пенсія для неї буде вигіднішою.

Перелік членів сім'ї, які можуть претендувати на пенсію, визначений законодавством. До них можуть належати:

Дружина/чоловік

Діти (рідні, усиновлені)

Батьки

Інші родичі, якщо вони перебували на утриманні померлого

Ст. 32 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» регулює особливості виплати пенсії дітям, які втратили одного або обох батьків та перебувають на повному державному утриманні (виховується у державних закладах (інтернатах, дитячих будинках тощо) за рахунок коштів державного бюджету).

Діти, які втратили обох батьків, мають право на отримання пенсії у повному розмірі від пенсії, яка була б призначена померлому годувальнику, за весь період перебування на державному утриманні.

Дітям, які втратили одного з батьків, виплата пенсії становить 50% від повного розміру пенсії, яка була б призначена померлому годувальнику, за період перебування на державному утриманні.

Різниця у розмірах пенсій для дітей, які втратили одного або обох батьків, пов'язана з різним рівнем соціальної незахищеності. Діти, які втратили обох батьків, є більш вразливою категорією, тому для них передбачено більш високий рівень соціальної підтримки.

Для оформлення пенсії дитині, яка перебуває на повному державному утриманні, необхідно надати такі документи:

Свідоцтво про народження дитини.

Документ, що підтверджує смерть одного або обох батьків.

Документ, що підтверджує перебування дитини на повному державному утриманні (наприклад, довідка з інтернату).

Інші документи, які можуть знадобитися в залежності від конкретної ситуації.

Згідно ст. 33 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» законом гарантовано рівні права на пенсію в разі втрати годувальника як для біологічних батьків та дітей, так і для усиновителів та усиновлених дітей. Мається на увазі, що усиновителі мають право на пенсію у зв'язку з втратою дитини нарівні з біологічними батьками. Усиновлені діти мають право на пенсію у зв'язку з втратою батьків (усиновителів) нарівні з біологічними дітьми.

Немаловажливо і те, що неповнолітні, які вже мають право на пенсію внаслідок втрати одного з батьків, зберігають це право і після того, як їх усиновлять.

Отже, наведена вище норма забезпечує соціальний захист усиновлених дітей та їхніх батьків, гарантуючи їм рівні права з біологічними сім'ями. Що безумовно сприяє створенню сприятливих умов для усиновлення та забезпечує соціальну стабільність усиновлених дітей.

Окрім того, закон надає рівні права на соціальний захист не тільки біологічним сім'ям, а й тим, де діти виховуються в неповних сім'ях. Таким чином, ст. 34 «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби,

та деяких інших осіб» ЗУ визначає умови, за яких вітчимами, мачухи, пасинки та падчерки можуть отримувати пенсію у разі втрати годувальника.

Вітчим і мачуха мають право на пенсію нарівні з біологічними батьками за умови, що вони виховували або матеріально підтримували померлого пасинка чи падчерку не менше 5 років. Отже, вони повинні довести факт тривалого спільного проживання та опіки над дитиною. Вимога проживання та виховання дитини не менше 5 років свідчить про те, що відносини між вітчимом/мачухою та дитиною мають бути досить міцними та тривалими. Це дозволяє переконатися, що вітчим/мачуха дійсно виконували батьківські обов'язки і дитина була для них членом сім'ї.

В свою чергу, пасинок і падчерка мають право на пенсію нарівні з рідними дітьми за умови, що вони не отримували аліментів від своїх біологічних батьків, а отже, основним джерелом їхнього утримання був померлий вітчим або мачуха.

Ст. 33 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» гарантує, що особа, яка отримує пенсію внаслідок втрати одного з подружжя, зберігає це право навіть у разі повторного одруження.

Мається на увазі, що незалежно від того, чи вступив(ла) пенсіонер(ка) у повторний шлюб, він/вона має право продовжувати отримувати пенсію, призначену у зв'язку зі смертю попереднього подружжя. Це пов'язано з тим, що право на пенсію в разі втрати годувальника є індивідуальним правом кожної особи і не залежить від її сімейного стану.

Вважаємо, що ця норма закону є важливою, адже забезпечує соціальний захист осіб, які втратили годувальника, незалежно від їхніх подальших життєвих обставин, гарантуючи пенсіонеру стабільне джерело доходів, навіть якщо він вирішить створити нову сім'ю.

Зауважимо, що норма поширюється на всіх осіб, які отримують пенсію внаслідок втрати годувальника, незалежно від їхнього віку, стажу роботи та інших факторів.

Розміри пенсій в разі втрати годувальника

Згідно ст. 36 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» пенсії в разі втрати годувальника призначаються в таких розмірах:

а) членам сімей поліцейських, які загинули (померли) внаслідок поранення, контузії або каліцтва, одержаних при захисті Батьківщини, ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи або виконанні інших службових обов'язків, або внаслідок захворювання, пов'язаного з перебуванням на фронті, ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи чи участю у бойових діях у мирний час, а саме батькам (одному з батьків), дружині (чоловікові), іншому непрацездатному члену сім'ї загиблого (померлого) годувальника, якщо право на пенсію має один непрацездатний член сім'ї, - у розмірі 70 процентів грошового забезпечення (заробітної плати) загиблого (померлого) годувальника на кожного непрацездатного члена сім'ї; якщо право на пенсію мають два і більше непрацездатних членів сім'ї (крім батьків, дружини (чоловіка) - у розмірі 50 процентів грошового забезпечення (заробітної плати) загиблого (померлого) годувальника на кожного непрацездатного члена сім'ї. У таких самих розмірах, незалежно від причини смерті годувальника, обчислюються пенсії членам сімей померлих осіб з інвалідністю внаслідок війни та членам сімей, до складу яких входять діти, які втратили обох батьків.

Отже, стаття закону визначає спеціальні умови та розміри пенсій для членів сімей поліцейських, які загинули або померли внаслідок виконання службових обов'язків, участі у бойових діях або ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. Тобто, для цієї категорії осіб передбачені підвищені соціальні гарантії.

Таким чином, члени сімей загиблих (померлих) поліцейських, які зазнали смерті внаслідок виконання службових обов'язків, мають право на отримання пенсії у розмірі 70% або 50% від грошового забезпечення (заробітної плати) померлого.

Право на таку пенсію мають батьки, дружина/чоловік та інші непрацездатні члени сім'ї загиблого. Якщо право на пенсію мають декілька членів сім'ї, то пенсія розподіляється між ними пропорційно.

До цієї категорії відносяться також члени сімей померлих осіб з інвалідністю внаслідок війни та сім'ї, де діти втратили обох батьків.

б) сім'ям поліцейських, які померли внаслідок каліцтва, одержаного в результаті нещасного випадку, не пов'язаного з виконанням службових обов'язків, або внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням служби, - 30 процентів заробітку годувальника на кожного непрацездатного члена сім'ї.

Цей пункт статті передбачає особливі умови призначення пенсії членам сімей поліцейських, які загинули не внаслідок виконання службових обов'язків, а через нещасний випадок або захворювання, пов'язане зі службою.

Головною умовою для призначення пенсії за цим пунктом є те, що смерть годувальника сталася внаслідок нещасного випадку (не пов'язаного зі службою) або захворювання, яке виникло внаслідок проходження служби. Членам сімей таких осіб призначається пенсія у розмірі 30% від заробітку померлого на кожного непрацездатного члена сім'ї. Це менший розмір, ніж передбачений для сімей поліцейських, які загинули під час виконання службових обов'язків.

Ст. 37 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» встановлює гарантію мінімального рівня життя для членів сімей поліцейських, у разі втрати годувальника. Незалежно від розрахункового розміру пенсії, кожен непрацездатний член сім'ї померлого поліцейського, має право на отримання пенсії, яка не буде меншою за два прожиткових мінімуми для непрацездатних осіб. Тобто, навіть якщо розрахований розмір пенсії виявиться меншим за встановлений законом мінімум, пенсія буде призначена саме у розмірі цього мінімуму. Мається на увазі, що пенсіонер отримуватиме гарантовану державою суму, яка дозволить йому задовольнити свої основні потреби.

Ст. 40. ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» визначає період, на який призначається пенсія в разі втрати годувальника та зміна розміру пенсії.

Таким чином, пенсія, призначена внаслідок втрати годувальника, виплачується **непрацездатним членам сім'ї** поки вони зберігають статус непрацездатних. Тобто, доки триває той період, який визначений статтею 30 закону як період непрацездатності (наприклад, для дітей до досягнення ними певного віку, для осіб з інвалідністю тощо). **Членам сім'ї, які досягли пенсійного віку**, - довічно. Тобто, якщо член сім'ї, який отримував пенсію внаслідок втрати годувальника, досяг пенсійного віку, встановленого ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», він продовжує отримувати цю пенсію довічно.

Якщо у складі сім'ї, яка отримує пенсію внаслідок втрати годувальника, відбуваються зміни (наприклад, хтось з членів сім'ї помирає, одужує, досягає працездатного віку), то розмір пенсії перераховується.

Важливо зауважити, що перерахунок пенсії відбувається з першого числа місяця, наступного за місяцем, в якому сталися зміни у складі сім'ї.

Окрім того, закон чітко зазначає, що кожен член сім'ї, який має право на пенсію внаслідок втрати годувальника, отримує свою індивідуальну пенсію. Тобто, пенсія призначається не на сім'ю в цілому, а на кожного непрацездатного члена сім'ї окремо. Однак, розмір пенсії для кожного члена сім'ї може відрізнитися залежно від його особистих обставин (наприклад, віку, інвалідності).

Обчислення пенсій

Згідно ч. 3 ст. 43 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» пенсії поліцейським, та членам їх сімей обчислюються з розміру грошового забезпечення, враховуючи відповідні оклади за посадою, оклади та/чи доплати за спеціальне звання, спеціальним званням, процентну надбавку (доплату) за вислугу років, щомісячні додаткові

види грошового забезпечення (надбавки, доплати, підвищення) та премії в розмірах, установлених законодавством, з якого було сплачено єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а до 1 січня 2011 року – страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Основні складові для обчислення пенсії:

Грошове забезпечення, основна сума, з якої обчислюється пенсія. Вона включає в себе:

Оклади за посадою та спеціальним званням.

Доплати та надбавки за вислугу років.

Інші види грошового забезпечення, передбачені законодавством (наприклад, надбавки за особливі умови служби, премії).

Єдиний соціальний внесок. З грошового забезпечення, з якого сплачувався єдиний соціальний внесок (а до 2011 року – страхові внески), і обчислюється пенсія. Це означає, що для обчислення враховуються лише ті доходи, з яких сплачувалися обов'язкові страхові внески.

Маємо зауважити, що розрахунок пенсії для працівників Національної поліції – це досить складний процес, який залежить від багатьох факторів, передбачених законодавством. Основні з них:

Вислуга років – чим більша вислуга років, тим більший розмір пенсії. При цьому враховуються тільки повні роки вислуги без округлення.

Займана посада – пенсія обчислюється від розміру грошового забезпечення, яке поліцейський мав на день звільнення. Тобто, чим вища була посада і відповідно вищий оклад, тим більшою буде пенсія.

Наявність нагород та відзнак – за наявності державних нагород або відзнак, розмір пенсії може бути збільшений.

Індексація – пенсії періодично індексуються відповідно до законодавства.

У разі якщо на момент призначення або виплати пенсії відбулася зміна розміру хоча б одного з видів грошового забезпечення та/або були введені нові

щомісячні додаткові види грошового забезпечення (надбавки, доплати, підвищення) та премії у розмірах, встановлених законодавством, пенсія призначається з урахуванням таких змін та/або нововведень, а призначена пенсія підлягає невідкладному перерахунку.

Сім'ям пенсіонерів з числа поліцейських пенсії в разі втрати годувальника обчислюються з того ж грошового забезпечення (заробітку), з якого було обчислено пенсію годувальникові.

Призначення пенсій

Розділ VI ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» регулює процедуру призначення пенсій.

Відповідно заява про призначення пенсії подається до територіального органу Пенсійного фонду України або до уповноваженого ним органу чи уповноваженій особі. Це означає, що немає необхідності звертатися до інших державних органів. Порядок подання заяви та необхідний пакет документів встановлюється Пенсійним фондом.

Перелік необхідних документів для призначення пенсії визначений Порядком подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», затвердженим Постановою Правління Пенсійного фонду України від 25.11.2005 № 22-1²⁵⁶.

Перелік документів може змінюватися залежно від виду пенсії та конкретної ситуації. Зазвичай, потрібно надати такі:

Заява про призначення пенсії, заповнюється за встановленою формою і подається особисто або через уповноважену особу

Паспорт або інший документ, що посвідчує особу

Трудова книжка

Військовий квиток

²⁵⁶ Постанова Правління Пенсійного фонду України 25.11.2005 № 22-1 «Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування"». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1566-05#Text>

Документ про останнє звільнення зі служби (наказ про звільнення або інший документ, що підтверджує припинення службових відносин)

Документи, що підтверджують наявність нагород, відзнак, спеціальних звань (ордени, медалі, дипломи тощо)

Медична довідка (видається за місцем обліку і підтверджує стан здоров'я пенсіонера)

Документи, що підтверджують право на пільги, якщо такі є (наприклад, довідка про участь у бойових діях).

Перелік документів може бути доповнений або змінений залежно від конкретних обставин.

Днем звернення за призначенням пенсії вважається день подання заяви та всіх необхідних документів до Пенсійного фонду. Якщо документи відправляються поштою, то днем звернення вважається дата відправлення.

Якщо разом із заявою не подано всі необхідні документи, працівники Пенсійного фонду зобов'язані пояснити, яких саме документів бракує.

У заявника є три місяці з моменту отримання цього пояснення, щоб додати відсутні документи.

Якщо заявник вкладеться у цей тримісячний термін, то дата, коли вперше подали заяву, вважається датою початку розгляду пенсійної справи. Це означає, що заявник не втрачає свої права, якщо вчасно додав документи.

Пенсію згідно з законом призначають органи Пенсійного фонду України.

Документи про призначення пенсії розглядає орган Пенсійного фонду України і не пізніше ніж у 10-денний строк з дня їх надходження приймає рішення про призначення або про відмову в призначенні пенсії.

Документом, який підтверджує призначення пенсії, є пенсійне посвідчення, що видається органом Пенсійного фонду України.

Повідомлення про відмову в призначенні пенсії із зазначенням причини орган Пенсійного фонду України видає (надсилає) заявникові не пізніше ніж протягом 5 днів після прийняття відповідного рішення.

Строки призначення пенсій

Пенсії відповідно до ст. 50 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» призначаються:

Працівникам Національної поліції, - з наступного дня після звільнення зі служби;

Працівникам Національної поліції, поновленим у спеціальному званні, - з дня поновлення;

Працівникам Національної поліції, які звільнені зі служби у зв'язку із засудженням за умисне кримінальне правопорушення без спеціального звання з правом на пенсію за вислугу років, - з дня звернення за пенсією;

Працівникам Національної поліції, які визнані особами з інвалідністю після закінчення трьох місяців з дня звільнення їх зі служби чи внаслідок нещасного випадку або захворювання, що мали місце після звільнення їх зі служби, - з дня встановлення їм інвалідності;

Працівникам Національної поліції у зв'язку із внесенням зміни в раніше виданий наказ або інший розпорядчий акт про оголошення їх вислуги років для призначення пенсії та звільнення зі служби, - з дня підписання наказу або іншого розпорядчого акта відповідною посадовою особою про внесення цієї зміни. Цей пункт закону стосується особливого випадку, коли поліцейський вже був звільнений зі служби, але пізніше виявилось, що його вислуга років була обчислена неправильно. Тобто, фактично він мав право на пенсію раніше, ніж це було визначено початковим наказом про звільнення.

Якщо після звільнення виявляється, що вислуга років поліцейського була обчислена з помилкою, відповідна посадова особа видає новий наказ, в якому виправляється ця помилка. З моменту підписання цього нового наказу, поліцейський вважається таким, що має право на пенсію. Тобто, пенсія призначається з дня внесення виправлення, а не з дня фактичного звільнення. Після призначення пенсії з нової дати, поліцейський має право на виплату всіх недоплачених сум пенсії за минулий період.

Членам сімей поліцейських, та пенсіонерів з їх числа, які набули право на пенсію після смерті годувальника, - з дня виникнення права на пенсію, а батькам або дружині (чоловікові), які набули право на пенсію у разі втрати годувальника, - з дня звернення за пенсією.

Мова йдеться про те, що для більшості членів сімей поліцейських, які втратили годувальника, пенсія починає нараховуватися з дня, коли у них виникло право на цю пенсію. Тобто, з того моменту, коли сталася подія, яка дає їм право на отримання пенсії (наприклад, смерть годувальника).

Для батьків або дружин (чоловіків), які втратили годувальника, пенсія починає нараховуватися з дня, коли вони подали заяву на її призначення.

Строки перерахунку призначених пенсій

Згідно зі ст. 51 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» перерахунок пенсій, призначених поліцейським та членам їх сімей, провадиться з першого числа місяця, що йде за місяцем, в якому настали обставини, що тягнуть за собою зміну розміру пенсії. Якщо при цьому пенсіонер набув права на підвищення пенсії, різницю в пенсії за минулий час може бути виплачено йому не більш як за 12 місяців.

Перерахунок пенсії відбувається, коли з'являються нові обставини, які впливають на розмір пенсійних виплат. Це може бути зміна законодавства, збільшення стажу, зміна сімейного стану тощо. Перерахунок здійснюється з першого числа місяця, наступного за місяцем, в якому виникли підстави для перерахунку. Отже, пенсія перераховується не з моменту виникнення підстав, а з наступного місяця. Окрім того, важливо звернути увагу, що отримати доплату можливо лише за останній рік, навіть якщо підстави для перерахунку виникли раніше.

У випадку, коли розмір пенсії поліцейського або члена його сім'ї не був перерахований внаслідок змін у їхньому грошовому забезпеченні, але через помилку органів Пенсійного фонду або інших державних органів такий перерахунок не був проведений вчасно, пенсія перераховується з дати, коли

виникло право на такий перерахунок. На відміну від загального правила, коли заборгованість за минулий період виплачується не більше ніж за 12 місяців, у цьому випадку обмеження строку відсутнє. Тобто, пенсіонер може отримати всі недоплачені суми за весь період, протягом якого мав право на перерахунок.

Отже, якщо є підстава вважати, що пенсія була обчислена неправильно або не була перерахована вчасно через помилку органів Пенсійного фонду, необхідно звернутися з відповідною заявою, щоб ініціювати перерахунок пенсії.

Пенсії виплачуються органами Пенсійного фонду України щомісяця, не пізніше останнього числа місяця, за який вона нарахована. Це означає, що пенсіонер або члени його сім'ї отримують свої пенсійні виплати регулярно. Пенсія виплачується виключно в грошовій формі за місцем фактичного проживання пенсіонера в Україні, незалежно від того, де він зареєстрований.

Виплати здійснюються через організації, що спеціалізуються на виплаті пенсій, або через банки.

Згідно ст. 55 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» нараховані суми пенсії, на виплату яких пенсіонер мав право, але своєчасно не отримав з власної вини, виплачуються за минулий час, але не більш як за три роки до дня звернення за отриманням пенсії. У цьому разі частина суми недоотриманої пенсії, але не більш як за 12 місяців, виплачується одночасно, а решта суми виплачується щомісяця рівними частинами, що не перевищують місячного розміру пенсії.

Пенсіонери зобов'язані повідомляти органам пенсійного забезпечення про обставини, що спричиняють зміну розміру пенсії або припинення її виплати.

Виплата пенсії та допомоги в разі смерті пенсіонера

Стаття 61 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» регулює порядок виплати недоотриманих сум пенсії після смерті пенсіонера, а також членам його сім'ї.

Таким чином, якщо пенсіонер помер, а деякі суми пенсії, які він мав отримати, залишилися невикладеними, то ці кошти не входять до складу спадщини. Їх можуть отримати члени сім'ї померлого пенсіонера, які мають право на пенсію у разі втрати годувальника. Окрім того, навіть якщо члени сім'ї не мають права на пенсію у разі втрати годувальника, але проживали з пенсіонером на момент його смерті, вони також можуть претендувати на ці кошти. Якщо за цими коштами звертається кілька членів сім'ї, то сума ділиться між ними порівну.

Для отримання недоотриманих сум пенсії члени сім'ї повинні звернутися до Пенсійного фонду не пізніше ніж через 6 місяців після смерті пенсіонера.

Крім недоотриманих сум пенсії, члени сім'ї або особа, яка здійснила поховання, мають право на отримання допомоги в розмірі тримісячної пенсії або п'ятикратного розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб (залежно від того, яка сума більша).

Порядок перерахунку пенсій

Стаття 63 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» закону регулює порядок перерахунку пенсій для військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію за цим законом, та членів їхніх сімей у зв'язку з введенням в дію цього закону. Із прийняттям нового закону про пенсійне забезпечення, який змінює умови призначення або розрахунку пенсій, пенсії, які були призначені раніше, підлягають перерахунку відповідно до нових правил.

Отже, перерахунок раніше призначених пенсій військовослужбовцям, особам, які мають право на пенсію за цим Законом та членам їх сімей у зв'язку із введенням в дію закону провадиться за документами, що є у пенсійній справі, а також додатковими документами, поданими пенсіонерами на час перерахунку.

Якщо пенсіонер згодом подасть додаткові документи, які дають право на подальше підвищення пенсії, то пенсія перераховується за нормами «Про

пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб». При цьому перерахунок провадиться за минулий час, але не більш як за 12 місяців з дня подання додаткових документів і не раніше, ніж з дня введення в дію закону.

При перерахунку пенсій колишніх працівників міліції та податкової міліції враховується розмір грошового забезпечення сучасних поліцейських. Це означає, що зі зміною заробітної плати поліцейських може змінюватися і розмір пенсії колишніх працівників міліції. При перерахунку враховуються не лише основна зарплата, а й всі види додаткових виплат, які отримують поліцейські (надбавки, доплати, премії тощо).

Згідно ч. 4 ст. 63 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» усі призначені за цим законом пенсії підлягають перерахунку у зв'язку з підвищенням грошового забезпечення поліцейських, на умовах, у «Порядку проведення перерахунку пенсій, призначених відповідно до ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» затвердженому Постановою КМУ від 13 лютого 2008 р. № 45 та в розмірах, передбачених Кабінетом Міністрів України.

У разі якщо внаслідок перерахунку пенсій, розміри пенсій поліцейських, є нижчими, зберігаються розміри раніше призначених пенсій.

Індексація пенсій

У разі якщо пенсії, призначені поліцейським, та членам їх сімей у попередньому календарному році та до дати індексації пенсії включно у році, в якому проводиться індексація пенсій, не перераховувалися відповідно до ч. 4 ст. 63 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», для забезпечення їх індексації проводиться перерахунок пенсій у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, із застосуванням коефіцієнта збільшення, що визначається відповідно до ч. 2 ст. 42 ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

А саме, для забезпечення індексації пенсії щороку з 1 березня проводиться перерахунок раніше призначених пенсій шляхом збільшення показника середньої заробітної плати (доходу) в Україні, з якої сплачено страхові внески, та який враховується для обчислення пенсії. Головним показником, який впливає на розмір індексації, є середня заробітна плата в Україні. Чим більше зросла середня зарплата, тим більшим буде підвищення пенсій, адже на основі зростання середньої зарплати розраховується спеціальний коефіцієнт. Пенсії всіх пенсіонерів множаться на цей коефіцієнт. Таким чином, розмір пенсії збільшується пропорційно зростанню заробітної плати.

Оскарження рішень органу, що призначає пенсії

Закон дає право особам, які не згодні з рішенням органу, що призначає пенсію, оскаржити це рішення. Тобто, якщо особа вважає, що їй неправильно розраховували пенсію, відмовили у її призначенні або нараховували меншу суму, ніж повинні були, вона має право звернутися зі скаргою до Пенсійного фонду вищого рівня. Якщо рішення вищого органу не задовільняє заявника, він має право звернутися до суду.

Таким чином, ст. 66 ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», гарантує право кожної людини на оскарження несправедливих рішень щодо пенсій. Якщо ви вважаєте, що ваші права порушені, не соромтеся користуватися цим правом.

В чому полягає завдання трудового права?

Основне завдання трудового права полягає у функції регулювання суспільних відносин у сфері праці та упорядкуванні взаємовідносин людей, які працюють та отримують за це заробітну плату. Однак, нажаль, у нашому суспільстві є непоодинокі випадки порушення правових засад і гарантій здійснення громадянами України права розпоряджатися своїми здібностями до праці. У рішенні Конституційного Суду України від 16.10.2007 р. № 1-16/2007

було зазначено, що конституційне право громадян на працю означає можливість кожного заробляти собі на життя працею, вільно вибирати професію чи спеціальність відповідно до своїх здібностей і бажань, реалізовувати свої бажання щодо зайняття працею за трудовим договором (контрактом) на підприємстві, в установі, організації незалежно від форм власності або самостійно забезпечувати себе роботою. Також правова позиція Конституційного Суду України полягає в тому, що за своєю природою право на працю є невідчужуваним і по суті означає забезпечення саме рівних можливостей кожному для його реалізації (рішення Конституційного Суду України від 7.07.2005 р. № 14-рп/2004 (v014p710-04)).²⁵⁷ В.А. Щербина влучно зазначає, що розвиток трудових відносин протягом ХХ століття показав, що роботодавець зловживає підпорядкованим станом працівника, а держава зобов'язана втручатись і захищати працівника як слабшу сторону трудових правовідносин.²⁵⁸ Якщо держава у Конституції визначила найважливішою цінністю права і свободи людини і громадянина, саме держава має стати гарантом забезпечення прав та створення всіх необхідних умов для реалізації та захисту таких прав. Як нам видається, забезпечення реалізації і охорони соціально-економічних та трудових прав, які є чи не найбільш уразливими у нинішній військовій дійсності, має реалізуватись у повній мірі. Ми погоджуємось із думкою Т.М. Заворотченко, яка вважає, що основним гарантом прав та свобод людини є демократична, соціальна і правова держава.²⁵⁹ Правова держава – така політична реальність, що притаманна цивілізованому суспільству і є формою існування суспільства, яке є вільним від свавілля. Натомість соціальна держава – це держава, яка підтримує слабшого, а працівник в будь-якому

²⁵⁷ *Окрема думка судді Конституційного Суду України Юровської Г.В. стосовно Рішення Конституційного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 6 Закону України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nd02d710-21#Text> (дата звернення: 10.10.2024).

²⁵⁸ Щербина В.А. Акти Міжнародної організації праці й трудове законодавство України: порівняльно-правовий аналіз норм. Публічне право № 3 (35), 2019 С. 67-84

²⁵⁹ Заворотченко Т.М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини і громадянина в Україні: Автореф. дис....канд.юр.н.:12.00.02. Київ, 2022. 19 с.

випадку економічно, фінансово, організаційно слабший за роботодавця, тому держава має гарантувати йому свою допомогу і підтримку. Відповідно, цією проблематикою і обумовлено наше дослідження, щодо розгляду порушення трудових та соціальних прав громадян та відповідальності за вищезазначені порушення.

Чим регулюються права працівників та роботодавців?

Загалом, відносини між роботодавцем та найманим працівником ґрунтуються та регулюються Кодексом законів про працю України (далі – КЗпП). Відповідно ст.5¹ КЗпП, держава гарантує працездатним громадянам, що постійно мешкають на її території, правовий захист від незаконного звільнення та сприяння у збереженні роботи²⁶⁰. Працівники реалізують право на працю шляхом укладення трудового договору про роботу на підприємстві, в установі, організації або з фізичною особою.

Працівники мають право на відпочинок, на щорічні оплачувані відпустки, право на здорові і безпечні умови праці, на безоплатне навчання безробітних нових професій, перепідготовку в закладах освіти на об'єднання в професійні спілки та на вирішення колективних трудових конфліктів (спорів) у встановленому законом порядку, на участь в управлінні підприємством, установою, організацією, на матеріальне забезпечення в порядку соціального страхування в старості, а також у разі хвороби, повної або часткової втрати працездатності, на матеріальну допомогу в разі безробіття, на правовий захист від необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу і незаконного звільнення, а також сприяння у збереженні роботи, та інші права, встановлені законодавством.²⁶¹

²⁶⁰ Кодекс законів про працю України: Закон від 10.12.1971 № 322-VIII в редакції від 27.09.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 10.10.2024).

²⁶¹ Основні трудові права працівників. Офіційний сайт Департаменту соціальної політики. URL: <https://rivnesoc.gov.ua/2020/11/23/osnovni-trudovi-prava-pracivnykiv/> (дата звернення: 10.10.2024).

КЗпП містить норми, які регулюють припинення трудової діяльності між роботодавцем і працівником як з власної волі працівника, так і за ініціативи роботодавця, а саме:

власна воля працівника – ст.36 КЗпП «Підстави припинення трудового договору», ст.38 КЗпП «Розірвання трудового договору, укладеного на невизначений строк, з ініціативи працівника», ст.39 КЗпП «Розірвання строкового трудового договору з ініціативи працівника»;

ініціатива роботодавця – ст.40 КЗпП «Розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця», ст.41 КЗпП «Додаткові підстави розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця з окремими категоріями працівників за певних умов», ст.43 КЗпП «Розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця за попередньою згодою виборного органу первинної профспілкової організації (профспілкового представника)», ст.43⁻¹ КЗпП «Розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця без попередньої згоди виборного органу первинної профспілкової організації (профспілкового представника)», ст.45 КЗпП «Розірвання трудового договору з керівником на вимогу виборного органу первинної профспілкової організації (профспілкового представника)».

Маємо зазначити, що КЗпП не містить єдиної норми, яка б визначала основні терміни, що використовуються у КЗпП, відповідно неврегульованість дефініцій, призводить до відсутності уніфікації та ускладнень правозастосовної практики з розгляду трудових спорів. Прикладом є визначення терміну «роботодавець», який широко представлений у КЗпП. З метою встановлення відповідної дефініції, нами проаналізовано дотичні до КЗпП нормативно-правові акти. Так, з огляду на визначення терміну у чинному Законі України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 03.03.1998 р. № 137/98-ВР роботодавцем є юридична (підприємство, установа,

організація) або фізична особа, яка в межах трудових відносин використовує працю фізичних осіб.²⁶²

Натомість, в чинних «Основах законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 14.01.1998 р. № 16/98-ВР роботодавцем вважається:

а) власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган незалежно від форм власності, виду діяльності та господарювання і фізичні особи, які використовують найману працю;

б) власники розташованих в Україні іноземних підприємств, установ та організацій (у тому числі міжнародних), філій та представництв, які використовують працю найманих працівників, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.²⁶³

Дещо схоже тлумачення дефініції міститься у чинному Законі України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15.09.1999 р. №1045-XIV де роботодавцем є власник підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, виду діяльності, галузевої належності або уповноважений ним орган (керівник) чи фізична особа, яка відповідно до законодавства використовує найману працю.²⁶⁴

З огляду на вищевикладене, можемо прийти до висновку, що термінологія законодавства не уніфікована, а регуляція трудових відносин, передбачена багатьма іншими законами України.

²⁶² Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон від 3 бер. 1998 р. № 137/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.10.2024).

²⁶³ Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон від 14 січ. 1998 р. № 16/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.10.2024).

²⁶⁴ Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон від 15 вер. 1999 р. № 1045-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text> Text (дата звернення: 10.10.2024).

Яких змін зазнало трудове законодавство в умовах військового стану в Україні?

Як ми зазначали, основоположні права громадян, пов'язані з реалізацією права на працю передбачені статтями 43-46 Конституції України. Однак, 24.04.2022 р. Указом Президента України № 64/2022 (далі – Указ) в Україні введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року (який триває і нині), що призвело до правообмежень громадян. Так, пунктом 3 Указу, на період дії правового режиму воєнного стану, передбачено можливе обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачених статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII.²⁶⁵ Трудове законодавство зазнало змін. З набранням чинності Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 р. №2136-IX (дата набрання чинності 24.03.2022 року).²⁶⁶ було вироблено нові підходи до регулювання трудових відносин між працівниками та роботодавцем в умовах воєнного стану. З огляду на положення Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 р. № 2136-IX, які регулюють деякі аспекти трудових відносин інакше, ніж КЗпП – положення Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII мав пріоритетне застосування на період дії воєнного стану. Водночас, інші норми КЗпП, які не суперечать положенням Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII також могли/ повинні були застосовуватися у відносинах між працівником та роботодавцем.

²⁶⁵ Про правовий режим воєнного стану : Закон від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення:10.10.2024).

²⁶⁶ Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон від 15 бер. 2022 р. № 2136-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення:10.10.2024).

Які найпоширеніші види відповідальності існують за порушення норм трудового законодавства?

На теперішній час законодавством України передбачено декілька видів відповідальності за порушення законодавства про працю, створення перешкод у діяльності посадових осіб органів державного нагляду за охороною праці, а також представників профспілок, їх організацій та об'єднань, а саме: фінансова, матеріальна, дисциплінарна відповідальність.

Найпоширенішими видами відповідальності є дисциплінарна та юридична відповідальність.

Які існують підстави дисциплінарної відповідальності ?

Підстави дисциплінарної відповідальності мають відповідати принципу визначеності та дисциплінарної справедливості. Додержання цих принципів забезпечує рівність усіх суб'єктів трудових правовідносин, гарантованість прав і свобод працівників, відповідність міжнародно-правовим стандартам та забезпечення можливості поновлення порушених прав. Дисциплінарні стягнення мають не принижувати людської гідності, накладатись пропорційно (одне порушення – одне стягнення) за дії, які є порушенням трудової дисципліни,

Як зазначає Г.С. Іванова, іноді зустрічаються працівники, утриманський настрій яких починає домінувати над позитивними якостями. Замінити таких працівників у даний момент за якимись причинами неможливо, а позитивна стимуляція не дає очікуваного ефекту. Однак для того щоб негативне стимулювання було ефективним, воно повинне застосовуватися тільки за умови повної об'єктивності.²⁶⁷ Кодекс законів про працю України передбачає, що за порушення трудової дисципліни до працівника може бути застосовано тільки

²⁶⁷ Іванова Г.С. До питання принципів дисциплінарної відповідальності. *Трудове законодавство: шляхи реформування : матеріали II Всеукраїнської наук.-практ. конф.* (м. Харків, 12 квіт.2013 р.) ; за заг. ред. К. Ю. Мельника / МВС України, Харк.нац. ун-т внутр. справ. Х. : ХНУВС, 2013. С.159-162

один з таких заходів стягнення: 1) догана; 2) звільнення. Законодавством, статутами і положеннями про дисципліну можуть бути передбачені для окремих категорій працівників й інші дисциплінарні стягнення. Слід відзначити, що статuti і положення про дисципліну, які можуть передбачати стягнення для окремих категорій працівників, про які йдеться у ст. 147 КЗпП України, повинні мати статус закону. Так, відповідно до п. 22 ст. 92 Конституції України, виключно законами України визначаються засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них. Дійсно, практично всі діючі дисциплінарні статuti мають статус закону. Це закони України «Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України», «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України», «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України», «Про Дисциплінарний статут служби цивільного захисту». Разом з тим Дисциплінарний статут прокуратури України затверджений постановою Верховної Ради України від 6 листопада 1991 р. № 1796-ХІІ. Вищезазначені нормативно-правові акти передбачають більш широкі переліки дисциплінарних стягнень, ніж КЗпП.

Якщо дисциплінарна відповідальність підпадає під сферу регулювання положень КЗпП України то юридична відповідальність регулюється аж ніяк не сумісними з трудовим правом галузями права – адміністративним правом та кримінальним правом. За своїм вираженням юридична відповідальність являє собою обов'язок який необхідно виконувати у примусовому порядку, внаслідок невиконання його в добровільному, що призводить до негативних наслідків для правопорушника. Отже, вважаємо за доцільне, далі розглянути найбільш важливі види юридичної відповідальності – адміністративну та кримінальну.

У сучасних умовах розвитку економіки на зміну єдиному власникові і роботодавцю – державі, приходять безліч суб'єктів різних організаційно-правових форм здійснення фінансово-господарської діяльності, що ставить перед державою нові завдання із захисту трудових прав суб'єктів трудових

правовідносин. Як зазначає В.Б. Бойко, треба розглядати реалізацію державного захисту трудових прав у трьох основних напрямках: в законотворчій діяльності; в діяльності безпосередньо державних суб'єктів нагляду та контролю за дотриманням трудового законодавства та в діяльності судових органів у сфері захисту трудових прав.²⁶⁸

Варто зауважити, що в Україні моніторинг Уповноваженого з прав людини у сфері захисту трудових прав засвідчив масові і системні порушення прав людини на працю, своєчасну та в повному обсязі виплату заробітної плати, належну оплату праці, яка забезпечувала б матеріальний достаток працівнику та його сім'ї, інших трудових прав працівників, що гарантовані Конституцією України, міжнародними нормами та стандартами. Так, протягом 2023 року до Омбудсмана надійшло 1 тисяча 478 повідомлень про порушення права людини на працю, що на 18% більше ніж у 2022 році. Найбільш суттєвими в цій сфері стали питання щодо реалізації права на отримання винагороди за працю, права потерпілих, внаслідок нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. З початку повномасштабного вторгнення відсутня повна статистична інформація щодо суми заборгованості з виплати заробітної плати. На 01 січня 2024 року така заборгованість без урахування частини тимчасово окупованих територій сягнула 2,98 млрд. грн. (на 01 січня 2023 року становила 2,82 млрд. грн). Заборгованість із заробітної плати на підприємствах, що перебувають у сфері управління центральних органів виконавчої влади, на 01 січня 2024 року становила 2,23 млрд. грн. (на 01 січня 2023 року – 2,18 млрд. грн). Європейська Комісія 2023 року в аналітичному звіті про відповідність законодавства України *acquis communautaire* (праву ЄС) зауважила, що Україні потрібно вирішити проблему заборгованості із заробітної плати.²⁶⁹

²⁶⁸ Бойко В.Б. Реформування трудового законодавства в аспекті вдосконалення судового захисту прав працівників. *Трудове законодавство: шляхи реформування : матеріали II Всеукраїнської наук.-практ. конф.* (м. Харків, 12 квіт. 2013 р.) ; за заг. ред. К. Ю. Мельника / МВС України, Харк.нац. ун-т внутр. справ. Х. : ХНУВС, 2013. С.154-156

²⁶⁹ Щорічна доповідь уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2023 році. URL: https://ombudsman.gov.ua/report-2023/rozdil-6-sotsialni-ekonomichni-ta-kulturni-prava#Pravo_na_pratsiu (дата звернення: 10.10.2024)

Яка форма захисту порушених трудових прав є найбільш ефективною?

Найбільш ефективною формою захисту трудових прав працюючих громадян сьогодні є судова форма захисту. Словник української мови визначає дефініцію «захист», як «охорону, заступництво, підтримку». Захищати, означає «обороняти, охороняти кого-що-небудь від нападу, замаху, удару ворожих, небезпечних та інших дій».²⁷⁰

Стаття 55 Конституції України визначає право усіх громадян на захист своїх прав і свобод у суді. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Стаття 124 Конституції України передбачає, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами: Конституційним Судом України і судами загальної юрисдикції. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається. До судів загальної юрисдикції ст. 125 Конституції України відносить Верховний Суд України, вищі спеціалізовані суди, апеляційні і місцеві суди. Причому тенденція свідчить про щорічне зростання судових позовів щодо відновлення порушених трудових прав.

Яка існує адміністративна відповідальність за порушення норм трудового права?

В нинішніх умовах питання відповідальності роботодавців за порушення законодавства про працю є важливим. Завдання по забезпеченню ефективного управління працівниками і майном вимагає наділення керівників підприємств значним обсягом прав і обов'язків. Підвищена відповідальність цієї категорії осіб виступає певною гарантією від можливих зловживань з їх боку. В кожній сфері трудової діяльності організація праці вибудована таким чином, що завжди є особа, яка керує процесом праці, спрямовує трудову діяльність груп

²⁷⁰ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD). Уклад. і голов.ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009 1736 с.

інших людей, окреслює загальну мету й завдання для кожного з працівників. Керівник підприємства, виконуючи трудові обов'язки, своїми діями може спричинити більшу шкоду, ніж ту, яку може спричинити звичайний працівник. Тому проблема відповідальності керівників підприємств має важливе теоретичне та практичне значення.²⁷¹

Наразі адміністративну відповідальність за порушення вимог законодавчих актів про працю можна поділити на відповідальність за вчинення адміністративних правопорушень (проступків), визначених Кодексом України про адміністративні правопорушення, та адміністративну відповідальність, яка застосовується органами владних повноважень в межах здійснення нагляду (контролю) за дотриманням законодавства про працю.²⁷²

Відповідно до ст.41 Кодексу України про адміністративні правопорушення за фактичне порушення встановлених термінів виплати пенсій, стипендій, заробітної плати, виплати їх не в повному обсязі, термінів надання посадовими особами підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та фізичними особами-підприємцями працівникам, у тому числі колишнім, на їхню вимогу документів стосовно їх трудової діяльності на даному підприємстві, в установі, організації чи у фізичної особи-підприємця, необхідних для призначення пенсії (про стаж, заробітну плату тощо), визначеного Законом України «Про звернення громадян», або надання зазначених документів, що містять недостовірні дані, порушення терміну проведення атестації робочих місць за умовами праці та порядку її проведення тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності від 30 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів

²⁷¹ Безпалько І.Р. Підвищення відповідальності за порушення законодавства про працю як запорука процесу легалізації заробітної плати в Україні. Вісник Наукові записки, 2015. № 1. С.32-41

²⁷² Венедіктов С.В. Щодо сучасного стану відповідальності за порушення законодавства про працю. *Трудове законодавство: шляхи реформування : матеріали II Всеукраїнської наук.-практ. конф.* (м. Харків, 12 квіт.2013 р.) ; за заг. ред. К. Ю. Мельника / МВС України, Харк.нац. ун-т внутр. справ. Х. : ХНУВС, 2013. С.110-114

громадян, що в грошовому еквіваленті становить від 510 грн. до 1700 грн., відповідно.

Повторне протягом року вчинення порушення, передбаченого частиною першою статті 41 Кодексу України про адміністративні правопорушення, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, або ті самі діяння, вчинені щодо неповнолітнього, вагітної жінки, самотнього батька, матері або особи, яка їх замінює і виховує дитину віком до 14 років або дитину з інвалідністю, – тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності від 100 до 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Окрім того передбачено адміністративну відповідальність за фактичний допуск працівника до роботи без оформлення трудового договору (контракту), допуск до роботи іноземця або особи без громадянства та осіб, стосовно яких прийнято рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо надання статусу біженця, на умовах трудового договору (контракту) без дозволу на застосування праці іноземця або особи без громадянства.

В цьому разі відповідальність виражається у накладенні штрафу на посадових осіб підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, фізичних осіб-підприємців, які використовують найману працю, від 500 до 1000 тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що в грошовому еквіваленті складає відповідно 8500 грн. до 17000 грн., та за повторне протягом року вчинення порушення – накладення штрафу на посадових осіб підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, фізичних осіб-підприємців, які використовують найману працю, від 1000 тисячі до 2000 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що складає 17000 грн. та 34000, відповідно.²⁷³

²⁷³ Кодекс України про адміністративні правопорушення. Закон від 7 груд. 1984 р. № 8073-Х в редакції від 09.08.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 10.10.2024).

Яка існує кримінальна відповідальність за порушення норм трудового законодавства?

Сутність кримінальної відповідальності полягає у реагуванні держави на порушення норм чинного трудового законодавства та застосуванні до правопорушників заходів кримінально-правового впливу. Разом з тим, існують різні погляди науковців на сутність кримінальної відповідальності. А.О. Цховребров трактує кримінальну відповідальність, що застосовується за порушення норм чинного трудового законодавства в об'єктивному аспекті, що передбачає засудження особи за вчинене кримінальне правопорушення, постановлення обвинувального вироку суду та суб'єктивному, що стосується психічного переживання засудження суб'єктом.²⁷⁴ М.Й. Коржанський переконаний, що сутність кримінальної відповідальності не полягає у державному примусі чи санкції норми, а є здатністю особи бути відповідальною, що базується на психофізичних та суспільних властивостях особи і є персоніфікованою.²⁷⁵ Відповідно до позиції А.А. Вознюка, ознаки кримінальної відповідальності за порушення норм трудового законодавства включають те, що відповідальність є:

- різновидом юридичної відповідальності за порушення норм законодавства;
- застосовується до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (суб'єкта правопорушення);
- характеризується передбаченими кримінальним законом несприятливими наслідками (засудження, покарання, судимість)
- полягає в обмеженні прав і свобод особи.²⁷⁶

Ми погоджуємось із думкою М.В. Зубрицької, яка виділила специфічні ознаки основних правопорушень, що вчиняються роботодавцями та покладають на них відповідальність за порушення трудового законодавства:

²⁷⁴ Цховребров А.О. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпро, 2017. С. 1-16.

²⁷⁵ Коржанський М.Й. Презумпція невинуватості і презумпція вини : монографія. К. Атіка, 2004. 216 с.

²⁷⁶ Вознюк А.А. Кримінальне право України. Загальна частина: конспект лекцій. К.: Нац.акад.внутр.справ, «Освіта України», 2016.236 с.

1. Порушення вимог трудового законодавства роботодавцем проявляється у обмеженні конституційних прав працівників: на працю, на відпочинок, безпечні та комфортні умови трудової діяльності.
2. Прояв протиправної поведінки роботодавця може виявлятися у формі дії та бездіяльності. Законодавець визначив, що дії роботодавця можуть мати як активну, так і пасивну форму поведінки.
3. Наявність потерпілих, як ознак складу кримінального правопорушення, що вчиняється роботодавцем. Тобто працівників, які належним чином оформили трудові відносини шляхом укладання договору.
4. Необхідність врахування значної кількості джерел права, з метою вірної кваліфікації кримінально-протиправної діяльності та встановлення ознак кримінальної відповідальності за порушення вимог трудового законодавства роботодавцем.
5. Наявність значної кількості діянь (що вчиняються роботодавцем та порушують норми трудового законодавства), що є кримінально караними деліктами і знаходяться під охороною кримінального законодавства.
6. Наявність у діях роботодавця складу кримінального правопорушення.

Тобто, ознаки кримінальної відповідальності роботодавця – сукупність об'єктивних та суб'єктивних елементів, що підтверджують вчинення роботодавцем кримінально-протиправного суспільно-небезпечного діяння (дії чи бездіяльності), що порушує конституційні права, інтереси та свободи працівників та призводить до негативних наслідків, які є результатом застосування до роботодавця-правопорушника заходів примусу з боку держави.²⁷⁷

Отже можемо дійти висновку, що кримінальна відповідальність за порушення норм трудового законодавства існує, її сутність полягає у

²⁷⁷ Зубрицька М.В. Сутність та ознаки кримінальної відповідальності роботодавця за порушення трудового законодавства. Юридична наука. № 9 (111), 2020. С. 306-312.

реагуванні державою на порушення норм чинного трудового законодавства та застосуванні до правопорушника заходів кримінально-правового впливу з боку держави.

Аналіз судової практики Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду за перше півріччя 2024 року, а також інших даних з відкритих джерел про стан додержання законодавства про працю дає підстави констатувати, що практика порушень прав людини на працю та соціальний захист з боку недобросовісних роботодавців є непоодиноким та свідчить, що трудові спори посідають третє місце із загальної кількості справ.²⁷⁸ Кримінальний кодекс України, містить норми, які дозволяють притягати до відповідальності роботодавців за порушення\ недотримання ними основ трудового законодавства, а саме :

1. Перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій (ст. 170 КК України).
2. Незаконне звільнення працівників з роботи, а також інше грубе порушення законодавства про працю (ст. 172 КК України).
3. Грубе порушення угоди про працю, шляхом обману чи зловживання довірою або примусом до виконання роботи, не обумовленої угодою (ст. 173 КК України).
4. Безпідставна не виплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи іншої установленної законом виплати громадянам більш як за один місяць ст. 175 КК України).

Задля забезпечення реалізації вказаних положень у Кримінальному кодексі України містяться норми, які передбачають кримінальну відповідальність за грубе порушення трудового законодавства про працю. Стаття 172 КК України встановлює відповідальність за незаконне звільнення працівника з роботи з особистих мотивів чи у зв'язку з повідомленням ними як

²⁷⁸ОГЛЯД судової практики Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду за I півріччя 2024 року. URL: [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/Oglyad_KAS_I_pivr_2024.pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/Oglyad_KAS_I_pivr_2024.pdf) (дата звернення: 10.10.2024)/

викривачем про вчинення іншою особою корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», а також інше грубе порушення законодавства про працю.

Зазначена норма КК України складається з двох частин, де перша стосується незаконного звільнення працівника з роботи з особистих мотивів чи у зв'язку з повідомленням ним як викривачем про вчинення іншою особою корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», а також інше грубе порушення законодавства про працю, що караються штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, або виправними роботами на строк до двох років, або пробаційним наглядом на той самий строк.

Друга частина визначає кваліфікований склад кримінального правопорушення, що передбачає повторність протиправних дій, або їх вчинення щодо неповнолітнього, вагітної жінки, самотнього батька, матері або особи, яка їх замінює і виховує дитину віком до 14 років або дитину з інвалідністю. Такі дії караються штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років, або виправними роботами на строк до двох років, або пробаційним наглядом на строк до трьох років.²⁷⁹

В контексті аналізу розглядуваної норми, нашої уваги потребує тлумачення такої форми прояву цього кримінального правопорушення як «незаконне» та «грубе» порушення законодавства про працю, оскільки законодавчо не визначено ознак такого кримінально-протиправного діяння, що свідчить про недотримання принципу правової визначеності. Відповідно, таке оціночне поняття конкретизується у правозастосовній практиці на підставі

²⁷⁹ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.10.2024)

професійної правосвідомості застосовувачів, що встановлюються в процесі провадження.

З об'єктивної сторони «грубе порушення угоди про працю» характеризується обманом працівника чи зловживанням його довірою або примусом до виконання роботи, не обумовленої трудовою угодою. Визнання порушення законодавства про працю «грубим» залежить від оцінки таких критеріїв, кожний з яких має самостійне значення: характеру порушуваних трудових прав людини; категорії працівника, права якого порушуються; об'єктивних ознак здійснюваного порушення (тривалість, систематичність, тяжкість можливих наслідків, кількість потерпілих тощо); суб'єктивних ознак здійснюваного порушення (спрямованість мотивів, особисті неприязні стосунки тощо).

Під незаконним звільненням працівника з роботи слід розуміти розірвання трудового договору з працівником на порушення встановленої процедури або без законних підстав (звільнення здійснюється за скороченням штатів, проте фактично скорочення не відбувається; мало місце звільнення за прогул за умови, що причини відсутності на роботі працівника були поважними; звільнення було здійснено за систематичне невиконання трудових обов'язків за умови фактичної відсутності системи порушень; звільнення було здійснено з порушенням строків притягнення до дисциплінарної відповідальності; за вчинення аморального проступку було звільнено працівника, який не виконував виховних функцій, тощо).²⁸⁰

Судова практика свідчить, що поняття «грубе порушення» має оціночний характер, відповідно породжує складність для правозастосовувачів. Термін «грубе порушення» не має правового змісту, в нормативних актах його дефініція не розкривається. Не піддано поняття легальному або судовому тлумаченню в правових позиціях та інших рішеннях Верховного Суду. Однак існують доктринальні тлумачення дефініції. С.М. Чорноус стверджує, що «ці

²⁸⁰ Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навч. посіб. / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.

складності обумовлені специфічними логіко-юридичними властивостями оціночних понять права та полягають у проблемах їх конкретизації, тлумачення, створення і застосування норм, що їх містять».²⁸¹ В.Г. Тінаджі зауважує, що використання оціночного критерію в складах кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 172, 173 КК України, одночасно як ускладнює їх розуміння, внаслідок чого виникають проблеми щодо практичного застосування зазначених норм, так і надає широкі можливості правозастосовувачу довільного тлумачення закону.²⁸² На думку С.Я. Лихової, викликає певний сумнів саме існування в КК України термінологічного звороту «грубе порушення законодавства про працю» чи «грубе порушення угоди про працю». Науковиця зазначає: «Оскільки в кримінальному праві визначення змісту оціночних понять відноситься до компетенції правозастосовувача, складається ситуація, при якій не закон, а працівник правозастосовного органу вирішує питання про те, чи відноситься дане діяння до злочинних, чи ні. Це надто серйозна проблема, щоб вирішувати її не на рівні закону. Зміст ознак юридичного складу злочину повинен бути визначений у акті легального тлумачення закону, або визначення їх змісту повинне відбуватися у відповідності із законодавством інших галузей права».²⁸³

У постанові від 01.10.2015 у справі №5-106 кс 15 Верховний Суд зазначив, що поняття «інше грубе порушення законодавства про працю», яке зазначене у частині 1 статті 172 КК, має оціночний характер, а тому для з'ясування характеру порушення слід звертатися до відповідних норм Кодексу законів про працю України. У кожному конкретному випадку воно повинно встановлюватися, виходячи з об'єктивних та суб'єктивних ознак вчиненого діяння. Отже, наразі, вирішуючи питання про те, чи є порушення законодавства про працю «грубим», суд у кожному окремому випадку виходить із характеру

²⁸¹ Черноус С. М. Оціночні поняття у трудовому праві України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2008. 212 с.

²⁸² Тінаджі В.Г. Особливості кваліфікації грубого порушення угоди про працю стосовно громадянина, з яким укладена угода щодо його роботи за межами України (ст. 173 КК України). Наше право. № 2, 2019. С. 136-141

²⁸³ Лихова Я.С. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина. Монографія. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2006.537 с.

порушених трудових прав людини, обставин, за яких вчинено це правопорушення, та шкоди яка завдана суспільним правовідносинам.²⁸⁴

²⁸⁴ Постанова Верховного Суду України від 01.10.2015 № 5-106 кс15. https://verdictum.ligazakon.net/document/52312540?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01 (дата звернення: 10.10.2024)